X 59410

Stefan Niemayer

GOEBBELS
A GONOSZ

Könyvmíves Könyvkiadó
Budapest

1. A gonosz már megszületett

Akik igazán értenek a dolgokhoz és tudják, mi a lényeg – azok számára egyértelmű, hogy a náci időkben, az Adolf Hitler által kitalált és megvalósított Harmadik Birodalomban nem a Göring-féle katonatisztek vagy a Canaris-féle született kémek és intrikusok voltak a legveszélyesebbek. A Birodalom mit sem sejtő lakói számára mindenképpen az olyan manipulátorok jelentették a veszélyt, mint amilyen Goebbels is volt. Mert hiszen ez az ember – szolgai módon követve ura és parancsolója, mi több: Vezére – utasításait, az emberek tudatával játszott.

Ő volt az, aki kitalálta a hamis híreket, és azokat igazként fogadtatta el a németekkel. Ő volt az, aki nemegyszer olyan híreket talált ki, amelyekkel nemcsak honfitársait, de a külföldiek egy tekintélyes részét is megtéveszthette. Végezetül pedig ő volt a mestere annak, hogy egy csipetnyi igazságot nagy adag hazugsággal keverve hogyan lehet embereket sok éven át félrevezetni – méghozzá tíz- és tízmilliószámra!

Ezért tudják az értők, kik voltak a náci korszak igazi bűnösei, és kik azok, akik ezekhez képest sokkal kevesebbet ártottak. De ártottak ők is, így hát a fenti rangsorolás célja nem az egyeseket felmenteni akaró szándék, sem az, hogy másokat a megérdemeltnél mélyebbre vigyünk le. Mindnyájan bűnösek voltak, akik ott és akkor egy hazug rendszer érdekében, annak aljas vezérét szolgálva elkövették az emberiség legnagyobb bűneit.

De ezerszer átkozottabbak azok, akik tudva tudták, mit követnek el, sőt azt hazugságok millióival megnövelve játszottak az emberek tudatával. Akik agyak millióira hatottak – rosszul. Akik félrevezettek oly sok embert és hagyták – sőt akarták! –, hogy azok másokat gyilkoljanak tömegesen. E gyilkosságokat még elő is segítették, „magyarázatokat" és ideológiákat adva a szájukba, tudatukba, amelyek látszó-

lag felmentették őket. Ürügyet, sőt igaznak látszó okokat szolgáltattak csak azért, hogy azok nyugodtabban, szinte kötelességszerűen ölhessenek le – ismét csak milliókat.

E pár bevezető szó, legyen bármilyen súlyos vád is, messze nem érhet annak az embernek a nyomába, aki mindezeket elkövette. Aki maga volt a gonosz, ki egy másik gonoszt segített versengve azzal – melyikük talál ki nagyobb hazugságot? Félrevezetést? Érvet? Indokot? És amikor egymásra nevettek egy-egy jól sikerült akció után, arcukról a halál vigyorgott.

A későbbi birodalmi népnevelési és propagandaügyi miniszter nagyon egyszerű, sőt mondjuk ki kereken: szegény családban született.

A négygyermekes kereskedő a nehéz években nem egykönnyen tartotta el családját. Már csak azért sem, mert nem lévén boltja, ő is alkalmazottként szolgálta ki a vevőket egy üzletben. Joseph Goebbels 1897-ben, tehát a tizenkilencedik század végén látta meg a napvilágot. Négy testvére volt. A gyerekek közül nem mindegyik érte meg a felnőttkort. Joseph apja buzgó katolikus volt, aki ezt a hitet beleoltotta gyermekébe is. Volt a fiatal Goebbelsnek olyan korszaka, amikor bigott katolikusnak is nevezhették.

Apja mindent megtett azért, hogy legokosabb gyermekét taníttathassa. Erre már csak azért is sort kellett keríteni, mert látszott: más úton-módon ez a gyerek nem viszi semmire, és nem a saját hibájából. Egy gyermekkori betegségből visszamaradt dongaláb alkalmatlanná tette őt nemcsak arra, hogy sportoljon vagy katona legyen, de lényegében minden fizikai cselekvéstől is tartózkodnia kellett. Nem tudott rendesen járni, mozogni. Sokan úgy vélik – egynéhány egykor divatos mélylélektani teória értelmében –, hogy a nyomorék gyermek más úton-módon akarta elérni a nagy célokat, amelyekről minden gondolkodó kisfiú álmodozik egy bizonyos korban. Elég okos volt ahhoz, hogy belássa:

ha dongalába miatt számos dolgot nem tehet meg, bizonyosan van olyan, amelyben még meg is előzheti a többieket. Ez pedig a szellemi tevékenység. Rengeteget olvasott hát, koraérett gyermek módjára számos olyan könyvet is, aminek elolvasásával még jó néhány évig várnia kellett volna.

Sokat tanult és igen fiatalon kezdett el írni. Igazából csak ő hitte, hogy nagy író lesz belőle – ma már tudjuk, hogy inkább grafomán volt, de amit leírt, máig tanulságos. Hiszen írásai egy olyan korról és egy olyan benne élő, sőt azt aktívan alakító emberről szólnak, akinek beszámolója egy idegen világot tár fel a mostani és mindenkori olvasója előtt. Vonatkozik ez elsősorban persze a naplójára, amit 1924-től lényegében a haláláig, több mint két évtizeden át vezetett.

Nem csoda, hogy még húszéves sem volt – javában zajlott még az első világháború –, amikor a kacskalábú fiatalember már egyetemre járt. Apja kínkeservesen előteremtette a pénzt, maga is keresett hozzá óraadással, korrepetálással. 1917-től a bonni, majd freiburgi egyetemekre járt, hogy aztán végül 1921-ben Heidelbergben doktoráljon. Nagyon fiatalon kapta tudományos fokozatát, de szorgalma és tényleges tudása mindenki számára nyilvánvalóvá tette, hogy egy tehetséges fiatalemberrel van dolga.

Közben folyamatosan nőtt benne az elégedetlenség. Hiszen szegény volt, mindig szegény. Soha nem kapaszkodhatott feljebb a társadalmi ranglétrán, mert eleve igen alacsony sorból indult. Azonkívül azt látta maga körül, hogy a világ tökéletlen, és nincs meg benne az az isteni rend, amit fiatalkori vallásos felbuzdulásában látni, tapasztalni vélt.

Ráadásul nagyon rossz korban doktorált le – semmi lehetőség nem volt arra, hogy továbbtanuljon vagy hogy munkát találjon. A háború utáni években nagy szegénység, gazdasági válság, óriási munkanélküliség és társadalmi, politikai és ideológiai káosz uralta Németországot. Kevesekneknek adatott meg a boldog és elégedett élet.

Ő mindezt nagyon igazságtalannak tartotta. Valamilyen vezérlő eszmét, mozgalmat vagy személyt keresett, aki kiutat mutatna ebből a mindent ellepő zűrzavarból. Így teltek az évek, a fiatalember tengődött, alkalmi munkát sem vállalhatott a lába miatt, legfeljebb hivatali, banki stb. munkára számíthatott, de ilyent is ritkán kapott.

Közben mindenféle ideológiákat is olvasott, hajlott arra, hogy valamiféle szocializmusért harcoljon, de nem tudott megbékélni azzal a gondolattal, hogy minden ilyen mozgalomban zsidókba botlott. Márpedig ő nem kedvelte a zsidókat. A nácikra, vagyis a nemzetiszocialistákra azok 1923-as müncheni puccsa idején figyelt fel, de rögtön el is veszítette érdeklődését, hiszen azt a puccsot pár óra alatt leverték, és a főkolomposokat – köztük egy bizonyos Hitler nevű egyént – elítélték és börtönbe zárták.

Aztán 1924 augusztusában egy ismerőse elvitte egy náci gyűlésre, Weimarban. Mivel Hitler akkor még a rácsok mögött ült, a fiatalember G. Strasserrel találkozott, aki rábeszélte, hogy lépjen közéjük. Ettől kezdve Goebbels élete megváltozott, és egy olyan sínre került, amely aztán egyenesen vitte őt a tragikus halálba. De addig még volt huszonegy év, amely alatt „kiteljesedhetett" a férfi negatívumokban bővelkedő élete.

Jó lenne ismernünk az érveket, amelyekkel a fiatalembert bevitték ebbe a körbe. Az nem kétséges, hogy Strasser az NSDAP-on, vagyis a Német Nemzetiszocialista Munkáspárton (a náci párton) belül a balszárnyat képviselte, és ezért Goebbels is oda csatlakozott. Bizony az első években még az is megesett, hogy a fiatal kacskalábú, de igen intelligens jövevény magát Hitlert kritizálta! Ahogyan azt Strasser is tette.

Kár, hogy naplóját csak ennél később kezdte írni, és ezeket a kezdeti időket egyszerűen átlépte benne. De térjünk vissza életének ahhoz a szakaszához.

Mindenképpen sorsdöntő, nagyon fontos találkozás volt ez, mert Goebbels élete egy csapásra megváltozott. Valahogy úgy érezhette magát – elnézést a profán hasonlatért –, mint egy pogány, aki váratlanul egy keresztény tannal találja magát szemben, és minden hirtelen világossá, értelmessé válik. Amit addig önmagában keresett, amit csak homályosan érzett, amit nemegyszer csak önmagában próbált szavakba önteni – azt lám, valakik már megtették! Itt vannak hát a nácik (ezt a szót persze nem ismerték még akkor), a nemzetiszocialisták, akik az emberiség javára akarnak tevékenykedni. Ők azok, akik megjavítanák a társadalmat, de úgy, hogy annak határain kívül helyezzenek minden oda nem illő „elemet", például a zsidókat. Ők azok, akik ellenzik a nagytőke uralmát, felosztanák a nagybirtokokat a parasztok között, ugyanakkor mentesek mindenféle kommunista beütéstől. Hát kell ennél jobb, tökéletesebb? – kérdezhette magától a mindenki által lenézett, mellőzött fiatalember.

És ha volt elég számító, talán az is megfordult a fejében, hogy ő elég okos ember, okosabb, mint ezeknek a többsége. Itt tehát valaha majd még karriert is csinálhat! Persze, ez nem mentesítette őt attól az élettől, ami a század húszas éveiben még várt rá. A nyomor, a szegénység, a mellőzés, a megvetés. Vagyis azok a dolgok, amelyeket oly nehezen viselt el.

Miután Hitler kiszabadult és vele is megismerkedett, úgy vélte, most már csakugyan itt a helye. Hogy ebben volt-e Hitlernek valamilyen szerepe, csak sejthető. Mindenesetre a leendő Führer rögtön átformálta addigi pártját, és akkor Goebbels hivatalosan is belépett közéjük – addig csak rokonszenvezőnek, szimpatizánsnak számított. Mivel mindig volt affinitása a lapokhoz, cikkíráshoz, szerkesztéshez, attól kezdve elvállalja – persze ingyen, mert a párton belül semmiért sem járt fizetség! – néhány náci kiadvány megszerkesztését.

SZTE Egyetemi Könyvtár SZEGED

A pártban sok hozzá hasonló idealista fiatal férfi volt. Mint nacionalisták, antiszemiták, de egyben szocialisták is, a társadalmi igazságosság és egyenlőség hívei. Éppen ezért gyűlölték a zsidókat, akik mindig gazdagabbak valahogyan, mint mások – vélték. Amikor aztán 1925 végén, 26 elején a párt balszárnya megpróbálta elragadni Hitlertől a hatalmat, és az egész pártot elvinni a munkavállalók irányába, ugyanakkor szembefordítani a kapitalistákkal, no és a tagoknak is némi beleszólást akartak biztosítani a mindenható, egyszemélyes-diktátori vezető, Hitler ellen – akkor aztán a Führer lecsapott. Mivel senki sem mert ellene szólni – akkor már Goebbels sem! –, hát a párt nagyobb részének támogatásával kijelenthette: ezután az NSDAP elismeri a magántulajdont, elismeri, hogy tőkések vannak és lehetnek. És ha a párt győz, akkor is maradhatnak a birtokukban – dr. Joseph Goebbels eleinte nem tudta, mit tegyen. Aztán belátta, hogy ez ugyan most már nem pontosan olyan párt, amiről álmodott. De még mindig ez áll hozzá a legközelebb. Megalkudott volna? Nincs kizárva. Vagy mint később oly sokszor, most is Hitler hatása alá került. Ahogyan a többiek, a társai. Bár a Führer akkori szóhasználata egy ilyesmihez nem edződött ember számára rettenetes volt, lényegében követhető utat jelölt ki. No és nem volt kötelező vele tartani. Viszont akik hajlandók voltak az új pártban maradni, azok győzelem esetén sokra vihették.

És akik erre számítottak, azok nem voltak kevesen. Már az 1920-as évek második felében ott láthattuk volna azokat az embereket, akiknek többségével később a nürnbergi per vádlottjainak névsorában találkoztunk. Ott volt Göring, Hess, Borman, Himmler és mások, nem is kevesen.

De hát a párt akkoriban még nem jelentett igazi erőt, nem foglalt el sok helyet a társadalomban és főleg nem volt befolyása. Ám az idő minden jel szerint nekik dolgozott. A társadalom egyre élesebben követelte, hogy javuljanak a viszonyok – de ahelyett, hogy javultak volna, jött az 1929–33-as nagy gazdasági válság, és „odalent" érthető módon csak nőtt, nőtt az elégedetlenség. Hitler ugyan szavakban mindig afelől biztosított mindenkit, hogy pártja is a parlamentarizmus, tehát a demokrácia talaján áll – ám, valójában sokszor igen dühödten támadott mindent, ami fékezte a párt megnövelését, hatalomhoz jutását.

Erre pedig már látszottak az első esélyek. Ahogyan mélyült a gazdasági válság, úgy áramlottak az emberek a párthoz. Még nagyobb lehetett a szavazóbázisuk! De ezt egyelőre nem tudták kipróbálni, mert még nem rendeztek olyan választásokat, ahol az NSDAP is indult volna. Hitler, Goebbels és a többiek gőzerővel dolgoztak, hogy minél több hívet, szavazót szerezzenek maguknak. Voltak olyan hónapok – tudjuk éppen Goebbels naplójából is –, amikor a vezérek, szónokok szinte éjjel-nappal úton voltak, egy nap három-négy beszédet is tartottak és rekedtre kiabálták magukat.

2. Az aktivista

Jó, ha tudjuk, hogy dr. Joseph Goebbels nem csak egyszerű náci volt. Sőt, a vezérek között sem csak egy a tucatnyi közül.

Goebbels olyan erőszakot talált ki, amelynek addig nem volt párja. Ő maga ugyan szintén nem maradt a háttérben, de erős hatást gyakorolt társaira, elsősorban persze magára Hitlerre. Éppen a náciknál, a mozgalomban tanulta meg a „kis Joseph", hogy kacska lába és egész addigi mellőzöttsége ellenére van néhány olyan tulajdonsága, amelyekkel félelmet kelthet másokban. Sőt – amivel mások fölé kerekedhet!

Ez az intelligenciáján kívül a szónoki képessége volt. Nem túlzok, ha azt mondom: részegítő beszédeket tudott tartani. Egyedül Adolf Hitler beszédeinek hatását lehet az övéhez mérni – de míg Hitler nehezen jött bele és már majd' egy órája beszélt, mire végre sikerült magával ragadnia közönségét –, Goebbels már egyszerű kezdő aktivistaként is olyan gyújtó hatású beszédeket tartott, hogy a hallgatóságot egészen magával ragadta. És már az első mondatok után nem lehetett nem figyelni rá. A gnóm, a sántikáló szörnyeteg, a durvaarcú, roppant ravasz és okos, de velejéig rosszindulatú és erőszakos férfi senkit sem hagyott közömbösen. Ha pedig felsántikált a szószékre és a mikrofon mögé állt – hihetetlen, hogy mit tudott művelni az emberekkel.

Az a fajta erőszak, amiről fentebb szóltunk, belsejéből fakadt. Ő maga szinte sohasem gyakorolta, nem volt hozzá ereje és nem is akart ezzel foglalkozni. Az ő ördögi volta abban merült ki, hogy feltüzelte a többieket. Eleinte maga sem tudta, milyen hatással van Hitlerre, Himlerre, Göringre – akik előtte voltak a sorban az erőszakot alkalmazók közül. Ki kell mondanunk, hogy a kegyetlenségek, kínzások, tömegek megnyomorításának új és újabb módszereit nem Hitler, hanem éppen Goebbels, a későbbi birodalmi propaganda-miniszter találta ki és csöpögtette bele a Führer fejébe.

Hogyan kell milliós tömegeket elzárni, hogyan kell velük szemben viselkedni, hogyan megsemmisíteni és még az emléküket is eltörölni – nos, ezt Goebbels találta ki. Persze akadtak szép számmal mások is, akik lihegve hordták össze az ötleteket. De Goebbels volt az első és a legnagyobb hatású, ő állt a legközelebb a végső parancsok kiadójához, Hitlerhez. Aki e tekintetben teljesen rábízta magát bizalmi emberére.

Mert ne feledjük: Hitler hatalomra jutása után még jó néhány éven át nem akarták gázkamrába küldeni a zsidókat. A hitleri rendszer – tudjuk megbízható forrásokból – még a harmincas évek második felében is komoly erőfeszítéseket tett azért, hogy a németországi zsidó lakosságot kiköltöztesse a Birodalomból. Szóba került Madagaszkár megvétele vagy kibérlése, hogy ott telepítsenek le néhány millió zsidó származású német állampolgárt. De ebbe a szigetet akkor birtokló francia állam nem ment bele. Utána Palesztinába akarták kitelepíteni a zsidókat, de azt meg a terület ura, Anglia nem engedélyezte. Nem akarjuk persze, hogy olyan benyomást keltsünk, mintha Auschwitzra csak a nyugati hatalmak hibájából, Berlin kényszerhelyzetéből került volna sor – erről szó sincs. Később megváltozott a koncepció, minden szempontból jobbnak látták Berlinben, a náci vezetésben, ha a zsidókat megfosztják vagyonuktól, aztán fizikailag is megsemmisítik őket, és így szabadulnak meg a „problémától", amelyet persze a nácik maguk kreáltak maguknak.

Tény, hogy a „Mein Kampf", Hitler programkönyve hasábjain még nincs szó fizikai megsemmisítésről. De az ötlet... hát igen, az egyik ötletadó kétségtelenül a kacskalábú rém volt.

Térjünk vissza az 1920-as évekre. Hitler megkedvelte ezt az embert, még annak ellenére is, hogy kezdetben egynémely gyűlésen nem átallotta a Führert kispolgári magatartásáért nyíltan bírálni. Vagy éppen ez tetszett meg neki? Sokért nem adnánk, ha tudhatnánk, mi történt azon a körülbelül egyórás négyszemközti beszélgetésen, amelyre egyszer sor került Hitler és Goebbels között. A kacskalábú aktivista még úgy ment el oda, hogy szemben áll a Führerrel, annak számos nézetével és viselkedésével nem ért egyet, mi több, azokat a náci pártra is károsaknak tartja.

Mindez 1926-ban történt. Ráadásul Hitler pár napra meghívta a férfit berchtesgadeni villájába és ott is összefutottak sokszor. Goebbels közelről láthatta a Vezért ügyködni, tárgyalni, nyüzsögni. És attól kezdve valóságos istenként tisztelte Adolf Hitlert, és ez a tisztelete soha, egyetlen pillanatra sem változott meg. Mi több, gyakorlatilag ő volt az egyetlen náci alvezér, aki a halálba is követte Hitlert, méghozzá egész családjával együtt. Erre más nem volt képes.

De ne szaladjunk annyira előre. Pszichológusok úgy magyarázták a történteket, hogy Goebbels a katolikus hitével együtt elvesztette istenképét is, szüksége volt valakire, akire felnézhetett, akit imádhatott. És akkor jött Hitler, aki kétségtelenül karizmatikus egyéniség volt, ezt még ellenfelei is elismerték.

Akár így történt, akár másképpen, Joseph attól kezdve már csak Hitlert követte, és soha nem lehetett volna rávenni semmiféle árulásra, szembefordulásra. Bárcsak más téren is ilyen nemesen gondolkodott volna! Vagy ezt a határtalan hűséget ne pazarolta volna éppen Hitlerre és a nácikra!

De hát Joseph egész tehetségét a nácik szolgálatába állította és attól kezdve, hogy Hitler őt „megtérítette", nem volt többé megállás. Fáradhatatlanul nyüzsgött, szervezett, politikai beszédeket tartott és szemlátomást növelte a hívek táborát. Minden Goebbels-beszéd után tolongtak az emberek

a toborzók mellett és tömegesen jelentkeztek párttagnak, kérték a propagandaanyagokat.

Nincs kizárva, hogy Joseph már 1926-ban előre látta – vagy legalábbis megérezte! – mindazt, ami majd bekövetkezik. Hiszen minden intelligenciája mellett és azzal együtt nagyon is számító ember volt, aki csak a győztes oldalra szeretett állni. Hitler volt számára az apa és a zseni, a tudásban is felette álló mélyen tisztelt mester – ma azt mondanánk: a guru –, és meglátta benne a jövendő győztest. Tény, hogy Joseph jövőbelátó képessége csonka volt – csak hét vagy maximum tíz-egynéhány évre előre működött. Talán ha azt is „látja", mi fog történni 1945-ben, már nem követi oly lelkesen a Führert, vagy egyáltalán nem barátkozik öszsze vele.

Akkortájt kezdte naplója írását is, de ha nagyon elfoglalt volt, hetekig nem jegyzett fel semmit. Ebben a naplóban igen őszinte. De a húszas években még csak arról számol be nagy lelkesen, hová hívták meg beszélni, hol mit kellett elintéznie az illetékes náci körzetvezetővel. Nem sokkal később maga is körzetvezető lett – méghozzá Berlinben! Akkoriban a náci mozgalom még Bajorországban és különösen Münchenben volt a legerősebb, hisz onnan indult ki. De Berlin éppen ezért fontos volt, nagyon fontos és 1926 őszétől Josephet nevezi ki Hitler erre a fontos posztra. Goebbels első ténykedéseként teljesen újjászervezi a pártot ebben a körzetben. Mielőtt ő odaérkezett, az NSDAP-nak a hatalmas világvárosban és környékén mindössze ezer tagja volt. Hét évvel később – 1933-ban, amikor az NSDAP hatalomra került – a nácik hívei már olyan tömegesen voltak, hogy Berlin lakosságának csaknem a fele (!) NSDAP-tag volt!

No persze, ez nem ment könnyen. De ismervén Joseph kitartását és fékezhetetlen lendületét, nem is csodálkozhatunk az eredményen. Ő találta ki, hogy lapokat kell indítani – mindjárt alapított is egyet „Angriff" (Roham) címmel, és

úgynevezett „teremcsatákat" kell rendezni, hogy folyamatosan szerepelhessenek az akkori médiában. Amely egyelőre csak az újságokra korlátozódott.

De Goebbelsnek éppen ez kellett. Hiszen ha állandóan ír róluk a sajtó, akkor a nagyközönség előtt olyan benyomást keltenek, mintha sokkal többen volnának, mint ahányan vannak. Mintha sokkal erősebbek lennének, mint a valóságban. És így a befolyásuk is sokkal nagyobb lehet! Politikai nyomást gyakorolhatnak a médiára, a rendőrségre, a politikai intézményekre. Egyelőre – mert nem voltak kétségei, hogy hamarosan „fizikai" nyomást is fognak gyakorolni erre a társadalomra.

A „teremcsaták" különben afféle politikai indíttatású verekedések voltak. A náci keretlegények eljártak a rivális politikai pártok, elsősorban a kommunisták, szociáldemokraták, anarchisták stb. pártrendezvényeire. Mint érdeklődők jutottak be a terembe, sokszor szivárogva, egymástól látszólag függetlenül – aztán amikor bent voltak, verekedéseket kezdeményeztek. Szétverték a berendezést és nem kímélték az embereket sem. Így elérték, hogy a teremtulajdonosok az efféle pártoknak nem szívesen adtak ki bérbe termeket, és a sajtó megint írt róluk.

De Goebbelsnek ennél azért sokkal nagyobb tervei is voltak.

Ebben nagy segítséget jelentett, hogy Hitler 1928-ban a náci párt propagandafőnökének is kinevezte. Már nagyon is jól tudta, hogy társa lesz egy nagy küzdelemben. Ahol is Goebbels a propaganda szót annak eredeti jelentésén messze túlmenően értelmezi és használja. Josephnek propaganda volt minden hazugság, álhír, kitalált jelző is, amivel csak bombázhatta az emberek tudatát. Ez kétirányú volt – az egyik, a kisebb a nácik felé hajlította a közakaratot, jókat mondott róluk és kedvező színben tüntette fel annak ideológiáját, szándékait, céljait. A másik éppen ellenkezőleg, a vetélytársakról, a többi pártról és politikusról terjesztett szemenszedett hazugságokat, amelyekkel amazokat alaposan lejárathatták a nácik.

És Hitlernek – mondani sem kell – ez tetszett. Sportnyelven szólva afféle „egész pályás letámadás" volt ez a maga idejében. A nácik már akkor gyakorolták, hogyan kell majd elsöpörni mindent és mindenkit, ha hatalomhoz jutnak. Mindenesetre Goebbels már ekkor hatalomhoz jutott, és ezt a hatalmat teljes erővel felhasználta Hitler és az NSDAP érdekében. Hogy értsük ennek a lényegét, tudnunk kell: őelőtte ezt senki sem csinálta. Az emberek védtelenek voltak az efféle hazugság-gépezettel szemben. Különösen Németországban, ahol a polgárok hagyományosan tisztelték és félték a felsőbb hatóságokat. Nos, 1928 vagy 1930 táján a nácik még nem voltak ugyan semmiféle hatóság, de mert az ő propagandájuk ömlött annyi újságból és később rádióból, tömeggyűlések beszédeiből – hát elhitték azt is. Persze, nem mindenki.

De hogy egyre többen lettek, az főleg Goebbelsnek volt köszönhető. A kereskedősegéd fia valósággal tobzódott az új feladat nagyszerűségében, olyan munkatársakat keresett, akik képesek voltak mindezt megtenni. Amit persze elsőnek és a legnagyobb lendülettel ő tett. Hazudott, hazudott és még egyszer hazudott dr. Joseph Goebbels, az értelmiség árulója. Olyanok mellé állt, akik az értelem ellen szövetkeztek. Ráadásul nem volt ez véletlen. Nagyon is jól tudta, miféle ördögnek adta el a lelkét.

Meg kell emlékeznünk a propaganda-vezér érzelmi életéről is.

Egy ideig természetesen, és egy bizonyos polcon Hitler a nagy szerető, persze csak képletesen. Őt imádja ez az ember, aki a jelek szerint nem csak testileg volt nyomorék. Hitler az isten, ő a zseni, őt kell szeretni. Ám ugyanakkor Goebbels doktor egy esendő ember is, akinek ráadásul azelőtt – és addig – nem sokszor adatott meg egy nő szerelme. Mi több, erről talán nem is beszélhetünk. Melyik lány járna egy don-

galábú, alacsony, kissé kifacsarodott férfival? Akiben még a szokásos, nem túltengő férfiszépségnek sincs semmi nyoma?

Így hát nem csoda, hogy érzelmileg és szexuálisan valóságos kiéhezett vadállat benyomását keltette – amire persze elsősorban naplójából következtethetünk. A kezdeti időkben említ egy Else nevű nőt, aki szóba állt vele, sőt követte őt több városba is. A fiatalember nagyon várta a vele való találkozásokat. De hát Elsét is elnyelte az idő, hamarosan.

Ettől függetlenül Joseph szinte folyton szerelmes volt. Eleinte még abba a nőbe is, akit Hitler választott ki magának. Angela-Geli, a Führer unokahúga egy hosszabb ideig Hitler müncheni lakásában élt, ahol feltehetően furcsa dolgok történhettek vele, mert később szabadulni szeretett volna ebből a kapcsolatból. Josephnek tetszett a lány, de amikor különböző jelekből rájött, hogy Hitler tart rá igényt, abban a pillanatban visszavonult, és úgy tett, mint aki semmit sem tud, semmit sem lát, semmit sem hall.

1928-ra Goebbels kinőtt ezekből a kisded ügyekből. Sok nőhöz nem jutott ugyan, de energiáit attól kezdve igyekezett a párttal kapcsolatos ügyekre koncentrálni, ami maradéktalanul sikerült is neki. Számos jel utal arra, hogy neki is és főleg az NSDAP-nak jót tett ez az állapot. Berlinben és környékén a sajtó mind gyakrabban írt a pártról, annak aktivistáiról, no persze korántsem dicsérően. Az SA-legények, vagyis az SS elődszervezetét képező „Sturm-Abteilung"-ok, rohamosztagok tagjai ott voltak mindenütt, ahol zavart, feltűnést lehetett kelteni, vagy ahol a párt saját rendezvényeit kellett biztosítani. A berlini pártrendezvények hamarosan arról lettek ismertek, hogy itt a más pártokhoz tartozó „ellenségek" nem tudtak zavart kelteni, az SA markos legényei hamar kiszűrték és eltávolították a nem rokonszenvezőket. Hitler is mind szívesebben beszélt Berlinben. Akkoriban jöttek divatba a rádiók, a szónokok előtt megjelentek a mikrofonok.

Érdekes módon nem voltak ezek könnyű évek a nácik számára. Németországban eltűnt a munkanélküliség, a gazdasági élet dinamizmusa itt volt a legnagyobb Európában, virágzottak a tudományok és művészetek, az emberek mind jobban éltek. Ilyenkor a terrort hirdető, a zavarosban halászó, a nagy társadalmi mozgást és fordulatokat ígérő pártoknak általában befellegzik. Őszintén szólva nem volt könnyű átélniök ezeket az éveket. De amint beköszöntött 1929 és a nagy gazdasági világválság, ott is éreztetni kezdte hatásait, a párt ismét egyre népszerűbb lett.

Hitler jól látta, milyen nagy szerepe van ebben ennek a kacskalábú szónoknak, ennek a zseniális szervezőnek és egyben jó tollú pártújságírónak. Goebbels napjának segítségével szépen követhető, hogyan alakult az élete. Rengeteg bejegyzés foglalkozik azzal, hogy most éppen hol lépett fel, kivel miről vitatkozott és hogyan mondta meg neki a magáét... Ha május elsején tüntettek a kommunisták, Goebbels azt írta naplójába: „Ez már a lopakodó polgárháború" – mivel ki nem állhatta a vörösöket. Az, hogy milyen időjárás van, alig veszi észre, illetve nem tartja feljegyzésre érdemesnek. Annál inkább azokat a vitákat, amelyeket ő maga nevez „lélekölőknek".

A naplójában különben sokszor döbbenetesen őszinte – látszik, csak magának írta és nem számított rá, hogy valaha is elolvashatja más. Ha valakit nem kedvel, akkor őszintén megírja, hogy mindent meg fog tenni az illető eltávolítására („nem hagyom abba a fúrást").

Nemegyszer bevallotta: szinte organikusan kívánta, hogy legyen végre valami botrány. Ilyenkor elemében érezte magát. Később, amikor már hatalom – és nem kis hatalom! – volt a kezében, maga is szervezett ilyeneket, hogy ellenfeleit lejárassa. Hogy végre kígyót-békát kiálthasson valamelyik politikai vagy egyéb ellenfélre.

Mindenre képes volt a pártért, mert az ideológiáját telje-

sen a magáénak vallotta. Ezért olvashatunk ott ilyen mondatokat az 1920-as évek végéről: „A nemzetiszocializmusnak egyszer Németország államvallásává kell válnia. Az én pártom az én egyházam", és persze nem hiányzik az elégedett és fennkölt pátosz sem: „Úgy szolgálom legjobban az Urat, ha teljesítem akaratát és megszabadítom elnyomott népemet a rabszolgaság láncaitól".

Az egy csöppet sem izgatta, hogy a nép, amelyet fel akart szabadítani, nem is volt rab – a német emberek akkoriban azelőtt nem ismert demokratikus szabályok szerint, szabadságban éltek.

Ő készen állt erre a magaválasztotta harcra, és nem volt hajlandó észrevenni, hogy minden éppen fordítva történik: nem rabokat szabadítanak majd fel, hanem szabad embereket döntenek végzetes rabságba. Hogy ismét idézzünk tőle: „Ez az én evangéliumom. És ha eközben ellenállásba ütközöm, mindegy, hogy mikor és hogyan, meg kell próbálnom megtörni azt."

Vagyis nem számít semmi, erőnek erejével el kell érni, hogy Németország eggyé váljon a náci eszmékkel – röviden így lehetne lefordítani ezt. És Goebbels jól tudta, még sok ugyanilyen akaraterős ember van a pártban, élükön éppen a Führerrel. Ha ők ketten, ő és imádott Hitlere nekiveselkednek – van-e olyan erő ebben az országban, sőt talán egész Európában, amely szembeszállhatna velük?

„Este a kommunista párt ellen tartok beszédet... Botrány lesz? Szinte kívánom."

És ha kívánta, meg is volt a botrány, mert eleve úgy beszélt, olyan érveket és szófordulatokat használt, amelyek miatt hallgatóságában felforrott a vér. A vele egyetértőkben haragot gerjesztett a vörösök ellen, az ellentáborban pedig előbb tehetetlen fogcsikorgatást, majd haragos üvöltést és ellenakciókat ébresztett. Bármikor bárhol bármilyen kérdésből képes volt botrányt csinálni. Ez volt egyik életeleme – és e téren Hitler is csak tanulhatott tőle. Tanult is.

Hitlert a naplóban különben csak „főnöknek" emlegeti – a napló idegen nyelvű változataiban fordítók igen helyesen kis f-fel írták a szót. Németül minden főnév nagybetűs, de a napló soraiból, hangulataiból egyformán kitűnik: bármennyire is tisztelte, sőt imádta a Führert, azért csak kis f-fel írta ő a „főnököt".

Akkoriban egy Xénia nevű hölggyel járt, kávéházakban találkoztak és persze a nő megfordult a férfi lakásán is. Ahogyan az efféle kiéhezett, nőt ritkán látott, de szexuálisan túlfűtött és nagy fantáziával rendelkező férfiak esetében gyakori – ha nekidurálta magát, Joseph igen jelentős szexuális teljesítményre volt képes. Ez is vonzotta hozzá a nőket. No és számos nő volt, van és lesz a világon, akit vonzanak a csúnya, de energikus férfiak. Goebbels doktor egyszerre több efféle „kívánalomnak" is megfelelt. Húzta dongalábát, tehát nyomorék volt, aki felett olykor talán anyáskodni is lehetett egy kicsit. Azonfelül alacsony volt, mint egy gyerek, no és csúnya, rettentően csúnya, akár maga az ördög. Éppen a lába miatt – amely olyan volt, mint egy pata – volt benne valami túlságosan is pokoli. Valami, ami nőknek és férfiaknak egyaránt az ördögöt juttatta eszébe. Ennek a Belzebubnak ugyanakkor mély hangja volt, amely amúgy is szexuálisan vonzó hatást gyakorol a legtöbb nőre. Mélyen ülő sötét szeméből ha nem is a pokol tüze, de valami vad szenvedélyesség sütött. No és ha beszélni kezdett, mindenki elfelejtette, hogy Lucifert hallja.

A nőügyek mellett személyi dolgokra is jut ideje. Már zajlik a leendő munkatársak kiválasztása – bár ők még nem tudnak róla. De első lépésként – 1929 tavaszán – a férfi már egy berlini politikai napilapot tervez, amelyre szerinte a pártnak egyre nagyobb szüksége van. Már úgy néz szét a nácik között, hogy válogat a tehetséges és fiatal leendő munkatársak között. Ha viszont valaki bármilyen ügyben nem dolgozik jól, a naplóban felbukkan a fenyegető mondat: „majd

én elbánok vele". Feljegyzett minden vitát, legyen az bárkivel, és néha fogadkozik, hogy ezt vagy azt az embert még megbünteti, a körmére néz, netán megdicséri alkalomadtán. Talán maga sem veszi észre, de mint szervező tesz már különbséget az emberek között. Ösztönösen is azokra szavaz, akiket majd használhat a náci párt ilyen vagy olyan feladataira, posztjaira, céljaira. És ebben ritkán téved.

Ugyanakkor szinte élvezi, hogy nap mint nap utcai harcok dúlnak, sőt még a parlamentben is egymást verik a képviselők. Nem túl elégedett, ha egy-egy kommunista–jobboldali összetűzés után „csak" kilenc halott maradt az utakon, csak száz a sebesültek száma, és csak ezer embert (!) tartóztattak le. A nácik alapvető érdeke már 1929-ben – később még inkább –, hogy azt a látszatot keltsék: a köztársaság lényegében gyenge lábakon áll, ha ilyesmik történhetnek benne. Goebbels a kommunistákat a naplójában nemes egyszerűséggel csak „csőcseléknek" nevezi, amivel nem is jár messze az igazságtól – de vajon miben különbözik az a „csőcselék" a nácikat támogató, minden percben az utcára vihető zavaros fejű kisemberek tömegétől? Németország nagy ország, több csőcseléke is van. És mindegyiket mozgatják valakik, vagy rejtetten Moszkvából – mint a vörösöket –, vagy nem is rejtetten Berlinből, Münchenből, ahol a bajuszos szónok is egyre csak tüzeli a népet.

De még hosszú az út a hatalomig. Addig még történik egy és más a kis Joseph körül is. Például az, hogy dr. Goebbels a sok – sok? – alkalmi partner után rálel az igazira. Vagy legalábbis egy olyan nőre, akivel érdemesnek tartja összekötni az életét. Akkor is, ha azt a partnert, azt a nőt majd még számtalanszor megcsalja a jövőben, mert hát neki sohasem elég annyi, amennyi van – legyen az bármi. Neki mindig több kell és nem nyugszik, míg azt a többet is meg nem szerzi.

3. A házasság

A későbbi feleség, Magda Goebbels legalább olyan kacskaringós életutat járt be, mielőtt találkoztak, mint leendő férje.

Johanna Maria Magdalena Behrend 1901 szeptemberében született Berlinben. Csak az anyja biztos – szolgálólány volt egy tehetős építési vállalkozónál. Apja neve hiányzik már a születési anyakönyvi kivonatból is. A kislány tehát úgynevezett „törvénytelen", vagyis zabigyerek, fattyú. Az apa ugyan később mégis feleségül vette a szolgálólányt, talán éppen a kislány világrajötte miatt, azonban Magdát legalább húsz éven keresztül nem ismerte el a magáénak. Különben hamar kiderült, hogy a szolgálólány és a gazdag úr – nem úgy, mint a mesékben! – bizony nem illenek össze és ezért elváltak. Kissé pikáns a dolog, hogy az anya később egy zsidóhoz megy férjhez, és az neveli Magdát, bár nem mondhatni, hogy a nevelését túlzásba vinnék. Az egyedüli műveltsége, aminek később jó hasznát is veszi: az anyanyelvi szintű tökéletes francia és majdnem ugyanolyan jó angol nyelvtudása.

Tizennyolc évesen ismerkedik meg leendő első férjével, hamar hozzá is megy a férfihoz. Aki több mint kétszer annyi idős, özvegy és persze tehetős, sőt nagyon is gazdag. Németország egyik leggazdagabb gyárosa, mellesleg két kamasz gyerek apja.

Hamar kiderült, hogy a házasság nem működik. A férfi erőszakos volt, de érdekes módon Magda ezért ment hozzá. Magda mindig is imádta azokat a férfiakat, akikből sütött az erő, és azt nem haboztak használni is. De ha vele szemben használták, mint az első férje, akkor attól menekült. A többszörös milliomos hamarosan olyan körülményeket teremtett a házaséletben, amitől a csinos fiatal lány csak menekülni tudott.

A férje persze nem akart beleegyezni, a válás szégyenét

nem engedhette meg magának. Ekkor Magda egy klasszikus, bár nem túl gyakran alkalmazott trükkhöz folyamodott: eléggé nyilvánvalóan megcsalta a férjét egy fiatal férfival. Aki ezek után nem tehetett mást, mint fogcsikorgatva elengedni Magdát.

Végül éppen olyan szegényen, ahogyan jött abba a házasságba – egy kis bőrönddel a kezében ment el. A férje a válásnál ki akarta semmizni, mondván, hogy az asszony csalta meg őt. De az utolsó pillanatban valaki egy csomag szerelmes levelet adott át az asszonynak. Ezeket a férje váltotta házasságuk alatt több más nővel, azok is írtak neki, mi több, némelyiknek még gyereke is született a férjétől! Ezekkel az írásművekkel aztán Magda ügyvédje tisztességes válást és egy nem is túl magas összeget kívánt magának. Fiát, akit ettől a férjétől szült, magával vitte, de nem kis tartásdíjat is kiharcolt számára. Igazából elmondható, hogy a levelek birtokában nagyon megzsarolhatta volna a dúsgazdag férjet (akkor az egyik leggazdagabb ember volt az országban!) – de nem tette. Talán nem akarta túlfeszíteni a húrt, vagy egyszerűen így tartotta tisztességesnek?

Magda ekkor 27 éves volt.

Az a férfi, aki a szeretője volt, és akinek révén elérte a válást, túl komolyan vette a szerepét. Azt hitte, Magda most jól meggazdagodott, és ha feleségül jön hozzá, akkor ő is gazdag lesz. Csak hát Magdának esze ágában sem volt ezt tenni – a férfi megtette a kötelességét, mehetett hát. Az illető még öngyilkossággal is fenyegetőzött, sőt egyszer csaknem magára lőtt – pisztolygolyója hogy, hogy nem, célt tévesztett –, de a helyzetén ez sem változtatott. Magda búcsút vett tőle és többé nem találkoztak.

Annál is inkább, mert a szép szőke, kék szemű csoda némi kis vagyonnal a háta mögött és a legjobb társaságok elismerésétől övezve – váratlanul belebotlott a kacskalábú, égőszemű Luciferbe... és Hát igen. Ez szerelem volt!

Nehéz lett volna elképzelni két, látszólag ily kevéssé összeillő embert. Azt is mondhatnánk, hogy minden téren ellentétet alkottak, és józan fejjel gondolkodva soha nem kerülhettek volna össze.

Annál is inkább, mert azokban a hónapokban új udvarlója volt Magdának. Aki nem más, mint az aktuális amerikai elnök egyik unokaöccse, Herbert Hoover. Erősen udvarolt az asszonynak, sőt megkérte a kezét is, de Magda elutasította. Hogy milyen mély volt ez a kapcsolat, nem tudni, de a későbbi események fényében nincs is jelentősége.

Magdát a politika nem érdekelte. Annál különösebb, hogy egyszer mégis elment egy náci politikai gyűlésre. Valaki biztosan rábeszélte, vagy akarta érezni azt a furcsa hangulatot, ami az ilyen gyűléseken szinte befonja a hallgatóságot, lelkesedést ébreszt bennük? A szónokot, aki alig látszott ki az emelvény mögül és emelt hangon beszélt – mégsem tudta felejteni. Dr. Joseph Goebbels szónoklata magával ragadó volt, tüzes, felejthetetlen. Akik ott voltak, bizonyos pillanatokban mind hajlandók lettek volna követni azt az embert, bárhová is megy, bármilyen céllal...

Néha jobban beszélt, mint maga Hitler, és ő is tudta ezt.

Mindenesetre akadt egy nő, akinek semmi köze sem volt a nácikhoz, mégis úgy döntött, követi ezt a kacskalábú embert. Magda másnap belépett az NSDAP soraiba, mi több, mint anyagilag független személy, még társadalmi munkát is vállalt a pártban. A Berlin egyik negyedében tevékenykedő náci nőszövetség irányítását vállalta magára. De Magdának ez csak egy lépés volt, hogy a berkeken belülre kerüljön. Pár héttel később már átkérte magát a berlini körzetvezető mellé – aki nem volt más, mint Goebbels. Azon év őszén aztán Goebbels a csinos fiatal nőt megbízta a pártarchívum kezelésével, nyelvismeretét kihasználva a francia és angol nyelvű sajtóból kellett mindent lefordítania németre, amit arrafelé a nácikról írtak. Gyakorta igen csú-

nya dolgokat – de Magda természetesen azt is szöveghűen fordította le szeretett főnökének.

Aki ekkor még valóban csak a főnöke volt.

A főnök, aki akkor már évek óta az országot járja és mindenütt szervez, nyüzsög, beszédeket mond – és véleményeket alkot. A naplójában mindez röviden, velősen csapódik le és ezáltal remek képet fest magáról a szerzőről is. Egy találomra kiválasztott bejegyzés 1929 nyaráról:

„Vasárnap korán indulás, napsütésben... Hamburgban elered az eső. Felvonulás. Ezer derék fiatal az SA-osztagban. Pompás ifjak. Mind paraszti származék. Az ember törpének érzi magát mellettük... A „Heil!" úgy dübörög végig a téren, mint egy bosszúkiáltás. A terem zsúfolásig megtelt, százak szorultak ki a helyiségből. Az egyik legjobb beszédemet tartom két órán át. S a végén mintha egy torok kiáltana éljent. Úgy érzem magamat, mintha a víz alól húztak volna ki".

És tovább. „Hétfő. Végre kisüt a nap... Vidéken járunk. Tágas mezőkön kövér tehenek. Az utcákon szőke gyerekek. Tágas, alacsony házak. Csupa uradalmi birtok, a német nép fajtiszta nemessége lakja, városaink aszfaltjának ellenképe."

Vagy egy nap története 1929 szeptemberéből, amikor a kommunisták valóságos kampányt indítottak Goebbels ellen. „Lump, szemét, gyilkos" – írta sajtójuk és az általuk feltüzelt tüntetők is ezt kiabálták. Aztán amikor Breslauban egy napon beszédet kellett mondania, akkor a kommunisták táviratot hamisítottak. Münchenből értesítették, hogy Hitlert halálos baleset érte. Goebbels akkor még nem tudta, hogy a hír hamis – később kiderült, hogy nem is Münchenből jött, hanem a breslaui postán adták fel ismeretlen tettesek, így akarván megakadályozni a várost talpra állító nagy náci gyűlést és Goebbels beszédét.

Mit érzett, amikor elolvasta? „Hirtelen elsötétül előttem

minden. Nem érzékelek semmit. Sírógörcs ráz meg. Látom magam előtt a teljes zűrzavart, idegen emberek gyűrűjében állok egy szál magamban. Tapogatózom szörnyű magányomban. Akkora nyomást érzek, amekkora még sohasem kerített hatalmába."

Amikor már kiderült, hogy hamis az üzenet és Hitler él – sem tudott megnyugodni: „Egész éjjel nem tudok aludni. Csak most jövök rá, mit jelent nekem és a mozgalomnak Hitler: Mindent! Mindent!"

Szóval ilyen kalandok közepette utazgat és beszél, beszél. A legrövidebb beszéde is másfél órás, a hosszabbak pedig nem ritkák. Az összetűzések a kommunistákkal és más „aljanéppel" nem ritkák, sőt komoly problémáik vannak az SA-val, amely ugyan szintén náci szervezet, de nemegyszer csak az SS védelmezi meg Goebbelst és elvbarátait. Himmlert „finom úriembernek" tartja – hát ez nagy tévedés! Akkortájt a férfi nyakig benne van az ügyekben, mint lapszerkesztő gyakorta áll rágalmazásért bíróság előtt. Ha csak lehet, együtt van Hitlerrel is.

És a naplójába – bár gyakorta tesz célzásokat, ha szép nővel találkozik, és majd' mindennap együtt vacsorázik felelős emberekkel, pártfunkcionáriusokkal, szimpatizánsokkal – nem jelenik meg Magda, egyelőre nem. Már találkoztak, már valami kezd kialakulni közöttük, de a napló még hallgat róla.

1931. február 21-én egy hosszú, politikai dolgokkal és Göring betegségével (morfinista) teli bejegyzés végén mintegy mellékesen ott egy fura félmondat – „mindjárt indulok Weimarba. Magda Quandt velem jön."

A még volt férje nevén szereplő asszony attól kezdve már gyakrabban felbukkan a naplóban, de egyelőre csak rövid megjegyzések kíséretében. Február 23-án minden előzetes magyarázat nélkül: „Magda boldog. Olyan szép, szeretetre méltó asszony!" Ugyanabban a sorban említés történik va-

lami Ankáról, akit Goebbels már nem szeret és ridegen beszél vele. Nyilván történt már „valami" Magda és közötte, bár nem biztos, hogy az asszony ilyen hamar lefeküdt vele. „Magda mesés színben van. Később és fáradtan fekszem le". Ez vajon mit jelent, a két egymás mellett olvasható mondatnak köze van egymáshoz, az első magyarázza netán a másodikat?

„Késő éjjelig kettesben üldögélünk Magda Quandttal. Magával ragadóan szép, jóságos asszony és mértéken felül kedvel engem". Szóval talán mégsem feküdtek még le. Másnap: „Magda szép és álmodozó. Szeretem".

Az az ember, aki nem átallott naplójába – önmaga buzdítására – ilyen mondatokat írni: „Légy bizalmatlan és embergyűlölő" – az Magdáról mindig csak szépet és jót ír. Ezer baja volt azokban az években, a párton belüli lázadások, bírósági perek, nagy verekedések, merényletek, intrikák sok erejét és idejét vették el. 1931 nyarán azért szakított időt, hogy elmennek fel a tengerpartra, üdülni. Ha addig nem is, ott már nyilván közel kerültek egymáshoz. A szerelmi viszony állítólag 1931 februárjában vette kezdetét, de Magda akkoriban még nehezen vette az akadályokat. Először volt dolga olyan férfival, aki nyíltan hirdette az erőszakot. Először volt dolga egy ilyen elfoglalt emberrel, akinek a szó szoros értelmében minden napja és órája, még a vasárnapjai is be voltak táblázva hónapokkal előbb. 1930 tavaszán Goebbels doktor még nem tudta, ez is csak egy szerelem lesz-e a sok közül – akkoriban egyre több nővel volt dolga, a hírnév, a beszédei, a közszereplései tették őt nemcsak híressé, de ami ezzel együtt jár: a nők szemében vonzóvá.

Aztán megszületett a döntés – igaz, sok huzavona után. Goebbels már a tavasz folyamán is féltékeny volt, saját jellemzése szerint őrült módon beleszeretett ebbe a gyermekes, elvált asszonyba. Az ilyesmi 1930-ban még nem volt olyan normális, olyan hétköznapi dolog, mint manapság,

bár a felvilágosultak már akkor sem figyeltek ilyesmire. Annál inkább azok vetették meg az elvált nőket, akik szoros házassági bilincsben éltek és a kiútról csak ábrándoztak – vagy valóban nem is tudtak elképzelni másféle életet, mint leélni ötven évet ugyanazzal az emberrel.

Végül aztán karácsony előtt egy héttel megvolt az esküvő.

Hogy mindketten sokat dilemmáztak ezen, nem lehet kétséges. Még akkor is, ha nem beszéltek róla másoknak, és talán egymásnak sem. Goebbelsnek persze esze ágában sem volt hűséges férjnek lenni – ezt ha nem is tudta bizonyosan, de sejtette. Hiszen ismerte önmagát, és tudta, hogy egy szép nőnek nem tud ellenállni.

Másról is beszéltek – igaz, csak később. A háború után, amikor már a dráma szereplői közül senki sem volt életben. Azt is suttogták, hogy Magda Quandt igazából nem Goebbelsbe, hanem Hitlerbe szeretett bele! Hitler akkoriban éppen „foglalt" volt, de ez egy csöppet sem zavarta az asszonyt. Hosszú távra tervezett. Ugyanezek azt is pletykálták később, hogy Magda Quandt számára Goebbels csak egy ugródeszka volt Hitlerhez. Így érte el, hogy mindig a legfelső vezetés közelében lehetett és gyakorlatilag igen sokszor találkozhatott Hitlerrel.

A dolognak ellentmondani látszik az a tény – amiről talán Magda eleinte nem tudott? –, hogy szinte sohasem lehetett kettesben imádott Führerével, aki még Goebbelsnél is elfoglaltabb lévén szinte soha sehová nem mozdulhatott ki kísérők, titkárok, testőrök és rajongók csapata nélkül, ha pedig hivatalos ügyeket intézett, eleve nem is lehetett egyedül.

De ismétlem, talán mindez csak pletyka. Magda mindig is beteges vonzalmat érzett az erőszakos férfiak iránt. Goebbels nem a saját testi erejénél fogva volt erőszakos, hanem elveiben, gondolkodásában. És abban, hogy Hitlerhez hasonlóan mindig mindenhol nyíltan felvállalta, hogy a problémák megoldásának erőszakos módját vallja a magáé-

nak, azt vállalja is és gátlástalanul propagálja. Egyes források szerint pontosan tudta, hogy férjét utólag majd a történelem egyik legnagyobb gazemberének nevezik a Führerrel együtt – de éppen ez borzongatta az idegeit, kellemesen.

Nos, ha Magda ezt akarta, akkor ezt meg is kapta.

Elég szemtelen módon, Quandt távollétében Magda a volt férje egyik birtokán rendezte meg esküvőjüket. Ahol Hitler volt Joseph tanúja. Magda ekkor harminc-, Joseph harmincnégy éves volt. Hitler feltétlenül támogatta a házasságukat.

A következő évek megmutatták, hogy a maguk szempontjából mindketten jól választottak. Joseph mindig elmondta a feleségének, milyen gaztettet talált ki már megint és hogyan, hány emberrel fog elbánni. A zsidók tömeges kivégzésének, a másokkal való halálos leszámolásoknak is rengeteg ötletét elsőként mindig Magdának adta elő. A házasságtöréseiről persze hallgatott. Magda viszont nem csalta meg őt – legalábbis ilyesmire nem derült fény –, nehéz is lett volna az ő helyzetében titkos szerelmi viszonyt folytatnia bárkivel is abban a körben, ahol mindig mindenkit alaposan figyeltek. Azonfelül nem feledhető az sem, hogy a férfiak tetteire nagy befolyással vannak a nők. Ha nem közvetlenül, akkor közvetetten, vagyis a férfi gyakorta egy bizonyos nőnek akar imponálni. Ha Magdának csak jótettekkel lehetett volna imponálni, nála rokonszenvet, eredményt elérni – talán Goebbels is ezt az utat választja, bár ő eredendően a bűn embere volt. Rossz volt. Ám mivel Magda valósággal élvezte, ha rossz dolgok történtek, élvezte a gonoszság minden megnyilvánulását és azt a férjénél még fokozta is – hát voltaképpen ő is felelős volt a náci rendszerben intézményesített szörnyűségek egy részéért. Egy tekintélyes részéért!

Hitler nagyra értékelte Goebbels zsenialitását, amit az a férfi a rossz, a hazugság, az aljasság terén fel tudott mutatni. Ugyanakkor a Führer volt annyira okos, hogy éppen neki nem beszélt előre a terveiről. Ebből aztán néha furcsa dolgok lettek, hiszen a fő-fő propagandista olykor nem is sejtette, mi éppen az aktuális csapásirány, merre is tart most a „főnök"? (A naplójában Hitlert általában csak így nevezte.)

De Hitlernek oka volt rá, hogy ne beszéljen túl sokat Goebbels vagy bárki más előtt. Az események sűrűsödni kezdtek és vigyáznia kellett. Ha most elrontja, ha valaki leleplezi igazi szándékait, akkor a társadalom olyan rétegei is ellene fordulnak, amelyek támogatását éppen akkoriban szerette volna elérni. Hitlert nagyon dühítették Röhm és társai, vagyis az „ős-nácik", akik még komolyan vették a régi jelszavakat a nagytőke felosztásáról vagy a kisparasztok javára tartandó nagybirtokfelosztásról, földreformról és pár ilyen szociális maszlagról. Igaz, a *nemzetiszocialista* párt jelszavai között továbbra is szerepeltek ilyenek, de már senki sem vette őket komolyan. Csak a Röhm által vezérelt SA és a párton belül egy kisebb, javarészt értelmiségi csapat. Velük a Führernek mindenképpen le kellett számolnia. Csak az volt kérdéses, most, a hatalom megszerzése előtt? Vagy utána? Most kellett volna, hogy elhallgattassák őket – de hatalom nélkül ez nem ment, és csak rontott volna a választási esélyeken.

Mert Hitler akkor már elhatározta, hogy pártja lesz a választások nyertese, és minden erőszak nélkül, a „német választópolgárok akaratából" szerzik meg a hatalmat.

Ahhoz pedig, hogy ezeket a választópolgárokat „megdolgozzák", nagy szüksége volt a Goebbels-féle demagógokra, szónokokra, zseniális szakemberekre. Akik ügyesen keverik az igazat a hamissal, akik nagy tömegekkel órák alatt el tudják hitetni, hogy az NSDAP az egyetlen párt, amely gyógyírt hozhat bajaikra.

Meg kell jegyeznünk, hogy Goebbels nagy játékos volt.

Nagy karrierista. Nagy talpnyaló. Hamar rájött, hogy minden Hitlertől függ a pártban – később az országban, a Birodalomban is. Ha pedig ez így van, akkor feltételek nélkül alárendelte magát Adolf Hitlernek. Ami nem esett nehezére, mert tényleg bámulta és csodálta azt az embert és zseninek tartotta.

Ha pedig ő a főnök, akkor neki kell engedelmeskedni, az ő akaratát végrehajtani, az ő gondolatait lesni. Nos, mindeme téren otthon volt Goebbels és nagyot alkotott – a maga számára is. Nem volt nála nagyobb bámulója Hitlernek, és ebben csakugyan nem volt semmi hamis, semmi bántóan disszonáns. A Führer biztos lehetett benne, hogy ez az ember mindig ki fog tartani mellette. Amit a többi alvezérről aligha mondhatott el.

Goebbels leste a Führer akaratát, és olykor maga is eléje csúsztatott egy sereg ötletet, mintegy véletlenül. Hitler nemegyszer belátta, hogy az ötletek hasznosak, fel is használta őket, Goebbels pedig örült, hogy segíthetett – bár később természetesen egyikük sem tért vissza az esetre, és többé nem hozták szóba a dolgot.

Ha Hitler valakit kedvelt, akkor azt Goebbels is kedvelte. Ha Hitler elfordult az illetőtől, egy perccel később Goebbels sem szerette őt többé. A párt egynémely nagy ideológusa mellett Goebbels még ki is állt, mondjuk a húszas évek közepén. Aztán kiábrándult az illetőből, és ha Hitler már szembefordult vele, Gobbels is utálta. Amikor pedig eljött az idő, hogy megszabaduljanak az illetőtől akár gyilkosság árán is – Goebbels helyeslően tapsolt, egyetértett, sőt még segített is eltenni azt az embert az útból. Végleg eltenni...

Említettük fentebb, hogy Hitler messze nem kötött mindent Goebbels orrára. A legtöbbször csak közölte vele végleges döntéseit és utasította, hogy ezeket a párt újságjaiban közölje, bontsa ki, indokolja meg, érveljen mellettük és természetesen dicsérje fel. Ez utóbbit nem is kellett mondani neki. Eleinte talán sértette egy kissé a dolog, de később aztán rájött, hogy egynémely elejtett ötletét, gondolatát, javaslatát Hitler bevette terveibe, a követett irányvonalba, és akkor megbékélt. Végső soron mindig mindenben teljesítette a Führer akaratát.

Azonfelül az alázatos, egyben tűzön-vízen át követő magatartásnak volt egy másik oka is. Mint az ókori diktatúrákban, a Harmadik Birodalomban is minden egyetlen ember akaratától függött. Valahol az isten háta mögötti vidéken lehettek helyi „nagyságok", akik diktáltak – de az ország összes fontosabb pozícióját 1933 után csak az tölthette be, aki tetszett Hitlernek is. Megesett olykor, hogy maga a Vezér is kompromisszumot kötött, de ez igen ritka eset volt. Ha nem akadt pártbeli elismert szakember, vagy megfelelően „alkalmas" talpnyaló egy fontos poszt betöltésére – nos, akkor és csak akkor jöhetett szóba olyan személy, aki talán nem száz százalékig volt híve a nemzetiszocialista rendszernek.

Ha minden poszt, minden elérhető pozíció egyetlen embertől függött, logikus, hogy a karrieristák, az akarnokok, de még az egyszerűen csak középszinten boldogulni akarók is e személy kegyeiért versenyeztek. Goebbels ilyen szempontból jó helyen volt jó időben – mert ő már hét-nyolc évvel a hatalom megragadása előtt Hitlert és az NSDAP-ot szolgálta. Hűségében senki sem kételkedett. Hű volt a párthoz, az ideológiához és mindenekfölött a Führerhez. Így aztán nem volt előtte akadály és egyre magasabbra emelkedett.

1932 táján már nehéz lett volna összeszámlálnia a funkcióit, feladatait. Mindenért ő felelt, aminek bármi köze volt az információhoz, a propagandához, a pártszervezéshez és így tovább.

Ő volt a párt sajtófőnöke, később a Birodalomé is. Az előbb csak náci könyvkiadó elnöke is, amely később persze

állami hivatalos könyvkiadóvá alakult át a hatalom megragadását követően. 1933 előtt dr. Goebbels vezette a náci párt külpolitikai hivatalát is. Akkor ő volt mindez, ha hivatalosan más név szerepelt a vezetők listája élén. Hitler ugyanis rábízta ezeket a területeket, és a párt részéről ő ellenőrizte működésüket. Ami azt jelentette, hogy aki nem tette, amit Goebbels mondott, azt leradírozta a szolgálati térképről. Később olykor a biológiai térképről is, persze a Führerrel egyetértésben.

Mert hát kíméletlen harc dúlt ott az alvezérek, az alalvezérek és minden jelentősebb hivatalt vezetők között. Amikor pedig a párt végre hatalomra jutott, ez a harc a szó szoros értelmében élet-halál küzdelemmé fajult. Sokan éppenséggel munkatáborokban vagy kivégzőkamrákban fejezték be a küzdelmet.

Goebbelsnek el kellett tűrnie, hogy Hitler olykor az ő személyes barátait is eltaposta. Aztán rájött: senkit sem szabad megkedvelni, mert az illető bármikor az ő útjába is kerülhet, vagy a Führerrel tűz össze, akkor pedig kíméletlenül el kell távolítani, és később gondolni sem szabad rá. Mindez nem viselte meg őt, nehogy azt higgyük! Aki eleve ilyen természetű – és Goebbels ilyen kegyetlen és cinikus volt! –, az vidáman teszi magát az erkölcsi aggályokon. Mi több – azokat nem is ismeri!

Ehhez a kíméletlenséghez az is hozzátartozott, hogy Goebbels soha senkit nem vett a védelmébe. Nem állt ki senki mellett a Führer előtt. Mert ennek többszörösen kellemetlen következménye is lehetett. Az egyik – a legártatlanabb – az, hogy a Führer mégsem azt az embert választja az adott posztra, akit ő protezsál, akkor leég ő maga is önmaga előtt, és elég a protezsált előtt is. Másfelől mi van, ha valakit sikerül magas polcra rakatnia, de az illetőről később kiderül valami? Egy zsidó nagymama, egy kis sikkasztása vagy netán kommunista nézetek? Vagy bármi más, ami az

NSDAP berkeiben megbocsáthatatlan bűnnek számít? Akkor ő, a protezsáló is a rövidebbet húzhatja. Tehát valamikor az elején úgy dönthetett, hogy soha senkit – és húsz éven át tartotta is magát ehhez az alapelvhez.

Talán itt kell megemlíteni – csak futólag –, hogy az alvezérek kíméletlen harcot folytattak egymás ellen. Ki nem állhatták egymást és az a nyolc-tíz főbb ember – szélesebb körben 20-25-en is voltak –, akik a Birodalom életének egy-egy meghatározó szeletét vagy a hadsereget vagy a biztonsági ügyeket, a gazdaságot, a kultúrát stb. vezényelték – olykor egy kanál vízben is megfojtották volna egymást. Kibékíthetetlen személyi vagy szakmai ellentétek voltak közöttük. Goebbels például ügyetlennek, ostobának és tehetségtelennek tartotta Ribbentrop külügyminisztert, akire Hitler a külföldi német propagandát bízta. Goebbels már azon is „kiakadt", hogy a Führer nem őrá, az igazi szakemberre bízta ezt a dolgot. De hogy éppen Ribbentropra! Való igaz, a külügyek irányítójának fejébe nem sok ész szorult, és csak azért maradt a posztján oly sokáig, mert feltétlenül kiszolgálta a Führer legképtelenebb ötleteit is.

Vagy ott volt az ismert Goebbels–Göring ellentét. A kövér légügyi marsallról – tudjuk a naplóból – már az 1920-as évek vége felé, de a harmincas évek elején már teljes bizonyossággal lehetett tudni, hogy narkomán, vagyis kábítószer-élvező (kokainista), megbízhatatlan alak. Aki ráadásul pökhendi magatartásával mindenkit maga ellen fordított. Mégis, mint volt pilóta csakugyan értett a légierő ügyeihez, ezért a háborúnak szinte a végéig irányíthatta a német Luftwaffét – akármennyi konfliktusa is volt emiatt másokkal. Köztük a propaganda teljhatalmú miniszterével is.

(A háború utolsó két évében – ismeretes – Goebbels valósággal üldözte Hitlert azzal a kéréssel, hogy váltsa már le azt a narkománt a légierő vezetéséből, mert miatta elveszítik a háborút. Megesett, hogy az akkortájt már korántsem

olyan energikus Hitler valósággal menekült kacskalábú propagandaminisztere elől, aki folyton azt károgta a fülébe, hogy Göring lesz a Birodalom veszte.)

Neki is voltak ellenfelei az alvezérek között, ez természetes. Őt is fúrták szorgalmasan sok éven át. Ha ilyesmiről értesült – mert mindig értesült! –, azonnal beindította az „ellenfúrókat", és aztán kiderült, melyikük a jobb, ki győz a végén.

Voltak másféle ellenfelei is. Például a zsidók. Ezeket engesztelhetetlenül gyűlölte, nem tudni igazán, miért? Azt kell mondanunk, hogy a harmincas évek közepéig Goebbels volt a Birodalom legnagyobb zsidóellenes politikusa. Ugyanis még Hitlernek sem volt annyi baja a zsidókkal, mint éppen dr. Goebbelsnek. Ő volt a nürnbergi zsidótörvények szellemi atyja, sokkal nagyobb energiával forszírozta azokat, mint bárki más ott és akkor. Mint akinek a vérében van ez a gyűlölet, úgy dolgozott a törvények szövegén és csiszolgatta őket olyanná, hogy minél több embert vonhassanak alájuk, büntessenek meg általuk és senki se bújhasson ki alóluk.

Érdekes módon a naplójában csak általánosságokat írt erről. Mintha félt volna attól, hogy egykor majd napvilágra kerülnek feljegyzései? Vagy ez nem izgatta? Mindenesetre ő általában csak olyan szavakat használt a zsidókkal kapcsolatosan, mint „eltávolítás" vagy „megoldás". Nem írta le, hogy „végső megoldás" és nem tett célzásokat arra sem, hogy a zsidókat tömegesen meg kéne ölni. Mint említettük, akkor talán még ő is csak a fizikai eltávolítás, a külföldre űzés híve volt. Az indulatok később sűrűsödtek össze.

Itt az ideje, hogy arról is írjunk valamit, amit dr. Goebbels „propagandának" vagy a „tömegek informálásának" nevezett. Ez pedig egy szörnyű konglomerátum, egy olyan zavaros és aljas keverék volt, aminek kitalálásához, létrehozásához és tálalásához éppen egy hozzá hasonló pokoli emberre volt szükség.

Ha kellett, hisztériát keltett és félelmet ébresztett az emberekben. Ha kellett, gyűlöletet szított és azt ügyesen irányította is. Mestere volt annak, hogyan ébresszen az emberekben különféle, általában negatív indulatokat, és azokat hogyan terelje az előre megadott célok felé. Legyen szó bármiről, ő képes volt téveszméket kelteni, ezáltal megtéveszteni nem csupán a hazai hallgatókat, újságolvasókat – hanem a külföldi megfigyelőket és szakembereket is. Ha Hitler elmondta neki, mire van szüksége, Goebbels doktor máris tudta, mit kell tennie. Ha a Führer azt akarta, hogy most egy ideig a külföld ne foglalkozzon egy fontos bel- vagy külpolitikai problémával, amely neki nagyon is érdeklődése homlokterében állt – szólt a doktornak. Aki aztán már a következő napokban megeresztette cikkeit a központi náci lapokban és beszédeket mondott a gyűléseken vagy a rádióban – egy más, akkor nem is annyira fontos témáról. De mert célozgatott rá, mert szóba hozta, vagy mert egyenesen mondott is róla néhány felháborító és vad dolgot – hát az idegen média felkapta a témát, mindenki arról beszélt külföldön és talán még Németországban is. Doktor Goebbels pedig csak a kezét dörzsölte, Hitler pedig somolygott a bajusza alatt és tette tovább a maga dolgát.

Hasonló volt az eljárás fordított esetben is. Amikor Hitlernek arra volt szüksége, hogy a közvélekedés most az ő terveit követve igenis foglalkozzon egy társadalmi, politikai, gazdasági vagy egyéb kérdéssel, azt mindig egy Goebbels-beszéd vagy cikk vezette fel.

Ha például valódi vagy állítólagos német sérelmeket kellett „reklámozni", Goebbels utolérhetetlen volt. Olyan hisztériát tudott csapni a legjelentéktelenebb ügy körül is, mintha valóban világraszóló botrány történt volna, amely alapvető német érdekeket sért, és amiért mindenkinek fel kell emelnie a szavát!

Volt egy kedvenc szava – a „hírfertőzés". Később, amikor már az ő kezébe került a heti filmhíradó is, nagyon ügyelt

rá, hogy mindig minden megfeleljen a náci párt híranyagainak, de kivágta belőlük a teljesen nyilvánvaló hazugságokat. Helyettük sok kicsi, nem azonnal látható hazugságot tett be, és mestere volt annak, hogy a németeket önmaguk szemében naggyá növessze, az ellenséget pedig ledegradálja a sárga földig. Kicsi, de hatásos hírek és álhírek voltak ezek, ahol sokszor egy-egy hangsúly, egy szótag döngölte bele a kellemetlen vagy gyűlölt ellenfeleket a földbe.

Egy biztos – és tudjuk a naplóból, hogy Goebbels erre büszke volt: – Hitler egyetlen filmhíradóban sem talált soha kivetnivalót, mindegyik nagyon tetszett neki. Mert azt, ugye, mondani sem kell, hogy diktatúra lévén, a diktátor előzetesen maga nézett meg minden híradót, és csak az ő bólintása után engedték azt sokszorosítani és a mozikban levetíteni. Itt érdemes megjegyezni, hogy a másik totális, egyetlen személyhez fűződő diktatúrában, a Szovjetunióban a zsarnok ugyanígy megnézett minden híradót, de még az elkészült szovjet játékfilmeket is egy személyben cenzúrázta, hagyta jóvá vagy tiltotta be... A diktátorok néha ijesztően egyformák.

Az, amit Goebbels propagandának nevezett, valami rettenetes anyag volt, amihez hasonló annak előtte még sohasem keletkezett. Ez az ember hihetetlenül mélyre ásott le és képes volt hatni az emberek tudatalattijára. Nem véletlenül sajnálták annyira a nürnbergi bírák, hogy Goebbels öngyilkossággal kicsúszott a kezeik közül. Biztosak voltak benne, hogy a bécsi birodalom szörnyűségeinek talán a fele sem valósult volna meg, ha nincs doktor Goebbels, aki nemcsak kitalálta például a zsidók kiirtásának egyes módozatait, azt is, hogyan lehet tudatilag manipulálni százmilliókat. Ő volt az, aki az emberek agyát megfertőzte és befogadóvá tette. Miatta és általa sikerülhetett a náciknak elhinteniök förtelmes ideológiájukat, és oly sok embert harcba, majd halálba küldeni – Németországban és azon kívül is.

4. A hatalom felé

Magda Quandt, akkor már Magda Goebbels nagyon jól tudta, ki az az ember, akihez feleségül ment.

Már említettük, hogy mindig efféle férfiakra vágyott. Hát most megkapta. A patás ördög, a pokol szülötte, maga a kacagó rosszindulat, maga a gyilkos sátán jött fel világunkba, hogy két évtizeden át tartó tragikus tort üljön. Most már – Magdával együtt.

Magda nemcsak hogy tudott mindenről – Joseph igen részletesen elmondta neki még azokat a dolgokat is, amelyeket naplójában csak futólag szokott említeni – de maga is adott ötleteket. Nem sokkal volt jobb ember, mint a férje. Mindez még nem is elég – Magda majdnem másfél évtizeden keresztül, és főleg az utolsó négy-öt évben, amikor már teljes gőzzel működtek a halálgyárak – arra ösztökélte férjét, hogy ne sajnálja az áldozatokat. No nem mintha Joseph valaha is sajnált volna bárkit. Az asszony a teljes kibontakozásra beszélte rá férjét, vagyis hogy ne legyenek gátlásai, és a legrettenetesebb gondolattól se riadjon vissza. Emlékeztette őt arra, amikor egyszer – Hitler még csak pártvezér volt, semmi egyéb – egy társasággal ültek egy müncheni kávéházban és Hitler megpillantott egy zsidó kisfiút. Magda máig fennmaradt, barátnőjéhez intézett levelében írja le a kis epizódot. Adolf Hitler az asztal fölött nézte a gyereket, aztán megjegyezte a jelenlévőknek:

– A legszívesebben agyontaposnám, mint egy poloskát.

Nos, ilyen környezetben éltek akkor ők. Sajnos Magda nemcsak férje körül sürgött, hanem saját náci tevékenységet is űzött, természetesen mindig a felsőbbség jóváhagyásával. Például azzal, hogy összefogta a nőket, hogy náci nőmozgalmat vezetett, elérte azt is, hogy számos, addig a náciktól irtózó vagy idegenkedő német családba befurakodott. Különféle rendezvényeket, kedvezményeket szervezett és ezek

révén férkőzött be azokba a családokba is, ahol addig nácikkal vagy politikával nem is foglalkoztak. Anyák és lányok, szülők és gyermekek egyre sűrűbb hálóba gabalyodtak, és ebben a hálóban Magda Goebbels volt az egyik pók.

Miután feleségül ment a doktorhoz, Magda már nyilvános fellépéseket is vállalt. No persze, nem volt jó szónok, sőt semmilyen szónok sem volt, nem is tartott hát gyújtó hatású politikai beszédeket. Ez nem az ő műfaja volt. Ellenben mint közismert személyiség, aki nemrégen még Németország leggazdagabb gyárosának felesége volt – ismert mindenkit és őt is ismerték a magasabb körökben. Nos, ide hurcolta be magával a náci eszméket, és a vezető nácikat sokszor ő kapcsolta össze a tehetős, gazdag emberek köreivel. Így az ő berlini szalonjában születtek baljós szövetségek és üzletek a gazdaság és a politika, a nemesség és a nácik között.

Az 1931 és 1933 – vagyis Hitler hatalomra jutása – közti bő másfél évben Magda berlini háza volt a Führer ottani „főhadiszállása". Később odáig fajultak a dolgok, hogy a folyton mérgezéstől félő Hitler (egyszer Berlinben csakugyan próbálták így eltenni láb alól) kizárólag Magda asszony konyhájában bízott. Míg nem lett az ország kancellárja, nap mint nap vagy ott ebédelt Magdánál, vagy futár vitte utána a gondosan elkészített és becsomagolt ebédet. Mindez azonban – és most kapaszkodjunk meg jól! – nem jelentette azt, hogy Magda Goebbels és Hitler mindenben egyetértettek volna! Sőt, olykor igen éles vitáik is voltak, és már maga az a tény, hogy Magda szembe mer vele szállni, alaposan megdöbbentette a Führert.

Persze a vitákra sor sem kerülhetett volna, ha Magda nem Goebbels felesége, és így nem kerül be a náci elitbe. Az 1930-as évek második felében Magda elsősorban nőkérdésekben került szembe Hitlerrel. Hitler ugyanis meglehetősen lenézte a nőket, másodrendű polgároknak tartotta

őket, és ha fehér asztalnál ilyen téma került elő, ezt a nézetét ki is fejezte. Magda ilyenkor lecsapott, és bár férje természetesen igyekezett csitítani, csak kimondta, mit gondol Hitlernek az efféle véleményéről. Több más alkalommal pedig felszólította a Führert, tegyen többet a német nőkért. Hitler azt hitte, és propagálta is, hogy az árja férfiak árja nőkkel mondhatni „iparszerűen" nemzzenek gyerekeket, akiket aztán az állam nevelne fel („Lebensborn-program"), mire Magda elmagyarázta Hitlernek, hogy a gyerekeknek szülőkre van szükségük, és nem lehet őket úgy kezelni, mintha az állam tulajdonát képeznék. Természetesen falra hányt borsó volt az egész, a Lebensborn („életforrás") programot a háború utolsó szakaszáig működtették.

1932-ben már mindenki sejtette, hogy a nácik könnyen hatalomra kerülhetnek – bár el kell ismerni, nagy erők mozdultak meg ellenük. De már késő volt akadályokat emelni. Hitler közben rájött, hogy szövetséget kell kötni bizonyos befolyásos emberekkel, rétegekkel, sőt osztályokkal. Megnyerte magának az arisztokraták nagyobb részét – akik persze nem sejtették, hogy a zsidók kiirtása után a távlati tervekben az ő kiirtásuk is szerepelt – és a gazdasági, üzleti élet kiválóságait. Ezek már jóval korábban megegyeztek Hitlerrel abban, hogy ha a nácik hatalomra kerülnek, nem osztják fel a földbirtokokat és a gyárakat, milyen munkajogi, vám- és egyéb szabályozásokra kerülhet sor, és nem utolsósorban milyen új adóelőírásokra kerül majd sor. Miután mindebben megegyeztek – mindezt Hitler kénytelen volt titokban csinálni, nehogy saját pártjának balos elemei megneszeljék: a Vezér éppen most mondott le az alapvető célkitűzések legtöbbjéről és lepaktált az ellenséggel – a náci párt olyan nagy anyagi támogatásban részesült ezektől az emberektől és csoportoktól, hogy már semmi sem akadályozhatta meg győzelmüket egy demokratikus választáson sem! Annyi kiadvánnyal áraszthatták el a német polgárokat,

annyi gyűlést szervezhettek, amennyit csak akartak – pénz nem számított. Olyan látványosságokat szervezhettek, annyi lapot adhattak ki, annyi rádióműsort készíthettek és olyan sokféle módon reklámozhatták magukat és elveiket – hogy az lett volna a furcsa, ha nem nyerik meg a választásokat. Mindenre bőven volt pénz, mert a ravasz Hitler azt előre biztosította számukra.

Nem csoda, hogy Goebbels ezt látva még inkább rajongott a bölcs vezérért és csakugyan bámulta Adolf Hitler zsenialitását. Ő legalábbis annak tartotta a Führer tevékenységét.

A maga részéről természetesen igyekezett hozzátenni ehhez még többet és többet – ő se maradjon le! Magda révén mindig tudta, kikkel találkozott aznap a Führer, és így amiről nem értesítették, arról is értesült. Akkor már nagyjából kialakult a „vezérkar", azok a férfiak, akik a Führer mellett álltak jóban-rosszban és készek voltak őt segíteni – no persze, nem ingyen. Mindnyájan magas posztokra vágytak egy létrehozandó nagy germán, nagy árja államban. Először csak egyetlen országban, de amelyről remélték, hogy hamarosan hatalmas birodalommá duzzad és meghódítja a fél világot. Vagy az egészet?

Ott volt hát Borman, Hess, Göring, Himmler, Rosenberg, Ribbentrop, von Schirach és még vagy tucatnyian. Mindegyiknek megvolt a maga területe, ahol működött. Igaz, a területek határai olykor egybemosódtak vagy ütköztek, ilyenkor az érintett főemberek Hitlerhez szaladtak, tegyen igazságot. De amíg nem igazán nyerték el a hatalmat, addig e vitáknak nem volt nagy tétje. Legfeljebb annyi, hogy melyikük milyen nagy befolyás-szeletet kanyaríthatott ki magának Hitlerből, Hitlertől.

Goebbelsnek nem kellett félnie. Amit ő tudott, azt senki más nem tudta. Amit ő adhatott a náci pártnak és Hitlernek, azt más nem adhatta. Ám ettől még bármelyik pillanatban

jöhetett egy rossz lépés, vagy valaki „bemószerolhatta" a Führer előtt, és máris ugrott a pozíciója. Így aztán neki is, a többieknek is állandóan résen kellett lenniök. 1933 után olyan intrika-áradat indult el, hogy azt sokszor már maga Hitler sem bírta elviselni és lehordta, megintette főembereit. Akik ezután egy ideig – akár az óvodások – csöndben voltak, majd megint újrakezdték a lökdösődést, a kiszorítósdit.

Hitler folyton abban reménykedett – legalábbis 1940 után –, hogy sikerül megosztani a szövetségeseket. Amikor aztán a Szovjetunió is bekerült a háborúba (1941 nyara) és látszott, hogy Churchill és társai szívesen szövetkeznek Sztálinnal is – mérhetetlen harag fogta el. Való igaz, a közös ellenség fenyegető volt. A jelek szerint a Nyugat számára Hitler ellen nem volt elégséges az eleinte „fű alatti", mégis már jelentős amerikai támogatással működő brit–francia szövetség – képesek voltak átkozott ellenségükkel, a kommunistákkal is összefogni? Ahogy haladtak előre az időben, úgy szaporodtak az ellenfelek és fogytak a barátok. Japán szövetségesei Hitlert belerántották az Amerika elleni háborúba, ügyetlen olasz barátja, Mussolini pedig elhibázta a Görögország és az Észak-Afrika elleni támadásokat, ezeket is a német hadseregnek kellett kijavítania. Ez sem sikerült tökéletesen.

Egyszóval sok volt már az ellenség, különösen 1942 végén, 1943 elején. Egy nagy katonai sikerrel talán meg lehetett volna állítani a nyugatiak előrenyomulását – ha már keleten ez nem sikerült. Hitler végig abban reménykedett, hogy Angliát valahogyan kikapcsolja a háborúból. Ezt hol kegyetlen és nem szűnő légicsapásokkal akarta elérni, hol meg azzal, hogy barátságos arcát mutatta feléjük, és szándékosan késleltette, majd később le is fújta a szigetország elleni német inváziót.

Ha azt hitte, hogy Churchill és a többiek az efféle gesz-

tusokat értékelik, csalódnia kellett. Goebbels magyarázta el a Führernek, hogy Churchill, Roosevelt (amerikai elnök) és mások voltaképpen „a közvélemény foglyai". Nem tehetik azt, amit akarnak, az ott nem Németország vagy a Szovjetunió, nem egy-egy ember akarata érvényesül. Ott az elnököt, miniszterelnököt választják, és ha négyévente nem tud eredményt felmutatni, ha intézkedései nem nyerik el a nép tetszését, akkor fel is út, le is út. Mindezt persze elméletileg Hitler is tudta – de itt fogta fel az összefüggést. Ebben a történelmi szakaszban kellett rájönnie, milyen nagy erőt jelent a demokrácia. Mert itt az állam feje sem teheti azt, amit akar, kénytelen folyamatosan számolni a polgárok érdekeivel és véleményével. Nem köthet hát különbékét a saját szakállára akkor, ha a háború terheit viselő lakosság ezt nem támogatja, sőt ha az ezt a lépést egyenesen hazaárulásnak tartaná!

Akkor politikát váltott és ismét Goebbels segítségével Sztálint vette célba. Mindenki tudta, a szovjet diktátornak aztán igazán nem kell számolnia senki véleményével. Ha saját országa lakosságának tíz százalékát egyenruhába öltöztetve a frontra küldte, másik nyolc-tíz százalékát amúgy is állandóan koncentrációs táborokban tartja – akkor ez az ember egyedül dönthet az összes fontos kérdésben. Senkivel sem kell törődnie.

Más kérdés persze, hogy ott sem ért célt.

Ami mindebből Goebbelsre tartozott – az a roppant sok munka volt. Hiszen neki a propagandacikkek ezreiben, híradókban, beszédekben folyamatosan követnie kellett a Führer aktuális politikáját. Ez olykor furcsa bakugrásokra, kacskaringós kerülőutakra vagy éppen brutális őszinteségre késztette őt a nyilvánosság előtt a sajtóban is – de mindez nem volt baj. Dr. Goebbels ilyenkor elemében volt. Megtervezte az új politikai koncepció lényegét, aztán kihúzta belőle azt, amiről nem volt szabad vagy nem kellett tudnia

a köznépnek. Megesett, hogy egy újabb hitleri ötletet több változatban dolgozott fel. Az első, a legáltalánosabb ment a „jónépnek", a sajtót olvasó középosztálynak. Egy vulgárisabb, keményebb, durvább változat a rádióbeszédekre maradt. Aztán ugyanarról készült egy finomított változat is, amely viszont már sok konkrét tényt is tartalmazott, ezt viszont értelemszerűen csak azon középvezetők olvashatták el, akik az adott ügyben érintettek voltak, lesznek, akik abban majd feladatot kapnak.

És végül készült egy negyedik változat is Hitler számára. Nem, Goebbels doktor nem foglalkozott azzal, hogy beszédeket írjon a Führernek. Erre nem volt szükség. De egy-egy koncepció – ma azt mondanánk: „projekt" – felvázolása sok segítséget adott Hitlernek. Ő ezt a változatot adta elő az alvezérek vagy a tábornokok vagy más, arra hivatott vezetők maroknyi csapata előtt. Mondani sem kell, hogy ez a változat volt a legrészletesebb, a leginkább koherens és logikus, mert ebben fedte fel a vezetés az összes kártyáját.

A háború eseményeit nem volt könnyű magyarázni a tömegeknek. Eleinte persze jól ment a dolog. Amikor győzelem győzelmet követett, és német katonák horogkeresztes zászlókkal masíroztak Párizsban a Diadalív alatt vagy Oslóban vagy Koppenhágában vagy Brüsszelben – nem volt semmi baj. Goebbels propaganda-szócsövei 1940 májusában és azon év nyarán tele voltak bömbölő lelkesedéssel. Amikor a Führer aláírta a békekötést – Franciaország megadta magát –, még inkább szólhattak a nem csak képzeletbeli fanfárok.

Rosszabb volt a helyzet 1943-tól kezdve. Amikor már sorozatban jöttek a kudarcok, a vesztett csaták, amikor azt kellett magyarázni a polgároknak, hogy a Birodalom miért lesz egyre kisebb? Mert az bizony folyamatosan zsugorodott, mint az ismert legendában a szamárbőr.

Ám még nem tartunk a háborúnál.
Ott tartunk, hogy a náci párt és vele együtt annak vezetői egyre nagyobb léptekkel haladnak a hatalom birtoklása felé, de azt még nem sikerült megkaparintaniok. Igazi optimisták módjára persze egy pillanatig sem kételkednek a végső győzelemben, naponta beszélnek, írnak, sőt énekelnek erről a dalaikban is.

Ugyanakkor egymás között bizony szépen marakodtak is. 1931. június végén Goebbels döbbenten és egyben felháborodottan jött rá, hogy az általa is olyannyira tisztelt és kedvelt SS keretén belül Himmler, a főnök valamilyen „belső elhárítást", valamiféle „belső biztonsági szolgálatot" működtet. A neve alapján könnyen azonosíthatjuk ezt a szervezetet, hiszen ezt a későbbi hóhér – persze Hitler egyetértésével – találta ki, hozta létre és nevezte el „Sicherheitsdienst"-nek, amit SD-nek rövidítettek, és amely később még nagy, ámde komor karriert futott be. Csak nem sokkal a háború – és a birodalom – vége előtt tagosították be az akkor létrehozott Biztonságügyi Főhivatalba (RSHA), amit afféle szuper-belügyminisztériumnak szántak, és végeredményben az is lett.

A Biztonsági Szolgálat, az SD tehát már elég korán működni kezdett. Érdekes, így utólag megállapítható, hogy a hitleri államberendezkedés szinte összes későbbi nagyon fontos hivatala, szervezete, fenyítő és egyéb intézménye csírájában már megvolt akkor is, amikor a nácikat még évek választották el a hatalomtól. Tudjuk, hogy Himmler már az 1920-as évek végén elkezdte kiépíteni a maga szervezeteit, intézményeit, hivatalait, amelyekből aztán a félelmetes erőszakszervezetek lettek. Heydrich is bekapcsolódott a munkába. Még messze nem rendelkeztek a hadsereggel, amikor Hitler mellett már ott voltak a leendő katonai szakemberek – igaz, ezeket később a meglehetősen konzervatív hadsereg vezetői nem szívesen fogadták. Ott voltak azok a

közigazgatási emberek, akikre később aztán az államigazgatás vezető posztjait bízták. A megbízhatóság fokmérője lehetett az, hogy ki milyen régóta tagja az NSDAP-nek. Méghozzá annak, amelyet a kezdetek kezdetén Hitler reformált meg, miután azt elfoglalta és a magáévá tette.

Akkortájt persze a párttagok még csak nem is sejtették, hogy annak idején – 1919, 1920 környékén – az Adolf Hitler nevű munkanélküli ex-katonát a katonai hírszerzés küldte pártjukat megfigyelni. Hitler őrvezető ugyanis azokban a sanyarú időkben nemegyszer vállalt ilyen kisebb-nagyobb megfigyelői, ügynöki, besúgói feladatokat a katonai hírszerzés számára. Ám miután rájött, hogy ez a párt nagyon is neki való, és naggyá teheti őt – hát odahagyta az alkalmi ügynökösködést és teljes erővel a pártépítésnek, az ideológiának, a közszereplésnek szentelte magát. A világtörténelemben nem tudunk még egy olyan pártról, amelyet az fejlesztett naggyá és tett államot uraló erővé, akit kezdetben az ellentétes hatalom annak aláaknázására küldött.

Fontos volt még az is, kinek hányas sorszámú a pártigazolványa. Ebből pontosan tudni lehetett, az igazolvány tulajdonosa mikor csatlakozott hozzájuk. Természetesen a minél alacsonyabb, kisebb szám volt a „nyerő". Akiknek ez a sorszám százon alul volt, azok afféle sajátos párt-arisztokráciát alkottak. Ők voltak a Führer első bajtársai, ott voltak vele a müncheni sörpuccs idején, és nem egy közülük meg is sebesült, amikor a rendőrök közéjük lőttek (Hess, Göring és mások).

Hogy Goebbels mit és mennyit tudott Adolf Hitler egykori besúgói, ügynöki múltjából, ma már nehezen megállapítható. Feltehető, hogy bizonyos mélységig azért ismerte a pártszervezet múltját, hiszen éveken át egyik fő szervezője volt a náci politikai formációnak. Kétségtelen, hogy sok régi bajtárssal beszélgethetett el fehér asztal mellett. A naplójának az a része tele van olyan megjegyzésekkel, hogy a

pártprogramok után elmentek vacsorázni és akkor X-szel, Y-nal és másokkal jó hosszan beszélgettek. Azt hiszem, nem járunk messze a valóságtól, ha feltételezzük, hogy a pártbeli elvtársak nem az új-zélandi juhtenyésztésről vagy a bajor hegyekben tapasztalható szeles időjárásról beszélgettek. Nyilván ezer anekdota és igaz történet keringett a régi eseményekről, régi emberekről. Akik nem is lehettek olyan régiek, lévén hogy maga a párt is csak tíz-egynéhány éve létezett, mielőtt hatalomra jutott.

Himmlerről alkotott véleménye hamarosan megváltozott. Már 1931-ben úgy látta, hogy ez az ember gyűlöli őt, ezért – „most meg fogom buktatni", vetette papírra. Mint tudjuk, Himmler hasonlóan Goebbels doktorhoz, kitartott Hitler mellett. Megbuktatni nem sikerült, legfeljebb akkor, amikor ennek már nem volt tétje – a Führer életének és a háborúnak az utolsó hetében.

Kicsit nevetséges, amikor Goebbels nevezi Himmlert „alattomos dögnek", és buzgón hozzáteszi, hogy „ebben Göring is egyetért velem". Egyik kutya, másik eb, és ezt éppen neki kellett tudnia a legjobban.

Ezek az évek, ezek a hónapok is nagyon sok munkával vannak tele. Van olyan nap, amikor a doktor reggel Berlinben repülőre száll és Danzigon keresztül Königsbergbe (Gdansk, Kalinyingrád) megy. Ott este egy hatalmas sátorban beszédet mond, meghallgatja a „lengyel elnyomásra" panaszkodó elvtársait, és jól érzi magát. Olyannyira jól, hogy önmagáról azt írja: „mesés formában vagyok" meg hogy „kitörő lelkesedéssel" fogadták. Aztán hálókocsin robog haza Berlinbe.

Hitler iránti imádata töretlen. Ugyanazon év nyarán egy napon ezt jegyezte fel naplójába:

„Részt vettem egy gyűlésen, ahol röviden, de jól beszéltem. Aztán irány München [...] A főnök az SA-vezetőknek tart előadást. Itt még minden alakulóban van. A főnök jó

hozzám. Csodálatos előadást tart a szervezésről és a propagandáról."

A csodálat nem akadályozza meg Goebbelst abban, hogy elő ne hozakodjon az őt ért sérelemmel: felfedezte, hogy az SS kémkedik utána! Innen hát a pálfordulás, ezért lett Himmler most már „alattomos dög". Goebbels persze rögtön a „főnökhöz", Hitlerhez szalad, aki állítólag „meg van döbbenve". Ma már tudjuk mások hiteles beszámolóiból, hogy Himmler igazából soha semmit nem tett a Führer beleegyezése, értesítése nélkül. Éppen ők ketten főzték ki, hogy a pártba befurakodott ellenséges érzületű, vagy eleve az NSDAP lejáratására odaküldött nem igazi nácikat kell keríteni, azonosítani, megfigyelni, majd ártalmatlanná tenni. Az SS-en belüli Biztonsági Szolgálatot éppen ezért találták ki és arra Hitler is áldását adta. Most persze a Führer nagy szemeket mereszt, eljátsza másik kedvence előtt, hogy a dolog őt is felháborította és ígéri, majd intézkedik. No persze nem arra tesz ígéretet, hogy megszünteti azt az egész „kémbagázst" – pedig a doktor éppen ezt szeretné elérni. Még csak 1931 nyara van, és a jelek szerint Goebbels doktor még mindig nem fogta fel, mire is készülnek a nácik. Még mindig nem érti, hogy egy totális birodalmat akarnak építeni, amelyben totális lesz a hatalom is. Vagyis minden egyetlen párt és annak vezetése kezében lesz. Ebben a koncepcióban szerves helye van azoknak az intézményeknek, amelyek a teljes lakosságot megfigyelik. És a teljes lakosságnak részét alkotják a párttagok is. Ha egy országban csak egy csoport kezében van a teljes hatalom, akkor éppen azt a csoportot kell alaposan őrizni és figyelni. Ha az ellenség oda beszivárog, nagy bajt tud csinálni. És így máris készen van az ürügy arra, miért is kell olyannyira „vigyázni" a párttagokra, sőt annak vezetőit is szemmel kell tartani!

Talán mondanunk sem kell: Hitler jól játszotta a szerepét. Goebbels büszkén írta be naplójába, hogy a főnök azonnal

SZEGED

elrendelte a kémhivatal feloszlatását. Még azt is hihette a doktor, hogy lám, az ő csodálatos és jóságos Vezére éppen az őt, a doktort ért sérelem miatt képes lecsapni a náci párt egy erős szárnyára is!

De fölöslegesen hatódott meg, azt hiszem. Sőt tudjuk, mert az SD-t nemhogy nem szüntették meg akkor, de később sem. 1942-es haláláig Reinhard Heydrich, a saját náci körökben is csak „hóhérnak" nevezett főtiszt irányította, utána pedig Ernst Kaltenbrunner vette át, és az bizony egészen 1945 tavaszáig, vagyis a náci Németország teljes összeomlásáig működött.

Később persze nyilván Goebbels is észrevette, hogy akkor a Führer hazudott neki. És ilyen eset feltehetően nem csak egyetlenegy volt, hanem sok. Egy idő után természetesen Goebbels doktornak rá kellett jönnie, hogy Hitler sem mindig mond igazat – még a bajtársainak sem. És hogy vannak magasabb állami és pártérdekek is, amelyekbe ő sem szólhat bele. Zajlott ugyan egy folyamatos harc az alvezérek között – említettük már –, de a végső szót mindig a Führer mondta ki. És az, hogy egy-egy ügyben igazat adott valamelyik alvezérének, még egyáltalán nem jelentette azt, hogy akkor a dolgok kanyart vettek és úgy folytatódtak, ahogyan a kérelmező vagy az ügyet támadó alvezér szerint történnie kellett volna. Hitler magasabb szempontokat érvényesített – vagy azt hitte. Tény, hogy ha egyszer már létrejött valamilyen neki tetsző intézmény, szervezet, amely működött is – a legritkább esetben került sor annak megszüntetésére. Vagy ha mégis, hát inkább csak úgy, hogy beolvasztották egy magasabb rendű és hasonló célok érdekében létrehozott másik, nagyobb intézménybe, szervezetbe.

1932 elején a Vezér elhatározta, hogy be kell férkőzni a munkásság köreibe. Erre persze nem akkor jöttek rá, már régebben szó volt róla, de ekkor Goebbels doktor kidolgozta ennek a „behatolásnak" a tervét. Már csak meg kellett valósítani. Ahogyan az ilyenkor lenni szokott, a doktor nem kizárólag a sajtóra, annak cikkeire és néhány „nagyon sikeres" szónoklatra szorítkozott. Valóságos haditervet eszelt ki, azt leírta és a Führer elé tárta. Annak tetszett a dolog és áldását adta rá. „Most be kell fészkelnünk magunkat a gyárakba. Innen aztán meghódíthatjuk a munkásságot." Mert persze hazugság az a kommunista propaganda, amely szerint a nácik a nagytőkések és gazdagok pártja lett volna, illetve csak annak érdekeit szolgálta. Bizony Hitler éppen azzal szerezte meg a hatalmat, hogy „odalent" hintette el eszméit, munkát és kenyeret ígért mindenkinek. A világháború után megnyomorított, kisemmizett, megszabdalt és megalázott Németországot (ezek az ő jelzői) akarta ismét naggyá, gazdaggá és erőssé tenni.

Ilyen jelszavakkal persze akkoriban sok országban meg lehetett nyerni az embereket. Különösen ha azok valóban egy ilyen megalázott országban éltek, ráadásul sokan munkanélküliek, nyomorgók, szegények. Ki nem szeretne gazdag és erős lenni – ahelyett, hogy szegény és gyenge?

Hitlernek jó szakember volt a keze alatt, aki aztán olyan szavakba öntötte a fenti szándékokat, amelyek valós és erős tömegeket mozgattak meg. Ez az ember persze nem volt más, mint dr. Joseph Goebbels.

1932 januárja másról is nevezetes. Akkortól datálódik a belpolitikai harc megindulása, amely persze addig is folyt, de akkor még halványan, vékonyan csordogált. Ebben a hónapban belpolitikusok, jogi szakértők és mindenki más egymás kezébe adja Hitlert és nála a kilincset. Mindenki sejti már, hogy nemsokára ez az ember lesz az ország vezetője. De sokan még nem hiszik, mások nem merik vagy akarják elhinni. A zsidók, a baloldaliak félnek tőle, és nem ok nélkül. De a jobboldalon is vannak, akik szalonképtelennek mutatják őt pártbeli elvtársaiknak viselkedése, az utcai ve-

rekedések, gyűléseik hangulata miatt. Bizony akkortájt az is megesett, hogy Hitler vagy Goebbels egy-egy beszéde miatt tiltották be egy időre a náci gyűléseket. Goebbels egyik kedvenc lapja, a „Der Angriff" – ő a főszerkesztője! – olykor egy hétig meg sem jelenhet, mert betiltották például „a zsidó vallás gyalázása miatt". Voltak tehát erők akkor is, a demokratikus államhatalomban is, amelyek nem tűrték el mindezt és igyekeztek kiszorítani a nácikat. De igazából – mint a későbbi események mutatták – már késő volt.

A doktor kívülről támogatja Vezérét. Nem vesz részt a politikai megbeszéléseken, az államjogi fejtegetések terén nincs otthon, nem ez a kenyere. Ő csak a tömeget hecceli, újabb csoportokat nyer meg a mozgalomnak, építi a pártot. Két hónapos akciókat indít, ezekben maga is teljes erőbedobással vesz részt, és eléri, hogy havonta több ezer új ember lép be a pártba – nem országosan, hanem egy-egy tartományban vagy nagyvárosban! A nácik hihetetlen mértékben erősödnek és ezzel arányosan egyre nagyobb a hangjuk, egyre többet követelnek...

„Csodálatosak lettek a plakátjaink. A propagandát a legmagasabb szinten űzzük, az egész országnak fel kell rá figyelnie"– írja 1932 februárjában. Megindul a választási harc, de Hitler nem képviselő, hanem egyenesen államelnök, azaz német viszonylatban kancellár akar lenni. Az öreg Hindenburgnak most már igazán mennie kellene...

Goebbels egyszerre több fronton is harcol. Meg akarja nyerni a munkásokat a náci pártnak, mert akkor „térdre kényszerítjük a marxizmust", de minden más rétegben is szavazókat kell szerezni. Attól kezdve ez a fő jelszó: szavazókat és támogatókat! Ez utóbbiak egyfelől pénzt adnak a pártnak, másfelől az államigazgatás berkeiben könnyítik meg a majdani náci képviselőjelöltek dolgát.

Ezenközben azért zajlik a magánélet is.

A Führer, ha Berlinben van, nem pedig Münchenben

vagy kortes körúton az országban, akkor este vagy késő este általában még átjön a szállodájából Goebbelsékhez. Magda mindig kitörő lelkesedéssel fogadja, és nem is tagadja, hogy a Vezér milyen nagy hatással van rá. Néha homályos célzásokat tesz, különösen akkor, ha a férje nincs otthon.

Nem, Magda igazából nem akart lefeküdni Hitlerrel. Vagy nem csak azt akarta. Egyszerűen nem titkolta, hogy vonzódik ehhez az emberhez, de a férfiasságát (ha volt neki) csak mellékesnek, másodrangú dolognak tartotta. Maga Hitler, amikor életében először találkozott Magdával – és még nem tudta, kinek a menyasszonya –, nagyon lelkesen figyelt rá. Mint később valakinek megvallotta, és a szemtanúk szerint is – valósággal fellelkesedett a szép és okos nő iránt. Amúgy jó, ha tudjuk: a Führer nem sokra tartotta a nőket. De Magda lehetett volna az egyik nő, aki megváltoztatja ezt a véleményét.

Miután kiderült, hogy Goebbels doktor már rátette a kezét Magdára, a Führer érdeklődése azonnal kialudt. Legalábbis ami a szexuális teret illeti. Valamiféle belső etikája (egészen furcsa ezzel az emberrel kapcsolatban használni ezt a szót) megtiltotta neki, hogy pártbeli bajtársa, alvezére „nőjét" elragadja.

Mindez azonban nem változtatott azon, hogy valami kimondatlan, különös viszony alakuljon ki közöttük. Hitler bízott Magdában, ahogyan soha nem bízott meg egyetlen nőben sem. Említettük már, hogy tőle fogadott el ételt, náluk szeretett étkezni, ott nem félt a mérgezéstől. Magda véleményére adott is, és sokszor vele beszélte meg a fontosnak tartott államügyeket is – már amikor Adolf Hitler egyáltalán hallgatott másokra.

Magda pedig nagyon élvezte ezeket a beszélgetéseket. Feltételezhető, hogy a szexualitásnak valamilyen halvány mása, árnyéka azért folyamatosan ott vibrált közöttük, körülöttük. Ez adott ezeknek a találkozásoknak különös feszültséget, jóleső borzongást.

Magdának amúgy szerencséje volt – még hat gyereket

szült, de az alakja nem romlott el, továbbra is vonzó maradt az arca, a teste. És azt is nyugodtan a szerencséi közé sorolhatjuk, hogy nem előbb találkozott Hitlerrel, mint Goebbelsszel. Mert akkor éppenséggel a Führerbe bolondul bele, és az számára azért még ennél is rosszabb lett volna. Mert való igaz, hogy ő is önként vállalta a halált 1945. április végén a berlini bunkerban – tehát az életút vége nyilván hasonló lett volna, ha akkor Hitler szeretője vagy felesége, mint Eva Braun –, de előtte többet szenvedett volna. Goebbels feleségének lenni sem volt fenékig tejfel, de Hitler mellett az élete talán nem is tartott volna ki a háború végéig. Angela, Hitler unokahúga és egyben szeretője már alig egyéves viszony után öngyilkos lett – és ennek nyilván volt valamilyen mélyebb oka. Amikor ez történt, Hitler még messze volt a hatalomtól, csak egy izgága pártvezér volt, aki mögött pár tízezer ember állott csupán. Mégis, valami rettenetes titok lapulhatott ott a háttérben, valami olyasmi, amit Angela senkinek sem mert elmondani, azzal együtt inkább a halálba menekült. Ha ugyan nem igaz a pletyka, hogy maga Hitler gyilkolta meg a lányt, mert már túl sokat tudott róla és perverz, állatias szexuális szokásairól – vagy hogy egy bizalmas emberével ölette meg a rokon lányt.

A hatalom megszerzésének éve lényegében 1932 – akkor is, ha igazából a kancellári székbe Hitler csak 1933. január végén jut majd el. Az azt megelőző évben minden megesik, ami egy országban csak megtörténhet. A demokratikus pártok összefognak és keresztülviszik a parlamentben, hogy betiltsák az SA-t, vagyis a náci rohamosztagokat. Attól kezdve senki sem viselheti ezt az egyenruhát, közterületen az SA-nak tilos mutatkoznia – de többről is szó van: a rendőrség megszállja az SA-székházakat szerte az országban, majdnem minden városban vannak nácik, akik persze ez ellen tiltakoznak. Éppen a demokráciára, a szabadságra

hivatkoznak, különösen azért, mert ugyanakkor a kommunista párt – egy választáson a szavazatok 10 százalékát nyerik el – különféle „rohamosztagai" megmaradhatnak. Igaz, azok nem olyan jól szervezettek és nem is annyira láthatók, ugyanis nem hordanak egyenruhát.

A nácik a maguk módján válaszolnak – a parlamentben az NSDAP képviselői provokálnak, majd amikor egy kommunista képviselő megüt egy náci „honatyát", kitör a verekedés. A képviselő urak székekkel esnek egymásnak, sebesültek is vannak – a Reichstag, vagyis a birodalmi képviselőház külvárosi kocsmára emlékeztet. De Goebbels örül – nagyon is örül! Naplójában úgy nevetgél az egészen, mint egy pók a hálójában. Remekül haladnak a dolgok, állapítja meg, és már-már kezd biztos lenni benne, hogy a következő választásokon ők nyernek.

Akkoriban kemény munka folyt a pártban. Hitler, Goebbels, Hess és a többiek, akik jól tudtak beszélni, naponta tartottak legalább egy gyűlést, volt, hogy egy napon többet is. A doktor is folyton úton volt, és megesett, hogy Hitlerrel csak valahol útközben találkozott, percekig beszéltek csak. A naplónak azon részében gyakorta olvashatjuk: „Tájékoztattam a főnököt". „Találkoztam Hitlerrel és elmondtam neki, hogy...". Goebbels beszámolói élvezetesek lehettek, mert Hitler sokszor a kezét dörzsölte elégedetten, amikor végighallgatta hűséges fegyverhordozója újabb élményeit. Goebbels mindent elmesélt – mikor, hol, hogyan szégyenítette meg az ellenséget vagy az önmagáét, kik, hol, hogyan és miért szerepeltek le. Egy rendszerrel álltak szembe, egy többé-kevésbé demokratikus államszervezettel, amelynek falait döngették ők ketten nap mint nap. Ezt Goebbels – legalább a naplójában – minden alkalommal be is ismerte. Nem kertelt. Csak a beszédeiben – bár el kell ismerni, általában nagyon is szókimondó volt. Tehette, hiszen az övéi között volt, ahol éppen az effajta kissé érdes, de célirányos beszédeket és mondanivalót kedvelték a hallgatók.

Neki kellett minden alkalommal megfogalmazni a sajtójelentéseket, az egyes botrányok magyarázatait. Nem csoda, ha olykor fél éjszaka is dolgozott, vagy nem ment haza, mert elfoglalták ezek az ügyek. Gyorsan kellett reagálnia, hogy vé-/leményük még az ellenséges sajtó vagy egyéb politikai körök véleménye előtt lásson napvilágot. Olyan fáradságos hónapok következtek ekkor, hogy jellemző módon, ha egyszer sikerült kialudniok magukat a munkatársaknak – ezt a tényt Goebbels mint rendkívüli eseményt jegyezte fel naplójába.

Hitler munkabírása (akkor még) nagy volt, ő is sokat utazott.

És ismét egy kicsit a magánéletről.
Goebbels doktor annyira elátkozott célpontja lett a kommunistáknak és más balos erőknek, hogy Hitler eleve egy SS-osztagot rendelt a házába, őrizni kedvenc propagandistája lakását. Szükség is volt erre, mert nemegyszer megtörtént, hogy mindenféle tüntetők macskazenével, kiabálással zavarták meg drága álmát. Magdának sem tetszett, hogy annyian ismerik a címüket. De várniok kellett a hatalomátvételre, hogy végre nyugodt álmaik (?) legyenek.

Az ember, aki ellenfeleit ócsárolva nem átallott „hazugságáradatról" beszélni és írni, miközben ennek igazi forrása ő maga, az ő agya és mozgalma volt – a magánéletben talán vágyott valami nyugalmasra, tisztára, politikától nem fertőzöttre. Ezt hiába vélte megtalálni Magdában, ugyanis az asszonyt éppen az eszme hozta a táborba és hozta össze vele is. Magda Goebbels, amikor nem volt terhes, maga is gyűlésekre járt. Az NSDAP nőmozgalmát segítette teljes erővel.

Goebbels doktor otthon sohasem kapott annyi szexet, amennyi neki elég volt. Talán egész félresikerült, majdhogynem vakvágányra futott, szexmentes ifjúságát magával hozta ebbe a házasságba. De egy nő nem volt neki elég. Ez a gnóm, ez a pokolbéli patás ördög a maga nevetséges egyenruhájában, kacska járásával, nagy sötét szemével arról

is álmodott, hogy sok, sok szép nőt hódít meg, és később erre is sor került, Magda nagy bánatára.

A naplójában különben nem sok nyomát leljük ennek a magánéletnek. Néha egy-egy odavetett szó, egy kis célzás, ami sokszor túlságosan is kétértelmű, avagy teljesen általános ahhoz, hogy helyesen értelmezzük. Goebbels doktor nem vesztegette azt a kevés idejét, ami még maradt arra, hogy naplójába ostobaságokat is írjon. Hiszen azokban az években sem volt ideje arra, hogy nap mint nap feljegyezze az eseményeket. Láthatóan hetente egyszer, vagy olykor havonta kétszer ült csak neki, és akkor kapkodva lejegyezte az eseményeket. Olyan távirati rövidséggel, ami mellé már az akkori érzelmeit vagy gondolatait is csak ugyanolyan röviden vethette oda.

Magdáról kevés szó esik, a gyerekekről is. De ha például operába ment a feleségével, akkor az bekerült a naplóba, rövid értékeléssel a meghallgatott darabról. Ha az Wagner, akkor természetesen csupa szuperlatívuszt olvashatunk, és meg kell mondani, hogy ez tudomásunk szerint nem Hitler hatása volt. Goebbels már akkor is imádta a Wagner-zenét, amikor még nem találkozott a Führerrel. Itt találkozott kettejük ízlése.

Arról nem ír ilyenkor sem, kivel ment az operába. Csak sejthetjük, hogy a leggyakrabban Magdával. De ezt a doktor a jelek szerint nem tartotta érdemesnek feljegyezni.

1932 második felében aztán még inkább megsűrűsödtek a politikai események, ha ez egyáltalán lehetséges. Akkortájt már szinte semmilyen személyes nem bukkan fel a naplóban. Ami nem is csoda, mert akkor Hitler és pártja már az állam vezetéséért küzdött. A többi párt meg azért, nehogy ezek a nácik kerüljenek hatalomra, mert akkor őket mind betiltják, hisz vége lesz a demokráciának. Érdekes, a kommunisták ellen eszükbe sem jutott ugyanilyen hevesen harcolni – igaz, azok soha nem is álltak olyan közel a győzelemhez, mint 1932 végén Hitler és elvbarátai.

5. És ütött az óra

Goebbels nagyon is tisztában volt azzal, hogy Hitlertől függ itt minden. Ha nem lenne ez az „államférfi", akkor az NSDAP nem jutna messzire. Hitler volt az egyetlen partner, akivel a német társadalomban akkor szerepet játszó erők tárgyalni voltak hajlandók. Sajnos be kellett látnia, hogy még ő sem lenne képes elvégezni azt a munkát, amit a Führer végzett. (Akit különben attól kezdve már nem nevezett „főnöknek", ez a tiszteletlenség csalhatatlan jele lett volna.) Bár önmagát igen nagyra tartotta és tudta, hogy bizonyos témákban okosabb Hitlernél – de elismerte vélt nagyságát. Ezért aggódott is iránta. Naplójában nemegyszer találunk ilyen bejegyzéseket: „Hitler rosszul néz ki. Többet kell aludnia!"

1933 februárjában, napokkal a hatalomra kerülés után Hitler és Goebbels szinte folyton tanácskozott. Ugyanakkor született meg Goebbelsék első gyermeke is. A doktor úr persze örült, és annak is, hogy Magda hamarosan hazajön a klinikáról. Ezek az apró emberi megnyilvánulások persze nagy ellentétet képeznek a naplóban azokkal a vad „beszólásokkal" és gyűlölettől sugárzó mondatokkal, amelyekkel a doktor úr politikai ellenfeleiket illeti. De hasonlóképpen szólt a vele vitázó, vagy egyenesen minden téren ellentétes véleményt hangoztató elvtársakról.

Nem tudni, az ő tanácsait követte-e Hitler, amikor kieről-tette a parlament feloszlatását és új választások kiírását. Erre nem sok időt – mindössze egyetlen hónapot – hagytak az állami intézményeknek és a választóknak is.

Azokban a hetekben – 1933 februárjáról van szó – a Führer gyakorta megfordult a Goebbels-villában. Magda már túl volt a szülésen és sápadtan tett-vett a házban, igyekezett vendégül látni a vezért. Aki ott mindig jól érezte magát. Nem túlzás azt állítani, hogy a már említett „első szexuális vonzalom" e két ember között továbbra is fennállt. Goebbels közben ilyeneket írt a naplójába: „Magda hazajött. Itthon ünnepeljük a viszontlátást. Olyan boldog vagyok, Magda a mindenem".

De már a következő mondat ugyanabban a sorban, szinte elválasztás nélkül egészen más, politikai dolgokról szól. A doktor úr azt hitte magáról, hogy jó irodalmár, sőt hogy zseniális szerző lehetne, ha volna ideje könyveket írni. Ehhez képest ez a sűrítés ezekben a naplójegyzetekben azt a benyomást kelti az olvasóban, hogy igazából semmi sem fontos. Minden csak esemény, amiről ő pár szót vagy nagyritkán néhány mondatot feljegyez, és nem többet. Mindenféle dolog, esemény, érzelem, következtetés besorolódik egy nagyobb tömegbe, ahol színét veszíti, szürke lesz maga is.

Akkortájt úgy látszott, hogy bizonyos pártbeli elvtársaknak sikerült megfúrniuk Goebbels doktort. Persze akkor már mindenki biztos volt abban, hogy az NSDAP fog győzni a választásokon, ők alakítanak kormányt. Hitlert ismerve csak (rövid) idő kérdése volt, meddig tűri el más pártok létezését, és csak az volt a kérdés, hogyan fogja ellehetetleníteni, később betiltani, majd a föld színéről is elsöpörni őket?

A náci alvezérek ekkor már esztelenül tiporták egymást a leendő miniszteri tárcákért. Mondani sem kell, hogy Goebbels is ringbe szállt – természetesen a kultuszminiszteri tárcát nézte ki magának. Akkor úgy tudta, hogy már van egy másik jelölt is, és a Führer hajlamos azt inkább annak adni. Erre feljegyezte: „Olyan megalázó, nem is akarok többet rágondolni". Dehogynem gondolt rá! Mást sem tett, sajnálta magát. Magda, a drága Magda is roppant módon sajnálta a férjét. Ha hihetünk a doktor feljegyzéseinek, Magda napokon át sírt is – a „drága jó Josephet" siratta, akit lám, a gonosz emberek kisemmiztek.

Ettől függetlenül Goebbels nem adta fel. Mit neki kultuszminiszterség, ha itt ennyi a munka! Előbb meg kell nyerni a választásokat, tehát sokat kell dolgozni. El kell ismerni, ez az ember csakugyan nagyon sokat dolgozott. Nap mint nap – 1933 elején kemény tél volt – hóban, fagyban folyton úton volt. Hitler repülőgéppel járt a távolabbi városokba és úgy ingázott München és Berlin között is. Goebbels valahogyan elintézte, hogy míg be nem állt a kampánycsönd, gyakorlatilag minden német rádióadóban Hitler beszélt, beszélt, harsogott, szónokolt, érvelt (akkor még nem üvöltött, nem hisztériázott). Goebbels pedig riportokat készített a beszédeket illusztrálandó. Remek páros voltak ők ketten – nem véletlen, hogy „Dr. Joseph Goebbels" felirattal hatalmas dosszié várta a majdani nürnbergi pert, amit még a háború előtt és főleg alatt készítettek róla a nyugati szövetségesek.

A nácik a hatalom lopakodó, később nyílt elfoglalását „forradalomnak" nevezték – régi trükk, de mindig beválik. Kirugdosták a rendőrfőnököket – ebben Göring volt a nagymester –, aztán szép csöndesen nácikat ültettek be a közigazgatásba. Mire a többi társadalmi erő felébredt, már mindenhol nácik vagy azok szimpatizánsai ültek. Amikor pedig a kommunisták – vagy bárki más, aki velük nem ért egyet, mert Goebbels szóban és írásban azokat is rögtön „lekommunistázza" – megakadályoznak néhány rádióadást, el tudja érni, hogy az állami rádió vezetői közül néhányat azonnal kirúgjanak. „A felelős urakat úgy megtáncoltatom, hogy se látnak, se hallanak" – írja-mondja a doktor és csakugyan megteszi. A nácik már nagyon türelmetlenek és minden elébük rakott akadály láttán felhördülnek, mint Goebbels: „Úgy látszik, Németországban még nem terjedt el a híre, hogy itt forradalom van!"

A doktor és Goebbels aztán egy éjszaka leülnek és megbeszélik, miféle minisztériumok lesznek a választások után

és azokat kik fogják vezetni. „A választások után rögtön ezzel kezdjük", no meg a bosszúállással: „Azt hiszik, az orrunknál fogva vezethetnek bennünket. Kegyetlenül csalódni fognak. Egy nap haragunk kardja lesújt a gonosztevőkre és pimasz gőgjükben a földhöz veri őket" – ilyen mondatok születtek a tolla alatt, és ilyeneket harsogott a szónoki emelvényről is. Nem csoda, hogy az egyszerűbb embereknek ez roppantul tetszett, és tomboló tetszésnyilvánítással fogadták a doktor beszédeit. Hát még, amikor mindketten eljöttek! Ilyenkor Goebbels volt az „előzenekar", ő mondta a bevezető, sőt felvezető beszédet. Sikerült alaposan bemelegíteni az amúgy is náci közönséget. Így aztán mire Hitler lépett az emelvényre – és történhetett ez bármelyik városban, Németország bármelyik sarkában –, az egész színházterem vagy stadion vagy szabad tér zúgott a tombolóan ünneplő, lelkes közönségtől.

Hát csoda-e, hogy a náci vezérek ilyen fogadtatással találkozva azt hitték, mögöttük áll az egész ország? A politikusok szokott hibájába estek: saját közönségük előtt szónokoltak, és azt hitték, ez a közvélemény, hogy ott vegyesen vannak mindenféle polgárok. Ez ma sincsen másképpen.

Goebbels két héttel a választások előtt már megtudta végre a Führertől, hogy nincs oka szomorkodni, mert ő is kap egy minisztériumot. Méghozzá olyant, amilyen soha sehol nem létezett még! Ez kellemes borzongással töltötte el a doktort: „nehéz dolgom lesz, hiszen egy teljesen új szervezetet kell felépítenem", írja, majd megkönnyebbülten hozzáteszi, tán önmaga vigasztalására: „Ugyanakkor viszont jobb, hogy nem kell egy már meglévőhöz alkalmazkodnom, és mindent elölről tudok kezdeni."

Az egyik repülőúton az alacsonyabb légrétegekben tomboló hóvihar miatt a gép hatezer méter magasan szállt velük Berlin felé. Akkoriban a gép utastere nem volt teljesen zárt, így az utasoknak oxigénmaszkot adtak. A kíséret több tagja

így is rosszul lett. Egy, csak egy legény maradt talpon, legalábbis az imádattól félájult doktor előadásában: „Csupán a Führer maradt megingathatatlan, neki egy percre sincs szüksége semmilyen segédeszközre. Mindannyian csodáljuk, hogyan viseli el a testi és lelki megpróbáltatásokat... nem dohányzik, nem iszik, vegetáriánus, egyszerűen él, mint bárki a népből, nincs más szórakozása és kikapcsolódása, mint a munka és a feladat" És higgyék el, hogy Goebbels ezt komolyan gondolta. Hitler volt a kivétel számára. Mindenkit képes volt lepocskondiázni, meglátni rossz szándékukat, aljas gondolataikat, terveiket. De amikor a Führer került szóba, vagy pláne a társaságában lehetett, egyszerűen elvesztette minden kontrollját és emberismeretét. Valami megmagyarázhatatlan vonzás áradt Hitlerből – tudjuk ezt azért is, mert másokra is így hatott. És ismétlem, már akkor ilyen hatást gyakorolt az emberekre, amikor még szinte senki volt, egy kis vidéki jelentéktelen pártocska alig ismert vezetője.

Amikor végre hazamehetett, Magdával együtt zenét hallgattak. Nos, erre persze ritkán került sor. Goebbels és Hitler azokban a hónapokban vagy eleve nem is voltak otthon (a szónak a Führer számára nem is volt igazi jelentése, igazából egész életében soha nem volt olyan ház vagy lakás, amit valóban kedvelt volna, ahol jól és főleg csakugyan otthonosan érezte volna magát), vidéki szállodákban aludtak, bankettekre jártak, de mindenekelőtt szónokoltak, szerveztek, vezércikkeket írtak. Bámulatos, hogy Hitlernek mi mindenre jutott ideje. Amikor kigyulladt a Reichstag épülete, egy órával később Goebbels és Hitler már a náci pártlap szerkesztőségében voltak, hogy ott helyben írják meg cikkeiket, és a lap azonnal mehessen a nyomdába.

Mondani sem kell, hogy amikor 1933. március elején lezajlanak a választások és kiderül, hogy a valóban demokratikus (technikai) körülmények között a náci párt hihetetlen,

minden előzetes várakozást is messze felülmúló győzelmet aratott – még Goebbels hangja is elcsuklik a boldogságtól. Most, csak most hitték el a nácik, hogy mindenki velük van. Ez a választási győzelem és annak aránya azt a (téves) képzetet keltik bennük, hogy mindazok, akik rájuk szavaztak, egyet is értenek az elveikkel, a hirdetett soviniszta jelszavakkal, és Hitlert is ugyanúgy dicsőítik a lelkükben, ahogyan teszik azt az igazi nácik. Akik lényegesen kevesebben vannak, mint gondolják, mint ahogyan látszik – de ez senkit sem zavar. Hisz senki a vezérek közül nem veszi ezt tudomásul, sőt igyekszik nem is gondolni rá.

Aztán amint elmúlott az örömmámor (az NSDAP az összes leadott szavazat 44 százalékát szerezte meg), Goebbels doktor máris az új propaganda-minisztériumot építgette, egyelőre persze csak a fantáziájában. De legalább biztos lehetett benne, hogy az hamarosan feláll, és csakugyan ő lesz a vezére – Hitler mögött – a talán legfontosabb tevékenységnek, ami megalapozhatja az új ezeréves náci birodalmat: a propagandának.

Úgy tervezte, hogy a minisztérium öt nagy főosztályból áll majd. Ezek nagyjából lefedik majd a nyomtatott sajtót, a rádiót, a filmet, a színházat és a propagandát. „Ezek a területek mind közel állnak hozzám és mindegyiket nagy buzgalommal és odaadással fogom irányítani", fogadja meg naplójában, és egy csöpp kétségünk sincs, hogy valóban ezt és így akarta tenni. Hiszen ő már csak ilyen volt.

Nagy hangsúlyt akart fektetni a külföldi propagandára. Úgy vélte, hogy a Németországból elment (elmenekült!) zsidó polgárok keltették az ország rossz hírét, és mivel addig nem volt német propaganda a külföld felé, hát most ez is az ő nyakába szakadt. Ami igaz volt, de hát akkortájt más országok is megvoltak ilyen propaganda nélkül, méghozzá egészen jól. Sőt, azok nem rádión rikácsolták idegen nyelveken, milyen remek is náluk az élet, hanem egyszerűen re-

mek életet csináltak maguknak és másoknak – ez volt a legjobb propaganda...

De ezt a Goebbels-félék sohasem látták be. Nekik olyan építményre volt szükségük, amely megtévesztő. Amely sokkal többet sugall, mint amennyi és amilyen maga a valóság. Amely hazugságokból áll javarészt, éppen azért, mert a nácik (csakúgy, mint a kommunisták) a hazugságok birodalmában érezték jól magukat. A valóságot egyikük sem volt képes széppé tenni, hát inkább a róla szóló legendát alakítgatta, azt szépítette. Miközben a valóság maradt olyan, mint volt, vagy éppenséggel még rosszabb lett...

Goebbels akkortájt maga is képviselő volt a német birodalmi országgyűlésben, ahol addigra már – a többi ijedt kis vazallus-párt szavazataival együtt – a nácik nyolcvan százalékos többségben voltak. Ez azt jelentette, hogy gyakorlatilag mindenféle ellenzék nélkül, annak véleményét figyelmen kívül hagyva hozhattak törvényeket, és kedvük szerint alakíthatták ki az új Németország viszonyait.

Ha szabad ezt így mondani: Goebbels magát Hitlert is propaganda-célokra „használta". No persze nem direkt módon, és főleg nem úgy, hogy a Führer engedelmeskedett volna a minisztere akaratának. Mégis, gyakorlatilag az történt, hogy Hitler minden nyilvános fellépése – különösen a hatalomra jutás előtt, alatt és utána közvetlenül – a náci ideológiát és a nácik által megvalósítandó célokat szolgálta. Nem lehet véletlen, hogy egyfelől a külső világ (amikor az emberek még nem tudták pontosan, milyen sorsot készítenek elő nekik a nácik) érdeklődve figyelte ezeket a közszerepléseket és ezekből próbált levonni valamilyen következtetést, másrészt pedig maguk a nácik „sztárolták" vezérüket, és ők is igen nagy érdeklődéssel kísérték annak minden fellépését. Sőt, itt helyesebb a „lelkesedés", sőt a „fanatikus őrjöngés" kifejezéseket használni. Igen, Hitler minden egyes beszéde így hatott a híveire (amit talán érthető bizo-

nyos fokig), de nem múlott el hatástalanul az ellenfeleire sem.

Goebbels doktor naplója nem fukarkodott a dicséretekkel, ha a főnök nyilvános szerepléseiről volt szó:

„Hitler beszédet mond a birodalmi gyűlésben. Csodálatos formában van. Egész beszéde egy megfontolt, okos államférfi beszámolója. Sokan most látják először a Házban és meg vannak rendülve fellépésének nagyságától." (1933. március 24.) Nehogy azt higgye bárki is, hogy Goebbels itt túlzott. Igaz, ő mindig többnek látta Hitlert, mint amennyi az valójában volt – de bőven akadtak emberek az akkori Németországban, akik csakugyan ilyen nagy embert véltek felfedezni a későbbi eszelős diktátorban. Nagy államférfi bukkant elő, aki meg akarja menteni Németországot. Hogyne hittek volna neki – amikor ő maga is elhitte, amit mondott? Ily módon tehát Hitler csakugyan őszinte volt, ami – ismerjük el – azelőtt is, ma is szerfölött ritka a politikusok között. Persze minden igazi szándékát ő sem tárta fel, és ezt a doktor tudta a legjobban. Így akkor sem járunk messze az igazságtól, ha azt állítjuk, hogy Goebbels doktor falazott a főnökének.

„A Führer teljesen szabadon beszél és nagy formában van. Az egész Ház harsog a helyesléstől, nevetéstől, lelkesedéstől és tapstól. Példátlan siker."

„Tegnap még eső ijesztgetett, ma csodálatos a napsütés. Igazi Hitler-idő!"

„Majd a Führer szól. Még egyszer összefoglalja, kik vagyunk és mit akarunk. Újra megadja a munka becsületét..."

„A Führer kifejezetten nagy volt. Óriási fogadtatás, mindenki lelkes".

Az ilyen és ehhez hasonló szóvirágok, „jelentések" és csöppet sem visszafojtottan lelkendező mondatok bizonyos korszakokban – elsősorban a harmincas évek elején – még egymást érik a naplójában. Ugyanakkor beindul a náci gé-

pezet a kultúra és a propaganda területén, ami már Goebbels szakterülete, vagy legalábbis ő annak hiszi. Most végre elemében van. 1933 második fele és az egész 1934 ezzel megy el. Otthon és külföldön is tevékenykedik.

Otthon Németországban az egyik első nagy „munkaebédje" a rádiósokkal zajlik le, nem sokkal később pedig a német filmipar képviselőivel találkozik. A doktor naplóbeszámolóiból persze nem sokat tudunk meg, ott főleg az ellenvélemények nem is szerepelnek. Más forrásokból tudjuk, hogy akkortájt az emberek még nem fogták fel egészen, hogy itt diktatúra készül – sőt, hogy az már be is köszöntött! Ezért még itt-ott merészeltek ellentmondani a doktornak, vagy olyan kérdéseket feltenni, amelyek enyhén szólva is kényelmetleneknek bizonyultak.

Persze Goebbels ebből is kivágta magát. Leharsogta az esetleges ellenzéket, elütötte a kényelmetlen kérdéseket. Mindenütt mindig beszédet mondott – ezzel kezdte. Hamar rájött, hogy ha jól figyel a hallgatósága arra, amit mond nekik az elején, akkor később már nem fognak feltenni „ellenséges" kérdéseket. Elég nyíltan fogalmazott ő ahhoz, hogy mindenki számára világos legyen: mit is akarnak a nácik. És hogyan akarják a céljukat elérni. Nem hagyott kétséget afelől, hogy ha kell, bizony keményen odacsapnak, minden ellenállást legyőznek, minden egyéb véleményt megsemmisítenek (később azt sem titkolták, hogy a másfajta véleményeket a hirdetőikkel együtt pusztítják el). És ezenközben folyton és szünet nélkül a német népre, annak javára és jövőjére hivatkoztak, végül már kántálásszerűen, ismételve ezerszer.

Tény persze, hogy egy egészen másféle Németországot akartak megvalósítani és ezt nem titkolták. Egy olyan országot és ebben egy olyan társadalmat, amely katonás fegyelemmel követi Führerét, hiszen az csak a javát akarja. Olyan Németországot, ahol a zsidóknak az égvilágon semmilyen szerepük sincsen sem most, sem bármikor a jövőben. Egy olyan

Németország lebegett a nácik szeme előtt, ahol nincsenek kommunisták, de még egyszerű nem kommunista baloldaliak sem. Németországot akartak, amely erősebb lesz minden más országnál – először csak Európában, aztán a világon!

Ilyen céllal és annak tömeges propagálásával természetesen nem volt nehéz maguk mellé állítani a műveletlen tömegeket. Ám ők a műveltek, az értelmiségiek, a gondolkodók egy részét is szerették volna megnyerni – és ehhez volt szükségük dr. Goebbelsre. Meg kell hagyni, nélküle ezekben a körökben a náciknak semmi esélyük sem lett volna. Hiszen a doktor is egy volt ezen értelmiségiek közül, nevezhetjük hát renegátnak is. Olyan harcosnak, aki cserbenhagyta igazi barátait, eszmetársait és átállt az ellenség soraiba.

Már említettük fentebb, hogy Goebbelsé lett a kultúra. Ezt értsük úgy, hogy a társadalom életének ez a fontos területe gyakorlatilag szőröstül-bőröstül az ő befolyása alá került. Hitler mintegy neki ajándékozta a kultúrát, mert tudta, hogy 1) nagyon megbízhat a kacskalábú hívében, és 2) mert nála jobban senki sem fog ott propagandát, elveket terjeszteni, és 3) ha szükséges, Goebbels doktor majd elkapja az ellenkezők torkát, és addig szorítja, míg beállnak a sorba.

Ez volt hát az a három ok, ami Hitler számára fontossá, sőt nélkülözhetetlenné tette a doktort. És a doktor nemcsak jól tudta ezt, hanem elébe ment a Vezér kívánságainak, nem várta meg, míg az talál ki számára újabb feladatokat, működési területeket és módszereket – hanem maga rukkolt elő folyton újabb és újabb ötletekkel.

Beszélt hát a rádiósokkal. Mindenki megtudhatta tőle, miféle központosított, egy forrásból fizetett és egy központból irányított rádiók és műsorok lesznek ezután – akinek nem tetszett, mehetett, amerre látott. De ez nem csak önkéntes választáson alapult, hiszen Goebbels eleve megmondta – és ehhez hadd idézzek saját naplójának egyik 1933. márciusi bejegyzéséből. A jellegzetes távirati stíluson is átüt persze

egyfelől a szerző utálata és gyűlölete azok iránt, akik másképpen éreznek és gondolkoznak, mint ő, másfelől a kegyetlen elszántság és cinikus erőfölény, amit ezekkel az emberekkel szemben használni akart és hamarosan használt is:

„Ismertetem programomat a rádió intendánsainak, egyetértésre találok. A vezetők egy részének mennie kell. A régi időkből maradtak vissza, és nem alkalmasak az új építőmunkára".

Ennyi és nem több – ez azt jelentette, hogy több száz embert dobtak ki csak a rádiós ágazatban. Még többet a filmiparból, ahol Goebbels hamarosan ismét egy nagy ebéd vagy vacsora keretében ismertette a vezetőséggel új elképzeléseit. És ezek nem egy hozzá nem értő, kívülről jött idegen fantazmagóriái voltak – akkor sem, ha csakugyan! A filmesek is éppen olyan jól tudták már – hiszen hallották, hogy a doktor hány embert küldött az utcára a rádiós kollégák közül –, hogy ez egy halálosan komoly dolog. Legyen bármilyen ördögi és szinte valószerűtlen ez a kacskalábú gnóm, ez a nem evilági figura – mégis nagyon is valós. Mert akkora hatalom áll mögötte, amihez fogható talán csak a Szovjetunióban létezett akkor már idestova másfél évtizede. A szabadelvű – tehát liberális érzelmű és gondolkodású – vagy éppenséggel szelíden balos emberek elszörnyedve kezdték felismerni, hogy itt ugyanaz készül, mint a szovjet diktatúrában. Csak itt gyorsabban mennek az események. Amire az oroszoknak tizenöt év kellett – hogy a káoszból eljussanak az ottani Vezér egyszemélyi hatalmáig, annak kultuszáig és hihetetlen erő- és hatalomkoncentrációjáig –, arra az akkori európai és különösen német viszonyok között Hitlernek és társainak elég volt egyetlen év is.

Nos, Goebbels a filmesek elé tárta, mit gondol róluk. Először is kerek perec kijelentette, hogy zsidó itt többé nem rúghat labdába, a legjobban teszi, ha kivándorol (amíg lehet – de ezt nem tette hozzá). A német népnek olyan filmekre

van szüksége, amelyek... – és itt sorolni kezdte *saját* vágyait és elképzeléseit. Könnyen tehette, mert tudta, hogy ezek találkoznak a Führer elképzeléseivel és vágyaival. A kettő között lényegében semmilyen különbség sem volt. Sem akkor, sem később.

Persze akkor még volt némi ellenzéki sajtó, voltak ellenzéki pártok és voltak mindenekelőtt olyan gondolkodó emberek, akik e két erő felhasználásával megmondták a véleményüket a nácikról is (nő, nem sokáig tűrték meg őket a véleményükkel és pártjaikkal, a sajtójukkal együtt) Így hát Goebbels is kénytelen volt bevallani, hogy eszméik nem mindenki tetszését nyerték el:

„[...] megkísérlem feltárni a nemzeti művészet fogalmának lényegét. Eddig ugyanis azt hitték, hogy nekünk erről egyáltalán nem lehetnek elképzeléseink. A zsidó sajtó uszítása ma már érezteti hatását. Jó politikusnak, de rossz műpártolónak tartanak bennünket. Majd a jövő bebizonyítja, mennyire tévednek!"

Nos, nem bizonyította be. Rossz politikusok rossz eszméket akartak meghonosítani a művészetekben is, ennyi az egész – de erre ők maguk és a világ csak másfél évtizeddel később jött rá, amely idő alatt végzetes károk keletkeztek. A „nemzeti művészet" pedig az ő kiadásukban valami elviselhetetlen dolog volt, valami olyannyira „németes", ami csak a többi művészetek, a többi nemzet és főleg a nekik nem tetsző irányzatok erőszakos mellőzésében, leküzdésében nyilvánulhatott meg. Voltak, akik a politikában az „egész pályás letámadást" át akarták vinni a művészetekre, sőt a művészi teljesítmény bírálatára, mi több, magukra a műfajokra is. Szinte természetes, hogy ez nem sikerült – de az is, hogy amit Goebbels e téren (is) művelt, az rengeteg emberi tragédiát okozott, és visszavetette (Németországban) a művészetek fejlődését is.

Említettük, hogy a doktor nemcsak otthon, hanem külföl-

dön is valóságos „missziót" végzett – legalábbis saját elképzelései szerint.

Igen, ő volt az, aki cikkeket írt a brit sajtóba is az új német propagandáról, vagy mondjuk a rémhírterjesztésről, ami szerinte ott is nagy sikert aratott. Igyekezett kivédeni azt, amit ő „külföldi uszításnak" nevezett, és amiért természetesen az idegen zsidó sajtót tette felelőssé. Pedig hát csupán arról volt szó – és tudta ezt mindenki Németországon kívül, sőt belül is sokan –, hogy a világ normális sajtója (joggal) bírálta azt, amit Németországban a nácik művelni kezdtek akkortájt. Ezt a doktor és a vele egy követ fúvók olybá vették, mintha egy kiterjedt nagy náciellenes összeesküvéssel állnának szemben. Mellesleg mindig arról ismerszenek meg a negatív, emberellenes politikai elvek és rendszerek, hogy nincs igazuk, amikor összeesküvés-elméleteket kezdenek gyártani, hangoztatni.

1934. július elején Hitler leszámolt a már terhessé vált SA-val. Ernst Röhm és emberei – bajtársak a régi időből, akik nem fogták fel, hogy Hitler milyen egyezségek árán jutott hatalomhoz, és bizony többé nem illik hangoztatni az NSDAP régi nagytőkés- és nagybirtokos-ellenes „proli" jelszavait, még kevésbé nem illik számon kérni a Führeren ezek megvalósítását most, hogy övék a hatalom immár több mint egy éve – kényelmetlenné, sőt veszélyessé váltak. Ráadásul Hitler, mint minden diktátor, ezen az úton-módon próbált megszabadulni összes egyéb politikai ellenfelétől is. Sok száz embert végeztek ki azon az éjszakán, a világ pedig már nem is annyira érdeklődve, mint inkább egyelőre enyhe borzalommal tekintett a Führerre és országára. Akit ez a legkevésbé sem zavart, aminthogy Goebbels is folyton lázban égett azokban a napokban – fűtötte a náci kedv, a Hitler-imádat és a sikeres jövőbe vetett hit.

Akkoriban azért a doktor óvakodott külföldre menni. Nehéz is lett volna az ilyesmit megmagyarázni a szabad újságíróknak, akik szabadon kérdezhetnek tőle bármit, nem csak azt, amire előzetesen engedélyt kaptak... de hogy milyen helyekre járt, azt egy 1933-as júniusi olaszországi útja illusztrálja.

A napilapbejegyzésből az első napokban ki sem derül, hogy nem egyedül ment Rómába. Hisz mindenütt csak egyes szám első személyben számol be az eseményekről, mintha azok csak vele, egyedül vele történtek volna. Csupán később derül ki, hogy Magda is vele volt – két szülés között.

Az út hivatalos volt, célja „a fasizmus tanulmányozása", afféle mintavétel. Nem mintha Hitlernek valamilyen idegen, ráadásul általa megvetett mediterrán, déli, olasz minta kellett volna. A germán fajon kívül Hitler minden egyéb származású embert megvetett. Az angolszász, nordikus volt még az egyetlen, amely valamelyes rokonszenvére számíthatott. Gyaníthatóan Goebbels útjának inkább az volt a célja, hogy kipuhatolja, Mussolini és vezető emberei mit gondolnak az új Németországról, a fasisztákkal szimpatizáló náci rendszerről, és persze elsősorban Hitlerről, a politikájáról. A szokásos távirati stílusban írja le naplójában a római utat – lelkesedést csak akkor mutat, amikor egyfelől megláthatja régi olvasmányai, az antik Róma épületeit és romjait („egészen felforrósodok a látványtól"), de még inkább az izgatta, ahogyan és amikor találkozhatott Mussolinivel. A jelek szerint régebben kissé a fasiszta vezér befolyása alatt lehetett a doktor. Tény, hogy az olasz vezér, a Duce tizenegy évvel korábban jutott hatalomra, mint Hitler. Volt már ideje egyet és mást alakítani országán.

A beszélgetésük nagyon tetszett a doktornak, majd a fogadáson különösképpen az a perc, amikor Mussolini vezette az asztalhoz Magdát, a doktor feleségét. Későbbi beszélgetésükben a legteljesebb egyetértésben tárgyalnak olyan dolgokról, amelyek sajnos már Itáliában is a mindennapok gyakorlatának számítanak: hogy csak egyetlen párt létezhet, a többit be kell

tiltani, agyagba döngölni, megszüntetni, kiirtani – jobbára vezetőivel és lelkesebb híveivel együtt. Aztán – nem tudni, melyikük jegyzi meg – de elhangzik egy másik kulcsmondat: „Sajtószabadság csak az állam javára" – ami egy nonszensz, de a két mini-diktátor, a kopasz bohóc és a kacskalábú gnóm roppant elégedettek, hogy lám, ebben is egyetértenek. Nem csoda, hogy a demagóg népvezér nagyon elnyeri a hasonlóképpen cinikus másik demagóg, doktor Goebbels tetszését („Egy egészen nagy embert ismertem meg").

Pár hónappal később Goebbelst a Führer Genfbe küldi, az akkori ENSZ, vagyis a Népszövetség üléseire. Egy pillanatra nem szabad csodálkoznunk azon, hogy a diktátorok utálják és lenézik az efféle szövetségeket, szervezeteket, intézményeket, amelyek átláthatnak terveiken és ellenvetéseiknek, bírálatuknak, leleplezéseiknek hangot is adhatnak, amit ráadásul az egész világ meghall. Nekik ellenségük minden, ami nemzetközi. Csak az elvakult nacionalisták (figyelem, ebből a szóból rövidítették később a *náci* jelzőt és főnevet!) képesek negatív kifejezésként beállítani a „nemzetközi" vagy a „kozmopolita", de még a legszebb „liberális" jelzőt is.

Nos, a doktor pontosan így viselkedett. Lenézte az egész „csenevész gyülekezetet", mert vezéréhez hasonlóan nem hitt a nemzetközi összefogásban és főleg, mert nem volt hajlandó magára vállalni a nemzetközi szervezetek bírálatait, netán az ott vállalandó kötelezettségeket. Nekik minden ilyen szervezet „zsidó összeesküvés" eredménye, terméke volt, vagy eleve azért jött létre zsidó támogatással, hogy az olyan „szabad országokat", mint Németország, megzabolázzák és idegen érdekek követésére kényszerítsék. Hitler már akkor is a nagy zsidó fészkekben – New Yorkban, Londonban, Párizsban – látta a fő ellenséget.

„Lehangoló, gyászos gyülekezet", írja a naplóban az ott látott diplomatákról. Kissé vicces, amikor egy alacsony termetű osztrák politikusról ő, a gnóm, azt írja megvetően:

„törpe". Az angol külügyminiszter az ő számára magas és impozáns, de a francia küldöttről más a véleménye: „Francia és irodalmár, nem komoly jelenség". Láthatóan Goebbels már vagy átvette Hitlertől az emberek „nemzetek szerinti lenézését", vagy benne is ott lapult ez régen, szinte eredendően. Akárcsak imádott Vezérében?

„Milyen toronymagas fölényben vagyunk mi, németek", írja-mondja a kacskalábú törpe, miközben alulról néz fel az európai diplomatákra. Nevetséges.

Ami a mindennapi életet illeti – hát arra alig maradt idő. Ezt talán csak Magda sajnálta, de hát ő is éppen olyan „hibás" volt ebben.

Az asszony a hivatalos náci-érdekű tevékenységből némileg visszavett ugyan – de ezzel nem lett több ideje a férje számára. Aki ezt talán nem is igényelte. Vagy nem annyira, mint a házasságuk kezdetén. Magda most más területeken mozgott. Már csak azért is, mert szinte folyton terhes volt. Vagy éppen szült, vagy a gyermekágy után lábadozott, vagy kislányát szoptatta. Öt lány után jött egy fiú. Ez mintegy elősegítette az asszony közszereplését, de Magda azt később már nem vitte túlzásba. Életében először 1933 májusában mondott egy beszédet „A német anya" címmel. Mivel Hitlernek nem volt felesége, és szemmel láthatóan – legalábbis nyilvános szereplései alkalmával – kerülte a nőket, hát Magda Goebbels lett a Birodalom „first ladyje". Nem úgy, hogy a Führerrel párban mutatkoztak volna bárhol is. Mégis, az egyik legismertebb nő lett, aki a sajátosan és jellemzően férfiközpontú náci világban kiharcolt magának valamelyes elismertséget, aki önmagától is hozzátehetett valamit az eszmékhez, a szereplésekhez.

Persze Göring felesége, Emma („Emmy") vetélytársa akart lenni, de mivel svéd nő volt, hát nem tolakodhatott annyira a reflektorfénybe, mint Magda. A Führer nem vette

túl szívesen, ha vezérei szűkebb rokonságában „külföldiek" is voltak. Ahhoz képest, hogy ő maga eleve nem is volt német, hanem osztrák, valahogy elfelejtődött ekkor.

Magda Goebbels persze a hat gyerekkel – plusz Harald Quandt-tal, az első házasságából származó fiúval, akit szintén a Goebbels-házaspár nevelt, és aki tizenévesen már szerepelt a nagy náci gyűléseken, egyszer például elfogódott kisfiút játszva virágcsokrot adott át Hindenburgnak valami nagygyűlés előtt – nos, a hat gyerek hamarosan piedesztálra emelte az asszonyt. Igaz, csak a doktor hat gyerekével fotóztatta magát a harmincas évek végén, de ez is elég volt ahhoz, hogy afféle „igazi német gemütlich család" képet alakítson ki magáról. Végső soron Magda nyilván tisztában volt vele, hogy a fotósokat, újságírókat a férje irányítja, és azok azt írják róla, amit kell, lehet és szabad, amit tanácsos. Vagyis Magda is eszköz volt a Goebbels-féle propagandagépezetben. De mint említettük, ebben mindenki eszköz, kicsiny vagy nagyobb csavar volt – beleértve magát a Führert is. Aki végső soron ebben az utazó cirkuszban a legnagyobb sztár volt.

Magdát akkortájt sokan jóságos, adakozó, sőt önfeláldozó lénynek tartották. Ezt már akkor bebizonyította, mielőtt találkozott volna a doktorral. Még Quandt felesége volt, amikor nevelte annak előző házasságából származó két, majd saját közös gyermeküket is. Ezen felül elérte férjénél, hogy közös barátaik négy gyermekét azok halála után ne adják árvaházba, hanem neveljék fel őket a saját gyermekeikkel együtt. Ily módon – szokták felhozni Magda védelmében – már tizenkilenc évesen is hét gyermeke volt – ebből egy a sajátja, de a másik hatot is sajátjaként szerette. Állítólag.

Viszont az asszony kedvelte az erőszakot, és a nácik világa – az erőszak világa volt. Itthon érezte magát ebben a fertőben. Nagyon is jól tudta, miben mesterkedik a Führer és Goebbels – hiszen a férje legalább hetente egyszer, de olykor nap mint nap beszámolt neki újabb „húzásairól", ré-

mületes és kegyetlen lépéseiről, tetteiről. Magda előtt – ahogyan múltak az évek – úgy bontakozott ki a hitleri rendszer minden „törvényes" szörnyűsége – no és ugyanakkor férje lelkének rejtett bugyrai is. Vagy az ő számára ezek nem is voltak olyan rejtettek? Ismerte őket – régtől fogva? Netán éppen azért ment feleségül ez a feltűnően szép asszony kora és hazája ismert Quasimodójához, mert ez, és főképpen ez vonzotta benne?

Ezenközben a doktor alakítja a maga életét. Ennek privát vonatkozásairól, számos szeretőjéről majd még szót ejtünk. Most nézzük meg, mit művelt a szakmájában? Mint miniszter természetesen szinte korlátlan hatalmat kapott a Führertől – a kultúra és annak intézményei, emberei területén, vagyis attól kezdve Goebbels doktor döntötte el, milyen képeket vesznek be egy kiállításra és milyeneket tiltanak ki onnan örökre. Zsidó festők, táncosok, színészek, szobrászok stb. soha többé sehol sem szerepelhettek. Bármilyen furcsán is hangzik, már céloztunk rá: a nácik akkor még nem tervezték a zsidók tömeges kivégzését, elpusztítását. Azzal is megelégedtek volna, ha sikerül őket így vagy úgy „kifüstölni" a Birodalomból. Zsidótlanítani akarták az országot, a társadalmat.

De Goebbelsnek ennél nagyobb, mélyebb és hatásosabb feladat és szerep is jutott. Egyrészről lehetetlenné kellett tennie minden zsidó számára az életet a Harmadik Birodalomban, hogy az otthagyva mindenét kivándoroljon (mert a vagyonát persze nem vihette magával, azt az állam elkobozta!), másfelől a zsidó eredetű műveket szinte gyökerestől megsemmisítsék, kiirtsák a német kultúrából. Így hát volt neki dolga elég, hiszen nem csak (az általa valaha annyira kedvelt) Heinrich Heine költeményeiről volt szó. Nagyon sok zsidó író, filozófus, képzőművész hagyta ott műveit a múzeumokban, könyvtárakban. Ezekkel is le kellett számolni, a zsidó művészeknek még az emlékét, egykorvolt lé-

tezésüket is ki kellett metszeni az igazi német kultúrából! Az „igazi német kultúra" pedig természetesen csak az lehetett, amit abban nem a zsidók, szlávok, kommunisták és más efféle „alsóbbrendű emberek" alkottak.

Nos, ami nem oda való volt, azt meg kellett semmisíteni, és kigyúltak a könyvmáglyák a német városok utcáin. Hogy nagyobb legyen a látványosság, ezeket az esti órákban szervezték. Hogy mindenki jól lássa az égig érő lángokat. Bedobták oda a régi német, de zsidóbarátnak tartott költők verseit éppen úgy, mint Marx vagy Engels, a zsidó filozófusok amúgy veszélyesnek bizonyult elmeszüleményeit (ha a nácik már tudták volna azt, amit mi tudunk: hogy a marxizmus megvalósíthatatlan, zavaros álom csupán, talán elnézőbbek e művekkel szemben). Nem vették észre, hogy magukat is égetik a nácik.

Goebbels e téren is mindenütt élen járt, ő szervezte, vagy az ő kifejezett és írásban megküldött rendeletére kellett nyilvánosan elégetni az „ellenséges irodalmat". Közben ott van Hitler minden beszédénél, bárhol is tartja azt, sőt ő maga is beszél. A leggyakrabban Goebbels a bemelegítő „előzenekar", és amikor a közönség már tombol, jöhet a Führer, ilyenkor a lelkesedés az égre hág. Ugyanakkor a doktor naplójában árulkodó mondatok, félszavak is akadnak. Magasról nézi le azt a népet, a csőcseléket, amellyel ilyen könnyű bánni, amellyel a jó szónok bármit megtehet. És látja hibáit is, de bízik benne, hogy majd ők, a nácik még alkalmasabbá teszik az embereket az ideológia befogadására, az önálló gondolkodás feladására. „Ezt a népet még jól át kell gyúrni". Vagy: „Hitler beszéde után odalent a téren az emberek örömmámorban. Mint akik megbolondultak..."

Hát igen – mint akik megbolondultak. A nácik népszerűsége 1933-ban, 1934-ben, 1935-ben és később, sőt még egy ideig a háború alatt is – a tömeglélektan sokat tanulmányozott, de véleményem szerint máig megmagyarázatlan rejtélye.

6. Mámoros tombolás

A doktor azt csinálta, amihez értett: bánt és elbánt az emberekkel. A művészekkel, a jó iparosokkal, mindenkivel. A maga akaratára hajlította őket, vagy ha erre mégsem voltak hajlandók, akkor távozásra kényszerítette őket. Ezekben az években még nem küldtek minden zsidót haláltáborba, kényszermunkára – és a balos embereket meg pláne nem, legalábbis nem tömegesen. Még sokaknak volt választásuk – a nácik örültek is, ha a velük szembenálló személy, pláne ha ismert volt, vette a kalapját és külföldre távozott.

Így kényszerítette Goebbels távozásra a zeneszerző Paul Hindemithet is, aki aztán amerikai állampolgár lett. De érdekes módon nem ugyanezt akarta elérni Richard Strauss német zeneszerzővel, aki nem zsidó, hanem balos szimpatizáns, mondjuk talán úgy, hogy filoszemita volt. Ezért megmaradhatott az országban, nyelvi és zenei közegében, de a doktor rengeteg megalkuvásra kényszerítette őt. És nem Strauss volt az egyetlen, aki így járt. Százával lehetne sorolni az emigránsokat, mind neves művészek voltak, és azokat is, akik kénytelenek voltak kompromisszumok fejében megvásárolni a „jogot", azt a sajátos náci kedvezményt, hogy otthon maradhattak.

Akkortájt már régen elmenekültek azok, akik jól látták, mi a helyzet. Stefan Zweig régen az óceánon túl keresett menedéket, de még akaratlanul is bajt okoz otthon – hiszen akik levelet írnak neki, mind lebuknak. Sokak számára csak ekkor – 1935 közepén! – derült ki, hogy a nácik figyelik a postát, jogtalanul felbontanak minden gyanús küldeményt.

Goebbels a jelek szerint megtalálta Hitlerben azt, akit oly sokáig keresett. Egyszerre lett az ideológia vezére, az apja, a főnöke – mindenkije szinte. Hitler mindig azt hirdette, amit Goebbels mindig is hallani akart. Nem volt hát kétséges, hogy követnie kell ezt az embert. De ne higgye senki,

hogy ezzel a doktor feladta saját egyéniségét és egyéni akaratát. Csak azok legalább kilencven százalékban azonosak voltak Hitlerével, egy irányba tartottak, szinte mágnesként vonzották, majd párhuzamosan repítették egymást.

Ő volt az, aki Hitler fejébe csepegtette – no, nem kellett sokáig győzködnie a Führert! –, hogy törvényileg tiltsák be a zsidó-német vegyes házasságokat. Emiatt azok, akik már régen ilyen házasságban éltek, jelentős hátrányokat szenvedtek. Hiszen akinek zsidó volt a házastársa, maga is szinte majdnem zsidónak számított, ergo felelős állást nem tölthetett be és hamarosan ellene is megindultak az állam által inspirált kellemetlenkedések, amelyek pár évvel később már komoly, hatóságilag is támogatott erőszakos intézkedésekhez, vagyonelkobzáshoz, bebörtönzéshez vezettek. Végső soron már 1935-ben Hitlerék – minden nehézség, hisz lényegében ellenzék nélkül – keresztülvitték a parlamentben, hogy a zsidók és nem zsidók közti házasság, sőt már a szexuális kapcsolat is büntetendő cselekménynek, röviden bűnténynek minősüljön, amit a rendőrség, a hatóság üldöz és szankcionál.

Ahhoz képest persze, amit Goebbels követelt – hogy még a negyed-zsidó származású állampolgárokat (értsd: akinek csak egyik nagyszülője volt zsidó) is űzzék el örökre az országból – ez egy „puhább" változat volt. De jellemző a doktorra, hogy zsidó ügyekben még Hitlernél is keményebb változatot képviselt.

1936-ban már úgy érezhette, nem dolgozott hiába. A német nép nagyobb részét sikerült meggyőznie. Igaz, Hitler beszédei és tettei sokat lendítettek az ügyön, de mit érne Hitler – Goebbels doktor előkészítő munkája nélkül? Ők ketten nagyok, csak együtt. Goebbels már olyan népgyűléseket képes terveztetni és lebonyolítani időközben alaposan kiképzett embereivel, amelyhez foghatót csakugyan nem tartanak sehol a világban. Az amerikaiak nagy népünnepélyei gyermetegek a nácikéhoz képest. Az angoloké visszafogott, a latinoké – franciáké, olaszoké, spanyoloké – fiesta-szerű, dalos-táncos, nem ideologikus. Amit a szovjetek csinálnak, komor és tömeges, fenyegető, de mosolytalan.

Viszont a nácik gyűléseit pszichológiai trükkök bevetésével aprólékosan megtervezik, és így csakugyan sikerül is nagy tömeghatásokat elérniök. Goebbels királyként vonul be azokba a városokba, ahol ebben az évben ilyent tartanak. Minden nagyobb náci szervezet – legyen tartományi, nagyvárosi, országos jellegű és hatókörű – rendez éves gyűléseket, különösen a fegyveres intézmények, a még létező SA, az elitalakulat SS és így tovább. Goebbels doktort mindenhová meghívják, neki kell beszédet mondania – és persze mindenütt szeretnék azt is, hogy a Führer is mondjon beszédet. A sportpalotákban, szabadtereken nappal vagy este rendezett gyűléseken semmit sem bíznak a véletlenre. A megvilágítás eleve olyan, hogy naggyá és rokonszenvessé tegye a szónokokat. A kihangosítás elér minden sarokba, mindenki mindent hall, ezáltal maga is résztvevőnek hiheti magát – pedig csak tapsára, boldog kiáltásaira, egyetértő jelenlétére van szükség, nem egyébre. Itt mindenki statiszta, még az is, aki vezetőnek, parancsnoknak, fontos személynek hiszi magát. Talán csak a Führer és ha egyedül ő a szónok, akkor Goebbels miniszter úr nem statiszta. De ha ott van Hitler és az ő beszédére várnak, akkor Goebbels doktor mondjon akármilyen beszédet – a Führer mellett és miatt ő is statisztává, mellékszereplővé fokozódik le.

Minden ilyen gyűlés azt a célt szolgálja, hogy összekovácsolja a németeket és azt a lényegében hamis látszatot keltse bennük, hogy tulajdonképpen mind egyet akarnak, ők mind a Führert követik – vagyis hogy ők voltaképpen egytől egyig nácik!

És így rohantak az évek.
Goebbels számára nem volt megtorpanás, nem voltak ün-

dott érni Hitlernél. Nos, ekkor elérte, hogy válásról szó se lehessen – a Führer különben sem szerette, ha alvezérei családi botrányokba keveredtek. És Magda a tömérdek gyerekével addigra egészen jól belejött az általa is felvállalt „német anya" szerepébe, no és ő sem akarta feladni a rászakadt „first lady"-szerepet.

Sok okunk van feltételezni, hogy Magda pontosan tudta, mivel foglalkozik a férje, hogyan tervezi a zsidók kiirtását – és ez nem tetszett neki. Ördögnek nevezte férjét, amikor az megszegte esküjét és folytatta viszonyát a színésznővel, és erre fény derült. De Magda azt is rettenetes dolognak nevezte, amit a háború alatt már Auschwitzról és a többi megsemmisítő táborról hallott. Mert hát Goebbels nemcsak a szónoki emelvényen részegült meg a saját hangjától (mint a nagy szónokok gyakorta), hanem otthon, a hitvesi hálószobában is mesélt, mesélt. Fontos államtitkokat osztott meg feleségével, és Magda egyik legjobb barátnőjének hol levélben, hol élőszóban fejezte ki rémületét. Nem, nem írta és nem mondta el másoknak, mit hallott – de magát a tényt, hogy a férje miféle szörnyűségekben vesz részt, sőt azok kitalálója és megvalósítója is egy személyben, nem titkolta el. De negatív jellemzést ad Magdáról: amíg férje kitartott mellette és nem voltak viszonyai más nőkkel, addig érdekes módon semmi ellenvetése sem volt Goebbels munkája ellen. Amikor viszont megromlott a viszonyuk, Magdának rögtön nagy erkölcsi kétségei lettek Műfelháborodását tehát nem kell komolyan vennünk. Minden egyet nem értése, összetűzése férjével kizárólag a szerelmi-házassági ügyekre vonatkozott, ilyent csak azok váltottak ki belőle. Az nem érdekelte, hogy férje egy szörnyszülött, aki százezreket küld a halálba másokkal együtt – ez valahogyan nem korbácsolta fel az asszony „erkölcsi érzékét".

Rohantak az évek. Volt egy korszak, amikor Magda úgy érezte, nem bírja tovább a férje mellett. Ismeretes az az eset,

amikor már azt forgatta a fejében, hogy külföldre távozik. Sőt, el is indult...

A dolog így történt: a náci médiamogul felesége állítólag bosszút akart állni férjén és ezért ő is szerzett magának egy szeretőt. Aki nem volt más, mint férje egyik segédtisztje, Karl Hanke SS-alezredes. Az adjutáns magas, csinos, fiatal férfi volt, természetesen ezerszer férfiasabb jelenség a doktornál. Az asszony pedig hét (!) szülése után is csinos aszszony volt, akin mindig megakadt a férfiak tekintete. Közben Magda egyszer ismét panaszt tett Hitlernek a férje csapodár viselkedésére. Akkor a Führer „lecsapott", hívatta Goebbels doktort, megparancsolta neki, hogy térjen vissza feleségéhez, hiszen ők a „Harmadik Birodalom Első Családja", ahogyan a náci körökben beszéltek róluk. Hanke alezredes, megkönnyítendő a dolgokat, önként frontszolgálatra vonult (ez állítólag 1941 tavaszán esett meg). Hitler megtiltotta Baarovának, hogy elhagyja Prágát, arra pedig vigyázott, hogy Goebbels se utazhasson oda. De hamarosan kiderült, hogy a doktor továbbra is kicsapong – most nem a cseh, hanem más színésznőkkel. Egy napon Magda állítólag nem bírta tovább és fogta a gyerekeket, berakta őket a kocsiba és irány Svájc! Persze autóval nem jutott messzire. Még úton volt, amikor kiderült a dolog, Goebbels értesítést küldött minden határállomásra, sőt a rendőrséget is riadóztatta. Így aztán Magdát „elfogták" – bár egyes suttogott hírekkel ellentétben nem tartóztatták le. Csak őrség kíséretében kivitték a legközelebbi repülőtérre és visszaküldték Berlinbe, ahol kacskalábú férjuram várta ördögi mosollyal.

Azért mielőtt megsajnálnánk Magdát a kegyetlen rabságért, amelyben élni kényszerült, tudnunk kell: végül is maga választotta sorsát. Maga kötötte életét ehhez az emberhez, és ő szült neki oly sok gyereket. Azonfelül neki is megvolt a maga élete, és gondolom arra sem kötelezték, hogy

ágyba bújjon a férjével – amit később már nem is tett meg. Mindehhez hihetetlen jólét járult – ők akkor sem szenvedtek hiányt semmiben, amikor a háború alatt a német lakosság már kibombázva, éhezve, fázva volt kénytelen élni.

Természetesen ha Magda komolyan gondolta a dolgot és nem csak zsarolni akarta tettével a férjét, hanem valóban el akarta hagyni a náci birodalmat – ez hatalmas propagandafogás és ütőkártya lett volna a szövetségesek kezében. A sors iróniája lett volna, ahogyan a nagy náci propagandamestert a saját fegyverével ütik ki Londonban vagy Amerikában vagy bárhol („Még a náci alvezér felesége sem bírta ki a náci pokolban!") De ezt a doktor is tudta, azért tett meg mindent, hogy megakadályozza felesége távozását. Aki – ismétlem – talán nem is akart elmenni, ezt a drámai lépést egy utolsó nagy figyelmeztetésnek szánta.

A dolgok később sem álltak valami jól. Miután véget ért a Baarová-korszak, férje hirtelen váltással otthagyta a csakugyan ismert és ezért veszélyes színésznőket, és a titkárnőjével kezdett viszonyt. Ezt a nőt aligha tilthatták el tőle, hiszen titkárnőre szüksége volt. Bizony olykor a munkaidő alatt is folytatták a szexuális viszonyt, ami persze eljutott Magda fülébe. Azért is dühös volt, mert bár megszülte már a hat gyereket a doktornak, továbbra is nemegyszer teherbe esett. Legalább három elvetélt terhességről tudunk, de feltehetően több is volt. Végső soron az asszony nem egészen húsz év alatt legalább tízszer esett teherbe (vagy többször).

A doktort akkor és később nem ok nélkül nevezték „elvadult törpének" azok, akik ismerték felbujtó és ötletgazda-szerepét a népirtásban. Mephisto és Savonarola keveréke – jegyezték meg mások, akiknek volt alkalmuk kissé közelebbről is kiismerni őt, de nem hódoltak be neki. Ezek többnyire külföldiek voltak, akik Berlinbe jöttek vagy ott valamilyen küldetést teljesítettek hosszabb-rövidebb időn

át. Még olyanok is akadtak, akik sajnálták Magdát, a megcsalt asszonyt – nem tudták, miféle végzetes vonzás fűzte Magdát egyfelől Goebbelshez, másfelől a hozzá hasonlóan erőszakos férfiakhoz. Mint Hitlerhez is, akivel ez a „különleges kapcsolat" végig megmaradt.

Végső soron azt is mondhatnánk, hogy Magda Goebbels két férfi között élt élete második, érdekesebb és tragikusabb szakaszában. Hitlert támogatta ő és Hitlerhez volt hű a férje is. Magda számára ez a két férfi olyan volt, mint a fáklyák – két oldalról világították meg őt, de ő is adott nekik valamit. Valamit, amit egyik sem kaphatott meg egyetlen más nőtől sem.

A doktor egyik nagy munkája és egyben diadala a berlini olimpia volt.

1936-ban mindent elsöprő hatalmas alkalma nyílott arra, hogy a világ felé kinyissa a „nemzetiszocialista ablakot" és szinte csak a munka felét végezze el – a másik felét majd úgyis elvégzik a külföldiek! Ő csak megmutatta, előkészítette, megrendezte a hátteret és lehetőséget adott rá, hogy a külföldi forgatócsoportok, filmesek, rádiósok és a turisták csak azt lássák, ami szép és jó Németországban. Természetesen szóba sem jött, hogy ezek az emberek benézzenek a kulisszák mögé és ne adj isten eljussanak egy kényszermunkatábor közelébe, vagy zsidókkal, politikai foglyokkal egyáltalán szóba állhassanak. Goebbels azokban a hetekben – több mint egyéves igen gondos és rá jellemzően alapos, sokrétű – előkészítés után elérte, hogy az idegenek egy gigantikus Patyomkin-faluba jussanak. Ahol csak a homlokzatokat csodálhatták meg, de nem a lényeget.

Ekkor elemében volt, valóságos alkotói mámor fogta el. Lázasan szervezett és most aratja a dicsőséget, ahol csak lehet, ott feszít Hitler mellett. Közben otthon dráma – a felesége bevallott egy kapcsolatot, és kiderül, hogy már hosszabb

ideje hazudott a férjének. Goebbels fel van háborodva – de / mi már tudjuk, hogy ez csak remek ürügy volt neki akkor a Baarová-ügybe beleugrani...

Közben zajlik a politikai élet, a spanyolországi ügyek nagyon aggasztják a nácikat. „Ha vége az olimpiának, durvábbak leszünk: lövetni fogunk" – ígéri magának a doktor a naplójában, amit – tudjuk – rajta kívül a haláláig senki sem olvashatott el. Tehát ezek bizalmas gondolatok, bizalmas szándékok, bizalmas tervek.

A politika egyre nagyobb teret kap, méghozzá a nemzetközi, az úgynevezett „nagypolitika". Ahogyan Hitler otthon már érzi, nagyjából rendet csinált és a tekintetét egyre távolabbra emeli – természetesen ugyanezt teszi hűséges árnyéka és fegyverhordozója, Goebbels is. Az ő naplójában és feljegyzett tetteiben is mind több a nemzetközi esemény. Már az olimpia alatt is fogadta a külföldieket, európaiakat, ázsiaiakat, szövetségest és ellenséget. Mindenkit igyekezett meggyőzni, és akadtak, akiknek „fejében lámpát gyújtott" – mint maga jegyzi meg álszerényen. Vagyis úgy érzi, egyre több embert lehet megnyerni a náci eszméknek külföldön is. Ez egészen 1939-ig foglalkoztatja, sokat tesz is érte. Persze, miután Hitler csapatai lerohanták Lengyelországot, valahogy külföldön már nem volt olyan „nyerő" a náci eszmevilág...

De még a háborún innen voltak, amikor Goebbels munkássága hihetetlen mértékben kiteljesedett. Ez az ember szinte tíz példányban létezett. Persze ehhez megfelelő infrastruktúrára volt szükség, és ezt – hasonlóan a többi náci vezérhez – meg is kapta. Ahogy a többieknek, úgy neki is rendelkezésére állt egy repülőgép, amellyel bármikor felszállhatott és az országon belül ide-oda repülhetett külön engedély nélkül – viszont külföldre az alvezérek csak Hitlerrel történt előzetes tanácskozás után, a Führer írásos engedélyével repülhettek. Rendelkezésére állt sok autó,

testőrség, segédtisztek, titkárnők és hivatalnokok valóságos hadserege, újságírók, rádiósok, filmesek, filmhíradósok. Ezeket bármikor bárhová elküldhette, bármilyen célért mozgósíthatta. Különvonatot is rendelhetett egy-két órán belül, ha azzal akart utazni.

Így aztán nem csoda, hogy hol itt, hol ott bukkant fel. Persze voltak napok vagy hetek, amikor csak Berlinben, a minisztériumban intézte az ügyeket, de akkor is naponta több helyen megfordult. A Führernél a Kancelláriában vagy más minisztériumokban, hivatalos találkozókon, fogadásokon, népünnepélyeken, stadionokban A kavalkádnak – úgy tűnt – sohasem lesz vége.

Közben megszervezte és megrendezte „Az elfajult művészet" című kiállítást, ahová elcsalta a Führert is. Ami nem volt nehéz, hiszen Hitler korábban maga is festegetett és valamelyest ismerte a képzőművészeteket. Természetesen a kiállításon azt akarták bizonyítani, hogy a zsidó művészek, és akik nem zsidó létükre ezek uszályába kerültek, azok egy dekadens, leszálló ágban lévő, hanyatló művészetet tudtak-tudnak csak létrehozni. Nem árt tudnunk, hogy ebben számos francia impresszionistát csodálhattak meg a nézők – műveik Goebbels szerint: ez az egész „műfaj" éppen a dekadencia jellemző terméke volt. Mint ahogyan a huszadik századi modern festészet, különösképpen az absztraktok, az expresszionisták, a kubisták, nonfiguratívok, élükön Picassóval és másokkal. Ami viszont baj: 1940-ben több mint négyezer ilyen képet nyilvánosan egy nagy máglyára is vetettek, végleg megsemmisítettek.

A doktor tehát egyszerre figyel a náci eszmékre, a művészetekre, a kül- és belpolitikára és meglepően nagy energiával – a párt belső ügyeire. Ez az érdeklődés végig megmarad benne, pletykás vénasszonyként jegyzi fel, milyen személyi változások történnek, és tudjuk, hogy ezek egy részét ő maga generálta, okozta, hozta létre és vezette végig. Má-

niákusan szeretett embereket felvinni, másokat a mélybe taszítani. Aki neki nem volt rokonszenves, azokkal előbb-utóbb végezni szeretett volna, ha nem is a szó fizikai értelmében. Mivel a többi alvezér is ezt csinálta, hát egy bizonyos, alvezéri szint alatti vezető rétegben folyamatosak voltak a cserék, emberek bukkantak fel és tűntek el lefelé. Akár egy ételliftben.

Ha Führernek nem tetszett egy film, akkor a rendezőt kidobták és többé nem rendezhetett – még jó, ha ennyivel megúszta. Akár a Szovjetunióban, itt is az állam volt az egyetlen munkaadó, és aki ezzel az állammal összetűzött, vagy az állam – értsd: a Führer, Gobbels, egy vidéki pártvezér vagy bárki más hatalmon lévő figura – nem volt megelégedve, annak mennie kellett egy sajátos „nemlétbe". A doktor elemében volt ezen a területen is, rendezőket, színészeket, színház- és operaigazgatókat, festőket, szobrászokat emelt fel vagy taszított a mélybe. Ezer és ezer ember sorsáról „gondoskodott" így uralmának tizenkét éve alatt.

Amikor aztán megindult a birodalom terjeszkedése – 1938: elfoglalták Ausztriát –, az egész osztrák – mondhatni most már: volt osztrák – kulturális élet is Goebbels keze alá került. Vagyis neki kellett gondoskodnia arról, melyik színház mennyi állami támogatást kapjon. Nosza, megindultak feléje-hozzá a kérelmező küldöttségek, köztük szép színésznők is... Volt, hogy nagyon későn került haza a doktor, de az is megesett, hogy haza sem ment, titkos találkája után hajnalban máris a hivatalában bukkant fel. Olykor ott aludt pár órát. Amúgy is hajszolt volt az élete ekkor is, később is. Annyira ritka esemény volt, ha egyszer kialhatta magát, hogy azt még a naplójába is feljegyezte, mint valami fontos eseményt. Ilyen körülmények között ez nyilván az is volt.

A humor nem erőssége a doktornak. És mivel tudja, hogy Hitler sem egy vicces ember – bár akkortájt még gyakorta

volt jókedvű –, hát 1939 elején az egész birodalom területén betiltották a politikai kabarékat. Azontúl az erre elhivatottságot érző színészek, előadóművészek minden mással viccelődhetnek, de nem a politikával. Vagyis nem a náci vezetéssel, a náci párttal, a náci intézményekkel, szervezetekkel, ideológiával, nem a hadsereggel, nem a németséggel... Ami ezen kívül van, az meg persze senkit sem érdekel és humorra nem is alkalmas.

A naplóban gyakori bejegyzés: „Filmeket ellenőrzök". Vagyis cenzúrázott is, mert kulturális téren ő maga volt a legfőbb cenzor, és ezt soha senki nem titkolta, legkevésbé maga a doktor. Hitler szabad kezet adott neki – tudta, hogy megbízhat benne. Végül a doktor csak három filmes céget tűrt meg, mindegyik élén megbízható nácik álltak és azok teljes költségvetését, személyzetét és munkáját a nácik ellenőrizték – konkrétan persze ezt is Goebbels végezte. Ha kétségei voltak egy-egy újonnan elkészült filmet illetően, akkor elvitte Hitlerhez, időpontot kért és valamelyik este vagy éjjel bemutatta neki (mellesleg Sztálin is éjszaka nézett filmeket – a két diktátor életmódja ijesztően hasonlított egymáshoz, reggel és délelőtt mindketten aludtak, délután és éjszaka dolgoztak).

Igen jó volt az összjáték a két férfi között. Ha Hitler akart valamit elhinteni a világpolitikában, szólt a doktornak. Az megírta vagy megíratta, a lehető legjobban, és akinek szólt, az értett belőle, hiszen a náci pártlapban jelent meg először, másnap az egész német sajtó szolgalelkűen ugyanezt kürtölte, harmadnap pedig már külföldön is megírták a lapok. Ha nem volt elég a cikk, akkor egy-két nappal később Hitler ugyanazt az állítást, követelést beleszőtte egy beszédébe, és akkor már mindenki felfoghatta, hogy ez a két ember egy kórust alkot. Amit mondanak, komolyan mondják. Így volt ez a cseh ügy megoldásával is (1939 tavasza), már persze a „megoldást" Berlin számára az jelentette, hogy Né-

metország elfoglalta Csehországot, Szlovákiából bábállamot csinált, de területének egy részét felosztotta a magyarok és lengyelek között. Ez utóbbiak igen hálásak voltak érte; és persze Hitler mellé álltak, további koncokat remélve.

Aztán kitört a háború.

1939. szeptember első napjaiban mindenki talpon volt a náci vezetésben, ez teljesen logikus volt. Azonban aki addig nem tudta volna, melyik vezérnek mi a szerepe, most megtudhatta. Nemcsak a Führer foglalkozott politikával, hanem mások is. Göring, Hess, Goebbels... Igen, ő is. Azokban a hetekben úgy tűnik, mintha a kulturális tevékenység eddig is csak egy álca lett volna a doktor számára. Most aztán hajrá! Már nem is érdekli más, csak a világpolitika. Ott van – ahogyan az elmúlt hónapokban is ott volt – minden politikai döntéshozatalnál. Már 1938-tól mindig hívatta őt a Führer, ha fontos nyugati politikust kellett fogadnia. De akkor is, ha szövetségesek jártak nála. Mussolini, Horthy, bárki más – Goebbels elkísérte őket még a vidéki programokra is. Nemegyszer jött a kancelláriáról, vagy Hitlernek a bajor hegyekben lévő nyaralójából a telefonhívás, és a doktornak kocsiba, vonatra, repülőre kellett ülnie, hogy időben ott legyen a döntéseknél.

Ma már csak töprenghetünk, hogy Hitler miért is nem tudott meglenni az „elvadult törpe" nélkül? Kétségtelen, hogy Goebbels doktor intellektuálisan felülmúlta Vezérét (bár nem annyira, mint néhányan sugallták akkor és később), de azért meglehetett volna nélküle is. Úgy tűnik, ha Hitler nem volt biztos valamiben, mindig kikérte a doktor véleményét. A doktor pedig minden mértéket meghaladóan rajongott Hitlerért és rossz tanácsot soha nem adott. Igyekezett önmagából is a legjobbat (értsd: a leghasznosabbat, a leginkább nácit, a Hitlernek leginkább megfelelőt) kihozni, ilyen szakvéleményt adni, vagy inkább sugallni. És azt is tudjuk, hogy maga Goebbels ezt nem így élte át. Nem érezte és ezért nem

is éreztethette, hogy ő az okosabb. Annyira bámulta Hitlert, hogy őt tartotta mindenkinél okosabbnak, bölcsebbnek. Száz olyan bejegyzést is találni a naplójában, ahol Hitler eszét dicséri és „apai jóságát", okosságát emlegeti. Ráadásul ez nem hízelgés volt – említették már, hogy ezeket a feljegyzéseket kizárólag önmagának készítette a doktor, nem mások használatára, hasznára.

A háború Goebbels számára újabb alkalom arra, hogy nélkülözhetetlennek mutassa magát – és úgy tűnik, valóban az. Ezer helyen bukkan fel, irányítja nemcsak a hazai sajtót, de mindent megtesz azért is, hogy a szövetséges országok médiája is úgy értelmezze Berlin szándékait, ahogyan azt Hitler teszi. Sőt erőteljesen próbálkozik a nyugati szövetségesek befolyásolására is. Elhinti rossz véleményét pl. az angol kormányról („a legrosszabb söpredék, ami csak létezik Isten ege alatt"), saját értelmezésében „cáfolja" a nyugati sajtó háborús híreit. A valóság persze nemegyszer más, tudjuk jól. A férfi ezer szálat tart a kezében, mert hiszen mindeközben még inkább rendeletekkel, törvényekkel zabolázza meg a német sajtót, most már senki sem törhet ki, nincs egyetlen olyan újság, rádió, filmhíradó avagy bármilyen más hírközlő forrás sem, amelyet ne a doktor hivatala cenzúrázna.

Új területe a hadijelentések és az ellenség hadijelentéseinek tagadása, cáfolata, meghazudtolása vagy azzal kapcsolatos hazugságok terjesztése. A doktor számára nincs különbség igazság és hazugság között – és ahogyan megy majd előre Németország – és vele ő is – a háborús évekbe, úgy tűnik el az eredeti különbség a két dolog között. Csak a cél számít, az eszköznek nincs jelentősége. Ha valakit külföldön be kell feketíteni – legyen az mondjuk egy angol vezető államférfi, egy francia tábornok, egy kínai politikus vagy akárki más –, Goebbelsnek elég, ha közlik a célpont koordinátáit és máris oda irányítja tüzérségét. Ha Hitler

szól, hogy ezt az embert, ezt a kezdeményezést, ezt az országot vagy azt az eszmét kell támadni, akkor ennyi elég Goebbelsnek. A többi már az ő dolga. Mindenkiről mindent tud, vagy ha nem, olyan benyomást kelt azonnal, aztán gyorsan utánanéz az adatoknak és máris villog a tudásával. Tényleges tudása is hatalmas, az agyában millió információt őriz, és Hitlernél ezeket másodpercek alatt szedi ki az agysejtek rejtekéből, elismerést aratva széles körű műveltségével és asszociációs képességével.

Úgy tűnik sokszor a doktor naplóját lapozgatva, hogy önmagát is szereti becsapni. Valahol persze jól tudja, hogy ez veszélyes manőver. De az események hevében hajlamos rá, hogy csak a jó híreket fogadja be az agya, a rosszakat kicsinyítse vagy el se higgye. Ez persze örök emberi tulajdonság, ha nem is éppen hasznos. De azt várná az ember, hogy ő, éppen ő vegye észre a hírek mögött rejlő igazságot már csak azért is, mert jól tudja: a kis hazugságból nagy lesz, és a végén ránk dől.

Neki kellett a legjobban tudnia, hogy ha a német sajtó nem írja meg a norvégiai vagy franciaországi hadjárat katonai veszteségeit, akkor azt kihasználja az ellenség – akkor vagy később. Persze mint minden diktatúra, Németország is azért állammá lett a fasiszta rendszer kiépítésével. Az állampolgárok csak az állam, a hatóság engedélyével utazhattak külföldre – a forgalom megcsappant – és elzárták az embereket az idegen hírektől is. Mire eljött 1939 és 1940, vagyis beindultak a hódító háborúk, már csak idegen rádióadásokat lehetett fogni, de azokat is ritkán. Újságok nem juthattak be, különösképpen nem olyanok, amelyek bírálták a náci politikát, Hitlert, Németországot.

Addigra ugyanis kiteljesedett az egyeduralom, vagyis a diktatúra. Ennek élén ugyan Hitler állt, de ami a médiát, a kultúrát, a tömegtájékoztatást illeti, ott maga Goebbels doktor állt a csúcson. És ez a piramis nem sokkal volt kisebb,

mint a Führer piramisa. És a hatalomból is sok, nagyon sok (túl sok!) jutott a doktornak. Aki uralja az információkat, az bizony ural majdnem mindent.

Hitler persze nem bízta magát kizárólag a doktor által irányított és ellenőrzött hírközlésre. A hadseregnek, a titkosszolgálatoknak, a Kancelláriának megvolt a saját külföldi figyelő szolgálata, amely részben a külügy igénybevételével is működött. Hitler vezető szervezői pontosan tudták hát, mit ír a külföldi sajtó, melyik politikus mit nyilatkozott, az idegen rádióadásokat folyamatosan lehallgatták és gyorsírással jegyezték fel az ott elhangzott szövegeket. Az más kérdés, hogy a hírhedt biztonságügyi minisztériumban, Himmler birodalmában pedig lehallgatták a belső, németországi telefonokat – a hivatalosakat és magánvonalakat egyaránt. Még a náci vezetés telefonjai sem voltak kivételek – erről persze az alvezéreknek tudniok kellett. Az általános bizalmatlanság légköre volt a legerősebb ott és akkor.

A doktor számára a hazugság éppen annyit ért, mint az igazság, sőt esetenként többet, hiszen jobban lehetett használni. Szemrebbenés nélkül írta hát a kormány közleményeit (mert azok nagyobb részét is rábízták), miszerint a három Benelux ország megsértette a semlegességet, azért lakolniok kell – amiből egy árva szó sem volt igaz, legfeljebb az, hogy „lakolniok kell". A németek sértették meg a semlegességet, amikor 1940 májusában – nehogy a francia Maginot-védelmi vonalnál megakadjanak – e három ország területén keresztül egy átkaroló hadmozdulattal rohanták meg Franciaországot. A napló a tanúbizonyság rá, mennyire náci német volt Goebbels – abban egymást érik az afféle hadijelentések félmondatokban, hogy „átléptük a határt", „megtámadjuk az erődöt", „elfoglaltuk a folyót is" és „kézben tartjuk a területet". Soha egy pillanatra fel nem merült benne, hogy amit ő ilyen többes számban leírt és amit persze a nácik megtettek, az közönséges bűnözés volt, minden lehetsé-

ges szabály, törvény és szokás megszegése, bűntettek az emberiség ellen.

A doktor feltalálta a gazdasági propagandát és az ellenséges országok felé irányuló „pánikpropagandát" is. A titkos – ismeretlen helyen felszerelt – idegen nyelvű adók megtévesztették a megszállt, megtámadott vagy éppen még meg nem támadott, de célpontnak már kijelölt országok lakosságát. Magukat semleges hírforrásoknak álcázva ügyesen csepegtették a franciák, hollandok, belgák, spanyolok, angolok stb. fejébe a német propaganda állításait, cáfolták a szövetségesek híreit, persze nem túl feltűnően. A „hitelesség" kedvéért olykor a németekről is közöltek negatív eseményeket, híreket, sőt kitalációkat is. Ez utóbbiak azért voltak jók, mert később be lehetett bizonyítani, vagy úgymond magától bebizonyosodott, hogy lám, ez nem is így volt, meg sem történt, vagy nem ott és nem akkor és nem azokkal és nem olyan eredménnyel. Ami ismét azt a meggyőződést erősítette meg a semleges vagy éppen nemrégen német uralom alá került emberek tömegeivel, hogy a németek jobbak, mint bárki más, és a német uralom alatt a sorsuk jobb lesz, mint lett volna anélkül.

Ez utóbbit ugyan igen nehéz volt elhitetni az emberekkel, mert a mindennapi életben már az első órától kezdve mást tapasztaltak. De a „pánikpropagandának" voltak egyéb előnyei is Berlin számára. Sikerült nemegyszer megtéveszteni, összezavarni az ellenfeleket, különösen hamis katonai hírek, frontjelentések közlésével. Legalábbis addig, amíg tartott a háború. Nos, ezeken a frontokon pár héten belül vége szakadt a harcoknak. A nyugat nagy vereséget szenvedett, az addig szabad országok lakóira hosszú rabság várt.

7. Harci zajban

Ha az ember Goebbels naplóját olvassa, nem tudja, hol van egyfelől a cinizmus határa – de azt sem, hol az öncsalásé? Mert hát Goebbels ebben nagyon bizalmas, lényegében csak önmaga számára papírra vetett irományban is folyton komolyan veszi, sőt elhiszi a német propagandát... Abszurd, de igaz: itt olyan, soha meg nem történt események is helyet kapnak, különösen egyes frontjelentések képében, amelyeknek a valóságban soha nem volt helyük. Amelyek nem történtek meg, csak a propaganda-felelősök találták ki őket – nemegyszer éppen maga a jegyzetek szerzője...

Örült az ellenfél bukásának, vereségeinek, a rájuk mért valós csapásoknak is, természetesen. De az is nagy örömmel töltötte el őt, ha a nem létező csapást is beszámíthatta a másik fél vereségei, kudarcai közé. Most már aligha állapítható meg, hogy a doktor valójában mit gondolt minderről? Tudjuk, hogy az angolok is hazudtak. De ez inkább „védekező hazugság" volt, már amikor valóban megtörtént. Mert hát Churchill kormánya sem mindent mondott el saját népének, a veszteségek egy részét eltagadták akkor, amikor azok megestek – és később apránként csöpögtették el a köztudatban. Vagyis végső soron – mire véget ért a háború! – minden veszteség a helyén volt, senki sem mondhatta, hogy ennek a hadihajónak, tengeralattjárónak, támaszpontnak, városnak, ezrednek vagy hadseregcsoportnak az elvesztéséről nem számolt be a kormány a népének. Csak éppen nem akkor, kicsit később, eldugva más események közé – nem akarták egyszerre túl sok veszteséggel sokkolni a közvéleményt. Amely nem lévén szokva a háborúhoz, azt amúgy is nehezen tűrte.

Goebbels nagyon örült, amikor nyugati kollégái voltak kénytelenek magyarázni a bizonyítványukat saját közvéleményük előtt. Mint egy cinikus ördög, úgy vihog ránk a

naplójegyzetek lapjairól, és felsőbbsége tudatában könnyen mulathatott akkor. Hiszen neki nem kellett magyarázkodnia a közvélemény felé, hisz a diktatúrában bár volt *köz*, annak már nem volt és nem is lehetett szabad *véleménye*. Az efféle zsarnoki rendszerekben – a huszadik században létezett a két legrettenetesebb, a nácik és a kommunisták egymáshoz is rémisztően hasonlító rendszere – a miniszteréknek, ügyvivőknek, politikusoknak, felelős beosztásban dolgozóknak nem lefelé, hanem felfelé kellett magyarázkodniok, már amikor egyáltalán kellett. Hogy odalent mit gondolnak, az fent senkit sem érdekelt, ez nem volt tényező, kihúzták a névsorból a közvéleményt, a tömegek gondolkodását. Hisz azt úgyis csökötté tették, majdhogynem megszüntették – és elvették a köz jogát arra, hogy felelősségre vonja a nevében eljárókat, a sorsa felől intézkedőket, gyakran az őt halálba küldőket.

Így hát a doktor könnyen nevetett, amikor élvezettel papírra vetette, hogy angol „kollégáját", a londoni információs minisztert milyen nehéz helyzetbe hozta a háború egyik vagy másik fejleménye és az hogyan magyarázkodott – no nem a főnöke, hanem az ország lakossága, a média előtt. Neki egyedül csak Hitler felé kellett (volna) magyarázkodnia – de nem szolgáltatott rá okot. Egész minisztersége, tehát több mint tíz év alatt csak apróbb félreértések, mások „bekavarása" okoztak olykor kisebb galibát, amit a doktor egyetlen rövid beszélgetése a Führerrel máris szétoszlatott, meg nem történtté tett.

Arról nem is szólva, hogy bizony már az elnevezések, a posztok is árulkodóak voltak. Angliában – és más demokratikus országokban – információs miniszterek voltak, Németországban propagandaminisztérium és annak vezetője, a propaganda-miniszter. Vagyis míg nyugaton az volt az ilyen miniszter feladata és egyben kötelessége, hogy informálja a népet, a lakosságot a történtekről – Berlinben dr. Joseph

Goebbels feladata és kötelessége a propaganda volt. Vagyis jobbára hazugságokat kellett szétkürtölnie otthon és külföldön, magyarázkodnia, informálnia pedig nem kellett senkit. Éppenséggel az lett volna a feladatkörével ellentétes és negatív dolog a náci kormány szempontjából, ha Goebbels miniszter úr egyszer csak elkezdi informálni a német népet arról, mi is történik valójában.

Ennek katasztrofális hatása lett volna – de ilyesmiről természetesen szó sem volt.

Aki nem paríroz a propagandaminiszter úrnak, annak mennie kell. Már persze csak akkor, ha külföldi az illető. Így megesik, nem is ritkán, hogy ha valaki az igazat írja a németországi viszonyokról, azt a doktor úr kiutasítja az országból. Igen, ő teszi ezt, személyesen – felhatalmazták rá. A kultúra és az információs terület teljhatalmú ura a kacskalábú Quasimodo, és él is hatalmával. Nemegyszer még a szövetséges országokban is képes „szétcsapni" a neki nem tetsző erők között. Amikor egyszer az olasz sajtó – ugyan tele jóakarattal a németek iránt – egy olyan hírt közölt le, amivel megelőzték a német sajtót, ezt a doktor úr úgy értékelte, hogy elvették tőlük a győzelmet, amit a németek arattak és nem az olaszok. Azonnal felhívta Rómát, rádörgött az ottani külügyminiszterre, aki továbbadta a szidást az ő sajtójukért felelős miniszternek – és máris elkoboztak egy csomó lapot, több főszerkesztő fegyelmit kapott, és sok olasz újságíró elvesztette a kenyerét, merthogy az utcára kerültek. Mindez egyetlen, Goebbelstől érkező telefon miatt, ráadásul külföldön!

Csoda-e ezek után, hogy a férfi valóságos mámorban úszva dolgozott? Hiszen neki is és Németországnak is minden sikerült. Hogy mi lesz ennek a vége, azt Németországon kívül sokan látták, de a határokon belül sem voltak kevesen, akik sejtették. A világ nem fogja tűrni, hogy egy or-

ság ekkora hatalomhoz jusson. Egyszer csak visszacsapnak és az fájó vereség lesz.

De a doktor ezt nem így látta. A hadi helyzet száz százalékig jó volt, a németek – mondjuk 1940 nyarán – minden fronton előrenyomultak vagy már el is foglalták a célországokat, Hitler hatalma csúcsán volt és ez a Hitler szinte az ő atyai jó barátjának mutatkozott. Fontos munkát kapott, amit imádott csinálni, ráadásul volt annyira rossz és kegyetlen ember, hogy mindenen és mindenkin átgázolva tehette meg, amit akart. Alája rendeltek minden intézményt és megkaphatott bármilyen összeget és bárkit azért, hogy a feladatát jól végezhesse el.

Ráadásul a szexuális vágyait is korlátlanul is kielégíthette, méghozzá a legszebb nőkkel, akik csak léteztek a birodalomban – a színésznőkkel, de másokkal is.

No és az sem utolsó dolog, hogy mint a Führer hűséges vérebének, olykor igencsak hosszúra eresztik a pórázát és vicsoroghat a politikai ellenfelekre. Az egyik bejegyzésben találunk ilyen mondatot: „Egész délután dolgozom, keményen nekirontok Churchillnek." És a naplóban sok ilyent találunk – mikor ki volt éppen az ellenfél, arról vagy annak címezve írta maga Goebbels a vitriolba mártott tollal fogalmazott gúnyolódó, a németek szerint egyenesen megsemmisítő, pusztító véleményeket.

Ettől aztán a doktor éppenséggel azt is hihette, hogy ő személyesen is beleszól a világpolitikába és azt alakítja! Mellesleg valóban hitte ezt. Néha nem is ok nélkül. Igaz, mindig egy fél lépéssel Hitler mögött járt, a világért sem előzte volna meg a „főnököt", és – mint említettük már – ha elsőnek is dobott be valamit a köztudatba, azt sohasem cselekedte a Führer jóváhagyása nélkül.

Mégis, mámorát és harci kedvét csak fokozta az a tudat – hamis vagy részben igaz csupán –, hogy ő máris nagy ember lett. Aki a Führer árnyékában haladva szinte a második

ember ott mögötte és együtt határozzák el, mikor mit lépjenek, mit tegyenek, merre vigyék tovább a német népet! Ha pedig – mint nemegyszer – Hitler felhívta őt és tanácsot kért, akkor volt a legboldogabb ez a gnóm, az „elvadult törpe".

Érvelése sokszor ijesztően hasonlított egyes mai politikai körök, kis csoportok okfejtésére. Az ő számára Anglia és még inkább az Egyesült Államok például zsidó országok voltak, ahol idegen érdekek uralkodtak. Az angolszász hatalmakat, de Franciaországot is nemegyszer úgymond „nemes" egyszerűséggel „plutokráciának", avagy „cionista plutokratáknak" nevezte. Megjegyezte, hogy Amerikában nem egy nemzet él, hanem csak sok ember együtt, akik nem alkotnak nemzetet. Ő ezt negatívumnak hitte, pontosan úgy, mint a globalizáció mai ellenzői. Ő, az egykori nagy és hithű katolikus soha nem gondolt arra, hogy szervezete, a római anyaszentegyház a legkozmopolitább intézmény, amely valaha is létezett a Földön és az soha nem gondolkodott nemzetekben, hanem emberekben, kormányokban, intézményekben – pontosan úgy, mint az egységesülő világ, amelyet a nemzetek csak fékeznek. A világ többé nem mehet hátra, a középkor felé.

Nos, ilyen gondolatok nem terhelték Goebbels doktor tudatát, mert csak egy közösséget ismert el, amit ő és vezértársai minden beszédükben oly sokszor emlegettek – és ez a „német nép" volt. Erre hivatkoztak, állítólag ennek javát akarták, ennek nevében szóltak és ezért vállalták ők is a sok áldozattal járó munkát és a számos veszélyt...

Minden héten az ő ellenőrzése alatt készül el az új filmhíradó. Akkoriban ez jelentette az embereknek a vizuális híradást. A híradó körülbelül tízperces volt és a mozikban a filmek előtt vetítették. A legtöbben innen szerezték ismereteiket arról, mi történik a világban (no és a rádióból, amit

szintén Goebbels uralt). Sokan és sokszor jártak moziba, a háború alatt – amikor az angolok német területeket is bombáztak, sőt olykor Berlin fölé is tévedt egy-két angol bombázó – folyamatosan ébren kellett tartani a lakosság érdeklődését, de főleg hitét a „győzelmes háború" iránt. Ahol természetesen diadalmasan nyomultak előre a németek, és bizony azt kell mondanunk: minden moziban tomboló lelkesedéssel és náci szimpatizáns kiáltásokkal meg a Führer éltetésével fogadta a közönség például azt a híradót 1940-ben, amely a győztes Wehrmacht és SS egységeit mutatta a francia fővárosban. Amikor a horogkeresztes zászlókkal díszített párizsi Diadalív alatt vonultak át a német alakulatok, ki maradhatott nyugodtan a helyén? Hiszen mindez annak volt bizonyítéka, hogy nem hazudnak a rádióban, nem hazudnak a sajtóban. Az volt a valóság a német lakosság számára, amit Berlinből kapott filmen, az éter hullámain és az újságok lapjain. Hogy aztán a többi, nem háborús hír menynyiben volt valós, vagy hogy a világ egyéb részeiről írottakban mennyi volt az igazság? Ezt ők nem tudhatták, de akkortájt a legtöbben nem is voltak rá kíváncsiak. Sajnos nincs olyan ország a Földön ma sem, amelynek polgárai – vagy azok többsége – ne örvendezne, ha valamiben, bármiben jobbnak bizonyulnak szomszédaiknál vagy egyáltalán másoknál.

Akkor sem volt ez másképpen és be kell vallanunk: a tömeglélektanról ezek a náci vezérek akkor többet tudtak, mint a téma nyugati kutatói évtizedekkel később. Hitler, Goebbels, Hess és a többiek jó szónokok voltak, pedig soha sehol nem tanulták ezt a mesterséget (mert bizony ez is mesterség, mint a többi). De ráéreztek eleinte, mikor, hol, kiknek, mit kell mondani – aztán később már ösztönösen is tanultak, tanultak. És a végén mesterei lettek a politikai szónoklásnak, ennek a nehéz műfajnak. Demagógok voltak teljes erőből, az agyuk legrejtettebb zugában sem volt más,

csak az a vágy, az az akarat, hogy meg kell nyerni a tömegeket. Azt kell mondani, amit hallani akarnak, olyan hazugságokkal kell őket mozgásba hozni, magunkhoz csalogatni és nekünk tetsző tettekre sarkallnunk, amelyeket elhisznek, ami kedvükre van és amivel irányíthatóak.

Goebbels a cinkosaival ellentétben ezt kiterjesztette az akusztikusról az írottra és a filmek révén a vizuálisra is. Ha akkoriban lett volna már televízió, nem kétséges, hogy Goebbels abban elsősorban Hitlert mutogatta volna és ő maga is alaposan kivette volna a részét az új médiaeszközből, hogy azon keresztül is behatoljon a németek agyába.

Mert hát végső soron erről volt szó. A doktor és társai az emberek agyát manipulálták több mint egy évtizeden keresztül. És amikor eljött 1945, Németország (nyugati része) felszabadult, az emberek csak kábultan néztek körül és néztek egymásra – és néztek önmagukba –, nem értették, miféle mákonyt etettek velük oly sokáig. Nem fogták még fel, hogyan kábították őket tizenkét éven keresztül. Nos, ennek a kábítószernek csak a felületes neve volt „náci propaganda" – valójában jobb lett volna azt „Goebbels-kórnak" hívni.

Visszatérve a filmhíradókhoz, ezek minden darabja – évi ötvenkettő – a doktor úr kis mestermunkája volt. A létező anyagból ő válogatott, vagy nagyon megbízható főembereire bízta a feladatot, ha nem maradt rá ideje – de a fekete-fehér végterméket minden alkalommal megnézte bemutatás előtt és csak az ő engedélyével lehetett abból kópiákat készíteni és bemutatni minden német moziban. Kijelölte azt is, mely részeit lehet vagy éppenséggel kell külföldre eljuttatni – melyeket a szövetséges, a semleges országokba és melyeket lenne érdemes propaganda-okokból úgymond „kicsempésztetni" az ellenséges országokba is. Azonfelül minden kész első változattal elvágtatott a Kan-

cellériába is, már ha Hitler éppen itthon volt Berlinben, és nem valahol egy távoli rejtett „Farkasodúban" vagy más főhadiszálláson ügyködött. Mert hát a Führernek is volt érzéke a propagandához – lévén pártvezér és nagy szónok –, jól tudta, milyen fontos, sőt létfontosságú, hogy a tömegeket kellően irányíthassák, befolyásuk alatt tarthassák. Majd miután a náci NSDAP egyszer demokratikus választások útján hatalomra került, erre a demokráciára sem volt többé szüksége. 1933 után Németországban már nem rendeztek demokratikus, szabad választásokat – egyáltalán, semmilyen választásokat sem rendeztek. Nem volt rájuk szükség, hiszen egyszer már a megfelelő kezekbe került az ország kormányzása!

Goebbels a legteljesebb mértékben osztotta ezt az álláspontot. A háborús években mindig volt közte és a vezérkar között egy kis feszültség, főleg azért, mert Hitler még a háború elején engedélyezte, hogy a hadijelentéseket a propaganda-minisztérium is kiadja nemcsak belföldön, de hírügynökségi jelentések formájában külföldre is. Ez nem mindig vágott bele a hadviselési tervekbe. Ám Goebbelsre az volt a jellemző, hogy ritkán vette figyelembe mások – személyek, intézmények – véleményét. Csak ha a Führer rászorította valamiféle fékezett együttműködésre, akkor természetesen igent mondott, de különben ezt igyekezett kerülni.

„Az angol rádió élesen támadja titkos adóinkat. Hallgatunk és úgy teszünk, mintha semmi közünk sem lenne hozzájuk." Ez volt az általános taktika. Rengeteg dolgot kezdeményezett a doktor az ellenséggel szemben, de ezek egy részét a nácik sohasem vallották be. Számos akciójukra eleve csak 1945 után derült fény.

1941-től kezdve azért érezhetően változott a helyzet. A szövetséges légierő nap mint nap berepült Németország fölé és bombázta a városokat – pontosan úgy, ahogyan azt a

német Luftwaffe tette Angliában. Most a német lakosságnak már nem csak filmhíradókból kellett látnia, hogyan dőlnek rommá a házak, hogyan égnek ki egész utcasorok, hogyan semmisül meg a vagyonuk.

A doktor meg akkor tajtékzik és tétovázik (ami különben nem jellemző rá), amikor a Hess-ügyhöz hasonló eset történik. Valami, ami kétségtelenül rossz a náciknak, de eltitkolni már nem lehet, mindenképpen be kell jelenteni. Ilyenkor Hitlerhez futkos útmutatásért, információkért. Az „infókra" persze nem azért van szüksége, hogy azok alapján írja vagy írassa meg a hírt, a jelentést, a sajtó vezércikkét vagy hasonlót, dehogy! A valós információ azért kell, hogy megírhassa *annak ellenkezőjét*. Hogy az igazságot ismerve megtalálja a szavak, kifejezések és főleg a tények között a kibúvókat, a mások számára láthatatlan ösvényeket. Hogy mesterien bánva a német nyelvvel olyan kifejezésekkel helyettesítse az eredetileg ott állókat, amelyek elködösítik a valóságot, bizonytalan körvonalakat adnak az eseménynek és végül senki sem fogja tudni teljes bizonyossággal, hogy valójában mi is történt.

Rudolf Hess, Hitler helyettese úgymond „megőrült" és Angliába repült, hogy rábeszélje a brit politikusokat, kössenek békét Hitlerrel. Hessről aztán nem is hallottak többet, csak később bukkant fel – a nürnbergi perben, ahol viszont már sem Hitler, sem Goebbels nem szerepelt. Igazoltan voltak távol – mint halottak...

Goebbels attól tartott, hogy a britek majd elsősorban propaganda-célokra használják fel az esetet és a fogoly Hess személyét. Nem tudott másképpen ítélni, csak úgy, ahogyan adott esetben ő tett volna. Magából indult ki a doktor, de ezúttal tévedett. A britek – sok bonyolult ok miatt – nem használták ki az esetet és ezzel a doktor szemében a Churchill-féle londoni vezetés ismét sokat veszített. No nem mintha ez bárkit is bántott volna a brit fővárosban.

De Goebbels még olyan megjegyzésre is ragadtatja magát: „Nekem kéne propagandaminiszternek lennem (Londonban), én tudnám, mit kell tennem!". Mert hát senki sem értette, hogy az angolok miért nem használták ki a Hess-ügyet. Amely különben otthon Berlinben hihetetlen méretű és hatású zűrzavart okozott. Egyfelől az, hogy a Führer helyettese elment, másfelől meg az, hogy erre válaszul a hitleri vezetés elmebetegnek nyilvánította a férfit. Hogyan lehetett egy elmebeteg a Führer helyettese annyi éven át? – kérdik sokan, sőt ezt a kérdést maga Goebbels is felteszi naplójában. Igaz, másoktól idézi, neki nincsenek kétségei. Őt csak a probléma megoldása érdekli: hogyan másszanak ki a csávából? Végül úgy-ahogy kimásztak és máris újabb, egyéb események következtek. A közvélemény lassan túllépett a Hess-ügyön, elfelejtette azt. Ez volt a cél.

Az egyik trükkje például így zajlott le: 1941. június közepén – alig tíz nappal a Szovjetunió elleni támadás előtt –, hogy az ellenséget félrevezessék, a központi náci pártlapban egy pénteki napon megjelent Goebbels doktor cikke. Ebben Kréta szigetére célozgatott eléggé átlátszóan. Aztán előre megbeszélt terv szerint a lapot *elkobozták!* Úgy tettek, mintha abban véletlenül valami nagyon fontos hadititok szivárgott volna ki. Persze ez csak a lap berlini kiadása volt, gondoskodtak róla, hogy kevés német és minél több külföldi olvassa, meg hogy – és főleg! – eljusson a berlini nyugati követségekre. Tudták, onnan aztán eljut a hír mindenhová a világba, a harcoló felekhez és az oroszokhoz is. Ezzel leplezték a hadsereg Kelet felé tartó, már-már feltűnően nagy mozgásait. Így mindenki azt hitte, hogy Görögországban lesz valamilyen akció, hadjárat, és nem gyanakodtak az oroszok sem, akiket aztán június 22-én a Führer nagyon is váratlanul megtámadott.

„Engem ér egy kis presztízsveszteség, de megéri" – írta

Goebbels, és úgy örült a sikernek, mint egy gyerek: „A Führer nagyon örül". Teszi hozzá, jelezve, hogy számára ez az igazi öröm forrása...

De aztán romlott a harci helyzet. A doktor természetesen bőven kivette részét az Oroszország (Szovjetunió) elleni hadjáratból, de ez sem segített. Tömérdek titkos, orosz nyelven sugárzó Sztálin- és bolsevikellenes adót állítottak fel és azoknak külön műsorstruktúrát dolgoztak ki, mindegyik másféle módon kritizálta az ún. „Szocializmust", Sztálin diktatúráját, az oroszokat felkelésre buzdította Moszkva ellen, és persze a nemzetiségeket az oroszok ellen. Nem csoda, hogy a balti országokban felszabadítóként üdvözölték a szovjeteket elűző német csapatokat, és sokfelé Ukrajnában is ez volt a helyzet. Amíg tartott az előretörés, nem is volt baj – ismét csak győzelmekről lehetett beszámolni otthon. De aztán Amerika is belépett a háborúba, fegyverekkel, hadianyagokkal és pénzzel agyba-főbe támogatta a szovjeteket, azok megerősödtek és visszavágtak a németeknek. Amerika persze támogatta az angolokat és franciákat és az egész európai ellenállási mozgalmat, majd áthozta hadseregét a kontinensre, sőt Afrikából is kiverte a németeket és az olaszokat. A világ másik végén, a Csendes-óceán térségében a japánokkal vette fel a harcot – szemmel láthatóan bírta a sokfrontos háborút. Amit viszont a németek egyre rosszabbul viseltek el.

És Goebbels helyzete is egyre nehezebb lett, hiszen most már komoly veszteségekről és vereségekről kellett, no nem, nem beszámolnia, hanem hallgatnia! Úgy magyarázni a tényeket, még a közismerteket is, hogy azok ha nem is tűnnek győzelemnek, azért ne látszódjanak vereségnek sem.

Itt már azért megszorult néha és közmondásos zsenialitása a hazugságok terén sem volt többé olyan mindenható és szembeszökő. Ahogy Németország „élettere" zsugorodni kezdett és a nácik egyre inkább elvesztették lábuk alól a talajt, úgy lett neki is mind nehezebb dolga.

Nem hazudhatta, hogy az ellenség messze van – amikor már naponta felbukkant egészen közel. Mit hazudhatott volna Kelet-Poroszország lakóinak arról, milyen győzelmeket aratnak a távolban a német csapatok – ha azoknak már menekülniök kellett, mert hallották a szovjet ágyúk dübörgését? És mennyire hittek neki azok a százezrek, később milliók, akiket kibombáztak otthonukból, akiknek fiaik odavesztek a frontokon, akik itthon éheztek, mert persze a rendszerben a „vaj helyett ágyú"-szemlélet uralkodott, és első volt a hadsereg, a civil lakosságról pedig egyre kevésbé gondoskodtak?

1942-től kezdve a berlini zsidó ügyek intézését is rábízták. Zsidó túszok listáját állította össze – ha „valami történne", mondjuk egy zsidók által kezdeményezett merénylet bármelyik német ellen, akkor a túszokat kivégzik. „Szívesebben látok tíz zsidót koncentrációs táborban vagy a sírban, mint egyet szabadon"– írja és gondolja. Már működik az „Endlösung", a végső megsemmisítési terv. A doktor mesél erről Magdának is, aki egy barátnőjének írt levelében írja, hogy férje szörnyű dolgokat mond és tesz, amiket ép ésszel felfogni alig lehet. Ugyanakkor az asszonynak eszébe sem jutna emiatt szakítani a férjével. Tovább nevelgeti gyermekeit és élvezi a náci vezérek családjának járó biztonságot, luxust és nyugalmat. A védettség kötelez – Magda gondolhat, amit akar, bizalmas körben még beszélhet is róla, de tenni nem tesz semmit. Kitart a férje mellett, legyen az az emberiség egyik legnagyobb árulója, sokszázezerszeres tömeggyilkos.

Férje pedig nem tűrte, hogy még 1942-ben is negyvenezer zsidó éljen szabadlábon a német fővárosban – igaz, erősen korlátozva, megfigyelve, elnyomva, tehát azért mégsem „szabadon". De ezeket is el kellett távolítani és Goebbels mint Berlin ura, ezt is elintézte.

Aztán megtiltotta, hogy a szovjet fogolytáborokban lévő

német katonáktól érkezett lapokat kézbesítsék azok családjának, mert az „ellenséges propaganda" (mondta éppen dr. Goebbels!). De nem sokáig jelentett ez gondot, mert hamarosan sokkal nagyobb bajokkal kellett szembenéznie. Az amerikaiak partra szálltak Franciaországban és sebesen nyomultak kelet felé. Ahonnan pedig a szovjet hadsereg nyomult szinte feltartóztathatatlanul nyugat felé. És a kettő már nem is volt olyan messze egymástól, közöttük pedig egyre kevesebb volt a németek térsége, hazája, kevesebb volt az ellenállni képes katona. Fogyott az erő. Az az erő, amelyben a nácik hittek. Semmi másban nem is hittek, csak ebben. De most elveszítették azt.

Pedig hát Goebbels már mindenre vállalkozott. 1944-ben már nemcsak a propagandával és a zsidók megsemmisítésével foglalkozott, de a német népet és országot hadigazdaságra állította át. Ő rendelte el Hitler nevében a nők kötelező munkába állását, a fölösleges intézmények megszüntetését, egyáltalán azt, amit Hitler egyre ritkuló beszédeiben „totális hadviselésnek" nevezett el. Kevesen – ám azért egyre többen – látták, hogy ez sem segíthet, a háborút már elvesztették. Ám aki ennek a gondolkodásnak bármilyen tanújelét adta, azt azonnal kivégezték. Amikor pedig 1944 júliusában már maguk a német tisztek követtek el merényletet a Führer ellen és szerveztek katonai puccsot Berlinben, Goebbels kellően sopánkodott, de részt vett a boszszúállásban, a megtorlásban. Mindent Hitlerért!

Aztán jött az összeomlás, amiről már sokan sokat írtak sok helyen, így erre mi nem térünk ki. A Hitler-féle „totális hadviselés" végül is a totális vereséghez vezetett. A náci vezérek szétfutottak. Magda Goebbels 1945. április 20-án a Führer engedélyével maga is a Vezér bunkerébe költözött. Ahol férje volt akkortájt az egyetlen alvezér, aki kitartott Hitler mellett. Nem tudható, hogy Hitler ezt mennyire értékelte, vagy természetesnek tekintette? Akkor már a Biroda-

lom mint olyan megszűnt létezni. Még kevesebb mint két hét volt hátra – a Führer így utolsó születésnapját, az ötvenhatodikat is igen szűk körben „ünnepelhette". Az egykor oly fényes, a világot meghódítani készülő Harmadik Birodalom addigra alig pár négyzetkilométerre zsugorodott össze – már csak Berlin környéke tartotta magát, aztán napokkal később elestek azok a területek, majd a külvárosok, és az utolsó pár napban Hitler hatalma igazából csak egyetlen városnegyedre, majd néhány utcányi területre terjedt ki –, ahol minden házat régen lebombáztak már és mindenütt csak romok füstölögtek. E romok között csúsztak előre a Berlint bevevő szovjet és lengyel katonák (ez utóbbiak ottlétét később Moszkva eltagadta). Aztán eljött április vége, a Birodalom már csak a Kancellária épülete volt és tudni lehetett, hogy a nagy ház alatti kis bunkerben élő pár tucat ember sem tart ki örökké. Hiszen azok is folyamatosan szökdöstek.

Végül is Hitler senkire és semmire nem számíthatott. Egyértelmű volt, hogy élve nem esik az oroszok kezére – az a kényszerképzet uralta, hogy egy vasketrecben szállítják majd Moszkvába és ott mutogatják a feldühödött népnek. Mellesleg közel járt az igazsághoz. Sztálin valóban valami hasonlót tervezett. Eva Braun, egykori szeretője és most az utolsó órákra a felesége is egyetértett a csoportos öngyilkossággal.

Április 28-án Magda Goebbels levelet írt a fronton harcoló fiának (az első házasságából). Ez sajnos egy nagyon is nemzetiszocialista iromány – az utolsó repülővel vitték el Berlinből. A házaspár és hat gyermeke akkor már csaknem egy hete élt a bunkerben. A kis gyerekek, az öt lány és egy fiú persze nem tudta, mi történik velük, miért vannak ott – és még kevésbé tudták, hogy halálra szánták őket. Rettenetes bűntény volt készülőben: a doktor és felesége közös elhatározással nemcsak önmagukat akarta a halálba vinni, hanem a gyermekeiket is!

De miért? Magda erről így írt abban a bizonyos utolsó levélben:

„Nagyszerű elképzelésünk semmivé lesz – vele együtt minden, ami szép, csodálatraméltó, nemes és jó volt az életemben. Az a világ, ami a Führer és a nemzetiszocializmus után jön, nem érdemli meg, hogy benne éljünk. Ezért hoztam ide magammal a gyerekeket is. Kár lenne őket odavetni az eljövendő kornak..."

Vagyis az az asszony, aki már évekkel korábban elszörnyülködve értesült – éppen férjétől, az egyik fő cselekvőtől, parancsnoktól és szervezőtől – arról, hogy mi zajlik a koncentrációs táborokban és hogyan bánnak el ott százezrekkel és milliókkal – most azt írta, hogy a világ, amelyben éltek, csodálatraméltóan szép, nemes és jó volt... Lehet, hogy nekik igen, de másoknak? És micsoda nagyképűség kellett ahhoz, hogy valaki azt vesse papírra (és nyilván higgyen is abban), hogy az eljövendő világ nem érdemli meg *őket!* Hát kik voltak ők, hogy létezésüket a világ jutalomnak tekintheti?

Ha mindezt a doktor veti papírra, könnyebben elhisszük, mert hiszen ő csakugyan így gondolkodott, viszont a felesége azelőtt még normális volt. Lehet, hogy a bunker légköre, a wagneri nagy „istenek alkonya", Hitler közelsége és a pillanat tragikusan sötét nagyszerűsége teljesen elvette az asszony eszét?

Valamiféle őrültségnek kellett benne lennie, ha anya létére maga gondoskodott hat gyermeke megöléséről! Mérget adtak be nekik, csokoládéban, az utolsó percig mosolyogva játszottak velük. Goebbels is részt vett a színjátékban. Ahol nemcsak az asszony, de a doktor is afféle Hitler-Goebbels isteni párost vélt látni. Ezzel, hogy a felelősségrevonás elől a halálba menekült a doktor, és hogy azt Hitlerrel egyazon időpontban és helyen tehette meg, a Birodalom összeomlásának utolsó óráiban – valamiféle felmagasztosult, dicső

tettet sejtetett. Legalábbis Goebbels az utolsó napokban és órákban ezt biztosan így érezte. Ez adott erőt a szörnyű tetthez, amihez foghatót a történelemben is kevesen tettek – vagy éppen senki. Az egész család, mind a nyolcan öngyilkosok lettek akkor, amikor már biztos volt, hogy a náci birodalomnak vége, és amikor már Vezérük is a halált választotta.

Könyvünk „hőse", a nagy propagátor csak néhány bejegyzést készített az utolsó napokban, amelyeket általában – éppen töredékes, sőt érthetetlen voltuk miatt – általában nem szoktak közzétenni. Április 9-én, három héttel az öngyilkosság előtt írta még be utolsó híreit, észrevételeit. Ezzel semmiben sem különböznek az előző hónapokban tett bejegyzésektől. Egyikből sem derül ki semmi olyasmi, ami arra utalna, hogy a doktor megbánta életét. Pedig ő olyan volt, mint egy nagyfeszültségű vezeték – életveszélyes volt a közelébe menni. Folyton izzott, tevékenykedett – és mindig csak rosszat tett. Félelmetes intelligenciájával gyakorlatilag egyedül állt a náci vezérek között – de ez csak kisebb társaságban csillant meg. Amikor kiállt a nagyközönség elé, vagy rendeleteket harsogott, vagy a párthívek előtt tartott előadást – modora, beszédstílusa elvesztette az intelligencia színeit, szürke lett, mint az acél. Ma azt mondanánk, a „bunkóknak" bunkó módra beszélt, mert úgy érezte, ezt kell tennie és nem mást, másképpen.

A doktor az utolsó hetekig meg volt győződve arról, hogy ahol nem segítenek a fegyverek – amelyek már-már alig léteztek, elvesztek a sebesen fogyatkozó katonákkal együtt –, ott még mindig ügyesen lehetne használni a propagandát. És meg is tette, ami tőle tellett. De milyen módokon szólhatott volna népéhez ő, ha már a Führernek sem maradtak eszközök? Az újságok nem jelentek meg, nem volt papír, a nyomdákat lebombázta az ellenség. A rádióállomások némelyike még szólt. A katonai adók csak parancsokat sugároztak, és azokat a civilek nem is hallgathatták, hisz olyan hullámhosszokat használtak, amelyeket a polgári rádiókészülékeikbe be sem építettek. Berlin nagyhatalmú ura, dr. Goebbels ekkor minden erővel néhány rádióadót hozatott még helyre és március végén rávette Hitlert, hogy mondjon egy beszédet. Ennek szövegét azonban tulajdonképpen már nem a Parkinson-kóros, a nyilvánosságtól teljesen elzárkózó Vezér, hanem kedvenc minisztere írta meg. Nem kell talán hangsúlyoznunk, hogy a beszéd visszhangtalanul múlott el. Egy hónappal a teljes összeomlás előtt, amikor az ellenség már minden irányból német földön harcolt és várható, sőt látható volt, hogy Berlint is hamarosan elfoglalják – ez a beszéd nem aratott sikert. Lényegében már semmin sem változtathatott.

De a doktor még ekkor sem adta fel. Mint naplójából kitűnik, tulajdonképpen abban reménykedett, hogy a szövetségesek majd összevesznek, az amerikaiak, az angolok és franciák háborúba keverednek az oroszokkal, és akkor talán még a németek értsd: a nácik – is „kereshetnek valamit". Mint tudjuk, ez is hamis reménykedés volt, amely talán hamis információkon alapult. Ismét láthatjuk a sors iróniáját – a propaganda mestere felült mások propaganda-fogásainak, a hamis információknak. Olyasmiben hitt, vagy legalábbis reménykedett, amit maga talált ki, de amelyre a valós világ nem is reagált.

Dr. Joseph Goebbels 1945. április végén vezérével, életének nagy csillagával, „atyai tanítómesterével" – valamint feleségével és hat gyermekével együtt az öngyilkosságot választotta a berlini bunkerben. Nagyon is jól tudta, milyen bűnöket követett el az egész emberiség – nemcsak a német nép vagy a zsidók vagy a szlávok vagy bárki más – ellen, akiket gyűlölt és akiknek az életére tört – hanem ellensége lett mindennek, ami kultúra, ami emberség, ami szép és jó volt és lesz az életünkben.

SZTE Egyetemi Könyvtár SZEGED
X 59710

GOEBBELS

A GONOSZ

Ő volt a legértelmesebb, legokosabb náci. Huszonhat évesen csapódott Hitler mellé az irodalmi műveltségű, művészetekhez vonzódó, testi és lelki hibás, már akkor is a velejéig romlott fiatalember. Aztán a Führer propaganda-minisztere lett, és attól kezdve a Harmadik Birodalom minden lehetséges csatornáján át ömlött a sok hazugság, mocsok és rágalom. De ez nem elég. Goebbels lett Berlin ura, a zsidótörvények szellemi atyja, később egyik megvalósítójuk is. Messze nemcsak a hazugságok terén volt otthon. A náci művészeti élet teljhatalmú uraként, Hitler leghűségesebb fegyverhordozójaként, számtalan gaztett kitalálójaként írta be nevét a történelembe. Máig fogalom az a sok rossz, amit művelt. És ez az ember (ember?) a végén egész családjával együtt a halálba követte szeretett Vezérét – ő volt az egyetlen náci vezér, aki ezt megtette, aki végig kitartott a másik Gonosz, Adolf Hitler mellett.

9 789639 778504

Stefan Niemayer

GOEBBELS

A GONOSZ